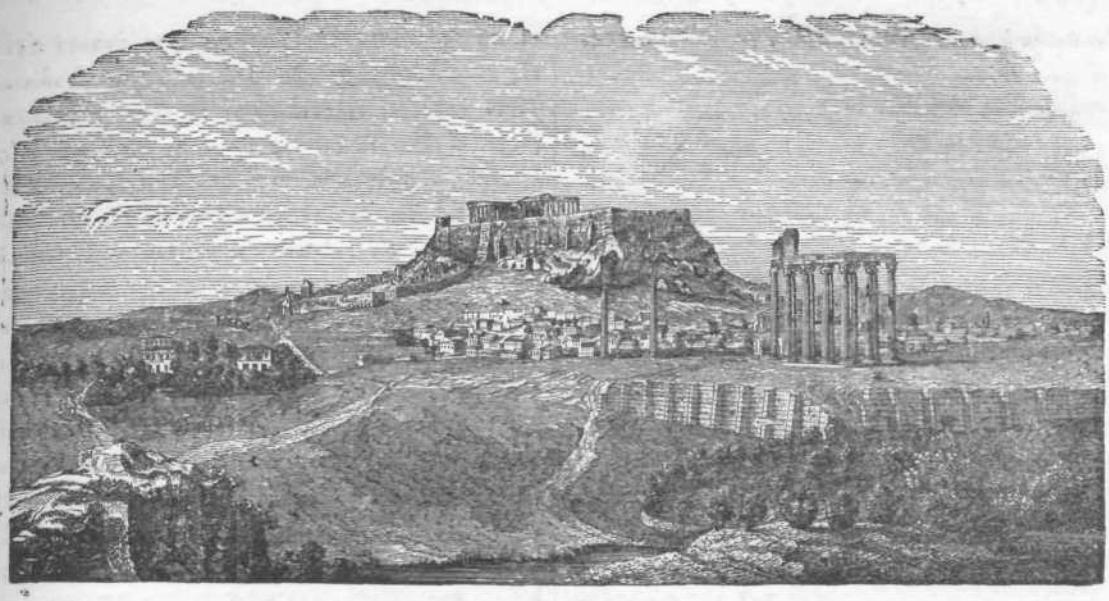

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1870. ΤΟΜΟΣ ΚΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 487

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

ΝΙΚ. Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ.

Φίλε Κύριε Νικόλαε Δραγούμη,

Ἐὰν ὁ Ἀπελλῆς, ὅπως ἀκούσῃ τῶν ἐμπειροτέρων τὴν γνώμην περὶ τὰ καθέκαστα τῶν εἰκόνων αὐτοῦ, ἐξετίθου αὐτὰς δημοσίᾳ, αὐτὸς δ' ὄπισθεν τοῦ πίνακος ἐκρύπτετο, πολλῷ μᾶλλον ὀφείλομεν τοῦτο ποιεῖν ἡμεῖς οἱ πολὺ ἐκείνου κατ' ἀξίαν ὑστεροῦντες, πρὸς τοῦτο μάλιστα τὸ πρόσφορον τοῦ τύπου ἔχοντες μέσον, ἐξαιρέτως δὲ, ὅταν καινὴν ὅλως θεωρίαν εἰσάγοντες ἀντιστρατευώμεθα πρὸς συναδέλφους δύο, οὓς ἀπὸ καρδίας ἀγαπῶμεν, καὶ ὧν τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐν τοῖς πρώτοις γεραίρομεν.

Ἡ θεωρία ἡμῶν αὕτη ἐπὶ ἑνὸς τῶν δυσχερεστάτων ἐν τοῖς νόμοις ζητήματος, «ὁποίαν ἐπιῤῥοὴν ἔχει τὸ ἐν τῇ ἑτέρᾳ διαδικασίᾳ δεδικασμένον ἐπὶ τῆς ἄλλης», ἀποτελεῖ μέρος τῆς περὶ τὴν ποινικὴν δικονομίαν ἡμετέρας πραγματείας, δημοσιεύεται δ' ἐν ἀποσπάσμασι σήμερον, ὅπως βασανισθῇ παρὰ τῶν εἰδημόνων καὶ τὰ τρωτὰ αὐτῆς μέρη ὑποδειχθῶσιν ἡμῖν, εἴτ' ἐν ἐπιστολαῖς, εἴτε καὶ διὰ τοῦ τύπου.

Ὑπὲρ πάντα δ' ἄλλον παρακαλοῦμεν τοὺς ἐν τοῖς δοκιμωτάτοις συναδέλφους καὶ φίλους ἡμῖν Καλλιγᾶν καὶ Οἰκονομίδην ὅπως μὴ ὀκνήσωσιν ἐξετάσαι αὐτήν· διαβεβαιοῦμεν δ' αὐτοὺς, ὅτι προθύμως διορθώσομεν εἴ τι ἐσφαλμένως ἔχον ἐν αὐτῇ καταδείξουσιν, ἐὰν μὴ δυνηθῶμεν ὑπερασπίσαι αὐτό. Καὶ οἱ τρεῖς ἐσμεν τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης θεράποντες, καὶ οἱ τρεῖς τῆς αὐτῆς ἀμπέλου ἐργάται, καὶ οἱ τρεῖς ὑπὸ τῆς πατρίδος τεταγμένοι τῶν αὐτῶν μυστηρίων δᾳδοῦχοι καὶ τῆς ἀληθείας ἱεροφάνται, καλὸν ἄρα ἐάν τι ἐπιλήψιμον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ θεωρίᾳ ὑπάρχῃ φανερωθῇ πρὶν ἢ ἐν τῇ συγγραφῇ ἐκτυπωθῇ.

Ὅθεν, ἐὰν μὲν σιωπήσωσι, τὴν σιωπὴν αὐτῶν θεωρήσομεν ὡς ὁμολογίαν, ὅτι τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα εἰσὶν ὀρθότερα τῶν ὑπ' ἐκείνων· ἐὰν δὲ γράψωσιν, ἄσμενοι δεξόμεθα τὸν παρὰ τούτων ἔλεγχον· οὕτω δὲ πάντως διαφωτισθήσεται τὸ ζήτημα, νῦν δὲ μάλιστα ὅτε καὶ ἡ ὑφ' ἡμῶν θεωρία εἰς τὴν ἔξοχον αὐτῶν κρίσιν ὑποβάλλεται.

Προσφεύγω τῇ Σῇ φιλίᾳ ἱκέτης ξενίας παρὰ τῇ Παρδώρᾳ, ἐπειδὴ βάσκανος δαίμων ἀποστερεῖ τοὺς δικανικοὺς εἰδικοῦ περὶ τὴν ἐπιστήμην ἡμῶν περιοδικοῦ συγγράμματος. Ἔστω τοίνυν ἡμῖν ξένια τελοῦσα ἡ Παρδώρα, ὡς ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν περιηγήσεσι ξενίζουσι

τὸν ὁδοιπόρον αἱ Μοῖραι διὰ τὴν ἐλλειψιν ξενοδοχείων.

Ἀθήνησι τῇ 24 Ἰουλίου 1870.

Ἐρρῶσο. Ὁ Σὸς

Ν. Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ.

---

§ 842. Τὸ δεύτερον τῶν τὴν δημοσίαν ἀγωγὴν ἀναστελλόντων αἰτίων ἐστὶν ἡ ἔγερσις *προδικαστικοῦ* ζητήματος, οὗ ἡ ἐπίλυσις τῷ πολιτικῷ προσήκει δικαστηρίῳ. Δέον ὅμως ἡμᾶς πρὸ παντὸς ἄλλου προσδιορίσαι τὴν ἔννοιαν τοῦ προδικαστικοῦ ζητήματος, ὡς ἐκ μόνου τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ αὐτοῦ ἀποβαίνοντος δυνατοῦ ἵνα ἀσφαλῶς ἐντὸς τοῦ ἀληθῶς δαιδαλείου τούτου λαβυρίνθου βαδίσωμεν (1).

Ἐξ ἁπάντων τῶν πραγματευθέντων τὸ ζήτημα νομοδιδασκάλων ὁ Βίννιος (2) ἔδωκε τὸν ἀκριβέστατον περὶ τούτου ὁρισμόν, ἐκ δὲ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου συνάγεται, ὅτι ἄλλο τὸ *κυρίως* προδικαστικὸν ζήτημα, ἄλλο δὲ τὸ *καταχρηστικῶς* οὕτω καλούμενον. Τὸ *κυρίως* προδικαστικὸν ζήτημα, ὃ μιᾷ λέξει *πρόκριμα* ὀνομάσομεν, ἐστὶ γενικόν, ἅπαξ δ' ἀποφασισθὲν ἰσχύει ἔναντι πάντων καὶ οὐχ ἁπλῶς καὶ μόνον μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν δίκην ἐφ' ᾗ ἐξεδικάσθη μερῶν (3). Τὸ πρόκριμά ἐστιν ἀπόφασις ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως τὸ ζήτημα λύουσα (4) καὶ τὸ *δεδικασμένον* ἐπικρατέστερον ἔχουσα παντὸς ἄλλου δεδικασμένου, ὃ μεταξὺ τῶν διαδίκων μόνον ἀποτελεῖ τελεσιδικίαν. Τὰ τοιαῦτα ζητήματα, ἐν οἱᾳδήποτε *κατὰ πρῶτον* ἐμφανισθῶσι δίκῃ, *ἐξ ἰδίας φύσεως* ἱστῶσι τὴν πρόοδον αὐτῆς, ὅπως ταῦτα πρὸ παντὸς ἄλλου λυθῶσιν, ὡς τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ἐπιδίκου κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τῆς τούτων ἐξαρτωμένης. Ὅθεν ἐὰν τὸ βῆμα ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἠγέρθησαν οὐκ ἔστι τὸ ἁρμόδιον ἵνα ἐπιληφθῇ τῆς ἐξετάσεως καὶ περὶ αὐτῶν ἀποφασίσῃ, ἀνάγκη αὐτὸ καταπαῦσαι τοῦ δικάσαι τὴν αὐτῷ προσήκουσαν ἀγωγὴν ἀχρισοῦ ὁ πρὸς ἐκδίκασιν τοῦ προκρίματος φυσικὸς δικαστὴς ὁριστικῶς τὸ αὐτῷ προσῆκον ζήτημα λύσῃ (1). Τοιαῦτα δ' εἰσὶ πάντα τὰ ζητήματα, ὧν τὸ ἄρθρ. 11 πολιτ. δικ. δίδωσι τὴν προτεραιότητα τῆς ἐκδικάσεως τῇ πολιτικῇ δικαιοδοσίᾳ, συνεπῶς δ' ἱστῶσι ταῦτα τὴν πρόοδον τῆς ποινικῆς δίκης ἐφόσον διατελοῦσιν ἐκκρεμῆ (2). Ὁποίαν δ' ἐπιῤῥοὴν ἔχει ἡ ἐπὶ τῷ προκρίματι ἀπόφασις εἰς τὴν ποινικὴν δίκην, τοῦτο ἐξετάσομεν κατωτέρω ἐν §§ 878 καὶ ἑπ.

§ 843. Τῶν δὲ *καταχρηστικῶς* προδικαστικῶν λεγομένων ζητημάτων δύο αἱ κατηγορίαι, ὧν ἡ μὲν τὰ καθ' ἑαυτά, διακεκριμένα ὅλως καὶ ἀνεξάρτητα τοῦ κυρίου ὑπὸ δίκην ζητήματος περιλαμβάνει (3),

---

(1) Ὥστε οὔτε τὸν ὑπὸ τοῦ *Merlin*, répert. ἐν λέξ. questions préjudicielles, οὔτε τὸν ὑπὸ *F. Hélie* ἐν § 151, III p. 187 ὡς ἀκριβεῖς ἀποδεχόμεθα.

(2) «Praejudiciales actiones sunt, quibus inter »aliquos agitur de alterutrius statu. . . Dicuntur »hae actiones praejudiciales, et uno verbo *praejudicia*. . . ducto nomine non ex eo, quod aliis causis »praejudicium quandoque adferant, aut quia harum judicium praecedere debeat: hoc enin commune est cum aliis multis actionibus, quae tamen non dicuntur praejudiciales. . . *sed ex fine* »harum actionum *proprio*, quia etiam praejudicii »aliis rebus faciendi causa *ex professo* instituuntur, ita et fine exceptione omnibus faciunt, etiam »inter alias personas, inter quas postea de eodem »statu quæstio inciderit. . . quamvis alias res inter alios judicata aliis non noceat.» Arn. *Vinnii*, in Instit. comment. IV, 6 § 14.

(3) Τοιαῦτα προκρίματα εὑρίσκομεν καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, *Dig.* fr. 1 § 16, καὶ fr. 3 de agnosc. et alend. liber. (25,3), καὶ fr. 3 de popular. action. (47,23.)

(4) Τοιαῦτά εἰσι τὰ τὴν *κατάστασιν* τοῦ προσώπου κυρίως ὁρῶντα ζητήματα, ἡ δὲ τῇ πολιτικῇ δικαιοσύνῃ ἐπὶ τούτων διδομένη προτεραιότης λόγον προφανέστατον ἔχει τὴν δημοσίαν τάξιν. Ἐν αὐτοῖς ἦσαν ἐν τῷ ῥωμ. δικ. αἱ ἀγωγαὶ ἐὰν ὁ δεῖνα ἦν ἐλεύθερος ἢ δοῦλος, φύσει ἐλεύθερος (ingenuus) ἢ ἁπλῶς ἀπελεύθερος, αὗται οὐχ ὑφίστανται τὴν σήμερον. Σπουδαιότατα ὅμως καὶ τὰ νῦν ὑφιστάμενα, ἂν ὁ δεῖνα γνήσιος ἢ νόθος, ἂν τέκνον τοῦ εἰς ὃν ἀποδίδοται ἡ πατρότης (ὑποβολὴ παιδὸς § 428), ἐὰν γάμος νόμιμος συνδέῃ τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον, (γάμος διὰ βίας § 261), γάμος δι' ἀπάτης (§ 262), ἀπαγωγὴ μετὰ γάμου συνοδευθεῖσα (§ 275), μοιχεία (§ 436) καὶ διγαμία (§ 443), ἂν ὁ ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ διωκόμενος ἦν ὑπήκοος Ἕλλην καθ' ὃν χρόνον λέγεται προδούς (§ 622). Τὰ ζητήματα ταῦτα τοσοῦτόν εἰσι σπουδαῖα ὥστε οὐδ' ἐν ἀβεβαιότητι δεῖ μένειν αὐτά, οὐδ' ἑκάστοτε ὑποβάλλειν εἰς ἀναδικίαν ἐφάπαξ λυθέντα· ἡ περὶ αὐτῶν ἀπόφασις ἀποτελεῖ *πρόκριμα* ὑποχρεωτικόν, οὐ μόνον διὰ τοὺς κατὰ τὴν δίκην διενεχθέντας, ἀλλὰ δι' ἅπασαν τὴν κοινωνίαν «placet ejus rei judicem *jus facere*» ὡς ἐμφαντικώτατα ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι.

(1) Ἐφ' ᾧ καὶ ὀνομάζουσι τὰ ζητήματα ταῦτα οἱ Γάλλοι, questions préjudicielles à l'action.

(2) Περὶ δὲ τὴν ἰδιοκτησίαν, πλὴν τὴν ἀκίνητον μόνον, ἓν πρόκριμα δύναται ἐγερθῆναι, περὶ οὗ διελάβομεν ἀνωτ. ἐν § 541.

(3) Ταῦτα καλοῦσιν οἱ Γάλλοι questions préjudicielles au jugement. Τοιοῦτον τὸ ἐν κατηγορίᾳ ἐπὶ συκοφαντίᾳ ἢ ψευδεῖ καταμηνύσει ὡς προκαταρκτικὸν ὑπὸ τοῦ ἐν αἰτίᾳ ἐγειρόμενον ζήτημα, ὅτι προσφέρεται εἰς ἀπόδειξιν τῶν πράξεων ἃς προσάπτει τῷ ἐγκαλέσαντι (ἄρθ. 307 ποιν. δικ. καὶ 32 τοῦ περὶ ἐξυβρ. κτλ. νόμ.)· τοιοῦτον ἔτι τὸ ἐν πολιτικῇ δίκῃ παρεμπίπτον περὶ πλαστότητος ἐγγράφου ζήτημα (ἄρθ. 317), ἐφ' ᾧ καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἵνα ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ εἰς τὸ ποινικὸν μετενεχθῇ δικαστήριον ἡ ἰδιωτικὴ ἀπαίτησις (ἄρθ. 7 ποιν. δικ.).

ἡ δὲ τὰ συναφῆ αὐτῷ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ περὶ τοῦ κυρίου ζητήματος δίκῃ ἐξεταζόμενα καὶ ἀποφασιζόμενα (1). Τούτων τὰ μὲν πρῶτα ὀνομάσομεν *προκαταρκτικά*, ἁπλῶς δὲ *ἐνστάσεις* τὰ δεύτερα. Ἡ δ' ἐπίλυσις ἀμφοτέρων προηγεῖται μὲν, οὐ χωρίζεται δὲ τῆς ἐπὶ τῆς κυρίας ὑποθέσεως δίκης (§ 851) ἄρα καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δικάζονται δικαστηρίου (2), ἔστιν ὅτε ὅμως καὶ εἰδικοῖς ἐμπειροτέχναις ἀνατίθενται (3).

§ 844. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων τάξεων μόνη ἡ πρώτη ἱστᾷ τὴν ποινικὴν δίκην· ἄρα ἐκτὸς τῶν ἀδικημάτων ἐφ' οἷς τοιοῦτον πρόκριμα ἐγείρεται, ἐφ' ἁπάντων τῶν λοιπῶν οὐ μόνον οὐδὲν συμπίπτον κωλύει τὴν πρόοδον τῆς δημοσίας ἀγωγῆς (4), ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἱστᾷ αὕτη (§ 849) τὴν τυχὸν πρὸ τῆς ἐγέρσεως αὐτῆς εἰς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον ὑποβληθεῖσαν ἰδιωτικὴν ἀπαίτησιν (ἄρθ. 8 ποιν. δικ.), πλὴν τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν οὐκ ἐπιτρέπεται δίωξις ἐὰν μὴ προηγηθῇ ἔγκλησις ὑπὸ τοῦ παθόντος (§ 840). Μάλιστα δὲ, ἐὰν κατά τινα πρός τι πολιτικὸν δικαστήριον ἐκδικαζομένην διαφορὰν ἀναφανῇ ὑπόνοια κολασίμου τινὸς πράξεως, ἐκ τῶν, κατὰ τὸν ἐν ἄρθ. 20 ποιν. δικ. κανόνα, ἐξ ἐπαγγέλματος διωκομένων, τὸ ἄρθ. 589 πολ. δικ. ἐπιβάλλει τῷ κατὰ τὴν πολιτικὴν δίκην εἰσαγγελευόντι (5) τὴν ὑποχρέωσιν ἵνα αἰτήσηται τὴν ἀναστολὴν τῆς πολιτικῆς διαδικασίας.

Νομίζομεν δὲ, ὅτι δυνάμεθα ὡς ἐν κανόνι διατυπῶσαι τίνα μὲν τὰ *προκρίματα*, τίνες δὲ αἱ περιπτώσεις ἐφ' αἷς ἡ ποινικὴ δίκη ἱστᾷ τὴν πολιτικήν. Ἔχει δ' ὁ ἡμέτερος κανὼν ᾧ δέ πως (6). «Εἰ μὲν ὁ νόμος ἔχει ὡς ἀδίκημα τὴν πρᾶξιν ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ καὶ παρ' οἱουδήποτε γενομένην (1), τότε ἡ ποινικὴ δίκη ἱστᾷ τὴν πολιτικὴν (ἀρθ. 8 ποιν. δικ.), ἂν μὲν ἐξ ἐπαγγέλματος διώκηται, ἅμ' ἀναφανῇ, ἂν δ' ἐπὶ ἐγκλήσει μόνον ἅμα τῇ τακτικῇ ἐγκλήσει· εἰ δ' ἡ κατηγορία ἀντικείμενον ἔχει πρᾶξιν καθ' ἑαυτὴν μὲν θεμιτὴν, ἢ τοὐλάχιστον ἀνέγκλητον (2), ἰδιαζόντων ὅμως ἕνεκα λόγων ὡς πρὸς τὸν δράστην ἔχει ὡς ἀξιόποινον, τότε ἡ πολιτικὴ δίκη, τοῦ προκρίματος ἕνεκεν, ἱστᾷ τὴν ποινικὴν (ἄρθ. 11 πολ. δικ.).»

§ 845. Μεταξὺ δὲ τῶν προκριμάτων καὶ τῶν ὁριστικῶς ἀποσβεννύντων τὴν δημοσίαν ἀγωγὴν αἰτίων ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ, ὡς τούτων μὲν νεκρούντων ὁλοσχερῶς τὴν κατηγορίαν, τῶν δὲ προκριμάτων προσωρινῶς αὐτὴν καταπαυόντων, ἤτοι μέχρι τῆς παρὰ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου ὁριστικῆς ἐκδικάσεως αὐτῶν. Δυνάμεθα δέ πως εἰπεῖν, ὅτι μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων ἡ αὐτὴ ὑπάρχει διαφορὰ οἵα καὶ μεταξὺ τῶν ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ (ἄρθ. 553 καὶ 563) *ἀναβλητικῶν καὶ ἀνατρεπτικῶν* ἐνστάσεων, ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς ποινικαῖς δίκαις προηγοῦνται πάντοτε τὰ ὁριστικῶς τὴν κατηγορίαν ἀποσβεννύντα (3), ἐν δὲ ταῖς πολιτικαῖς δέον προτάττεσθαι τῶν ἀνατρεπτικῶν, πλὴν τῆς περὶ ἀκυρότητος, τὰς ἀναβλητικάς (ἀριθ. 582 πολιτ. δίκ.)

. . . . . .

§ 849. Ἕπεται τοίνυν ἵνα ἐξετάσωμεν τὸ δεύτερον, ἤγουν πότε ἀνὰ τὴν πολιτικὴν δικαιοδοσίαν ἐγείρεται ὡς *προδικαστικὸν* ζήτημα τὸ ποινικόν.

Τὸ χρῆζειν εἰς πρόοδον τῆς ποινικῆς δίκης τοῦ *προκρίματος* τῆς πολιτικῆς, τοῦτό ἐστιν ἡ ἐξαίρεσις (§ 842), τὸ τὸ ποινικὸν ὅμως ζήτημα ἱστάναι τὸ πολιτικὸν, τοῦτο ὁ κανὼν (ἄρθ. 8 ποιν. δικ.). Διατί δέ; μὴ γὰρ ἡ ποιν. ἀπόφασις ἐνασκήσῃ εἰς τὴν πολιτ. δίκην οἵαν ἐπιῤῥοὴν τὸ κατὰ ταύτην πρόκριμα ἔχει εἰς τὴν ποινικήν; Πάντως οὔ, ὡς τοῦτο ἀποδειχθήσεται κατωτέρω (§ 880). Καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλους περὶ τούτου ἔδωκαν λόγους (4), ἡμῖν δὲ δοκεῖ, ὅτι δύο συμ-

---

(1) Τὰ ζητήματα ταῦτα καλοῦσιν οἱ Γάλλοι questions préalables, θέλομεν δ' ἐξετάσει ταῦτα ἐν τοῖς περὶ τῆς παρ' ἑκάστῳ δικαστηρίῳ *κυρίας*, μάλιστα δ' ἐν τοῖς περὶ θέσεως τῶν ζητημάτων τοῖς ἐνόρκοις. Ὡς τοιαῦτά εἰσι τὰ περὶ ἀναρμοδιότητος, περὶ δεδικασμένου, περὶ ἀμνηστείας, περὶ παραφροσύνης, περὶ κυριότητος κλοπιμαίου κινητοῦ πράγματος, κτλ.

(2) Ὡς ἐπὶ πλαστότητος ἐγγράφου ἐὰν οἰκείᾳ βουλῇ ὁ πολιτικὸν ἔχων συμφέρον μεταγάγῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ πρὸς τὸ ποινικὸν δικαστήριον.

(3) Οἱ τοιοῦτοι καὶ ἀπόφασιν ἰδίαν περὶ τοῦ πράγματος συντάττουσι καὶ ἡ ἀπόφασις αὐτῶν ἐστὶν ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰ δικαστήρια, ἄρθ. 107, πῶς δὲ καὶ κατὰ πόσον ὑποχρεοῖ, ὅρα § 882.

(4) Τὰ ὁριστικῶς καταργοῦντα τὴν ποινικὴν δίκην αἴτια (§ 838), οὐ μόνον οὐ κωλύουσιν ἀλλὰ καὶ ταχύνουσι τὸ πέρας τῆς ποινικῆς δίκης.

(5) Περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς καὶ παρὰ τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις παρουσίας τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς διελάβομεν ἀνωτ. ἐν § 814.

(6) Ἴσως ἀπατώμεθα τοιοῦτον διατυποῦντες κανόνα, ἀλλὰ μεχρισοῦ ἐλεγχθῶμεν ὑπὸ δοκιμωτέρων ἡμῶν σφαλόντες, λέγομεν τὰ τοῦ Λατίνου ποιητοῦ·

«Si quid novisti rectius istis
»Candidus imperti; si non his utere mecum.»

(1) Οἷον φόνος, τραύματα, κιβδηλεία, κτλ. κτλ. πάντα δηλονότι τὰ λοιπὰ πλὴν τῶν ἐφ' οἷς ἐγείρεται πρόκριμα.

(2) Οὕτως ἐκ τῶν ἐν § 842 σημ. δ' σημειωθεισῶν, θεμιταὶ μὲν καθ' ἑαυτὰς πράξεις, εἰσὶν ἡ εἰς τὸν ληξίαρχον ἀληθὴς τοῦ τόκου δήλωσις, ὁ γάμος καὶ ἡ τοῦ ἀλλοδαποῦ, ἐπιταγῇ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὁπλοφορία (§ 622)· ἀνέγκλητος δὲ, τὸ ἀπὸ γάμου δεσμοῦ ἐλευθέρους συμφθείρεσθαι ἢ ἀπάγεσθαι.

(3) Ἀλλ' οὐκ εἰσὶν ἀπαράδεκτα ἐὰν βραδύτερον προταθῶσιν οὐ γὰρ ὑπάρχει διατετυπωμένη ἡ τάξις ἐπὶ ποινῇ ἀποκλεισμοῦ Ἀρ. Πάγ. ἀπόφ. 103 τοῦ 1850.

(4) Ἡμεῖς δὲ μόνων τῶν τοῦ *F. Hélie* § 169

φερόντων διαφόρων ἐπιδιωκομένων, τοῦ μὲν τῆς πολιτείας ὅπως τιμωρηθῇ ὁ τόν τε νόμον τῆς κοινωνικότητος τὸν συνέχοντα αὐτὴν παραβὰς καὶ τὸν θετικὸν αὐτῆς νόμον ἀθετήσας, τοῦ δὲ τοῦ παθόντος ἵνα ὑλικὰς ἀποζημιώσεις δι' ἣν ἐκ τοῦ ἀδικήματος ὑπέστη βλάβην λάβῃ, ἐπειδὴ τὸ κοινῇ συμφέρον ἐστὶν ὑπέρτερον τοῦ ἰδιωτικοῦ, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο μὲν ἁπλῶς ὑλικὸν ἐκεῖνο δὲ καθαρῶς ἠθικόν ἐστιν, δέδοται ἡ προτεραιότης τῇ δημοσίᾳ ἀγωγῇ. Ἄλλως τε καὶ ἔχοντος τοῦ παθόντος τὸ δικαίωμα ἵνα καὶ τῶν αὐτεπαγγέλτως διωκομένων ἀδικημάτων ἐπισπεύσῃ τὴν δίωξιν, ἐὰν ἡ εἰσαγγελικὴ ὀκνῇ ἀρχή, διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν ἐγκλήσεως, ἢ καὶ τῆς ἰδιωτικῆς κατηγορίας, ἔχοντος δὲ καὶ τὸ ἕτερον ἵνα συνεισαγάγῃ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς καὶ συνδικάσῃ πρὸς τὸ ποινικὸν δικαστήριον ἄνευ τινὸς βραδύτητος, λογικὸν τὸ μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ, κεχωρισμένως εἰσαγαγόντι αὐτὰς πρὸς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον, προβῆναι εἰς τὴν ἐκδίκασιν αὐτῶν ἐν ᾧ χρόνῳ πρὸς τὸ ποινικὸν ὁ δράστης διὰ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς καταδιώκεται, ὡς εἰς πλείω οὕτως ἐμβαλλομένου πράγματα τοῦ ἐν αἰτίᾳ, εἶποτ' ἐξηναγκάζετο ὑπερασπίζειν ἑαυτὸν ταυτοχρόνως ἐν μὲν τῷ ποινικῷ ἀπέναντι τῆς κατηγορούσης κοινωνίας, πρὸς δὲ τὸ πολιτικὸν βῆμα κατὰ τοῦ ἐνάγοντος ἰδιώτου (¹).

Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους λόγους· ἔνθεν μὲν, ἐπειδὴ τὸ πολιτικόν ἐστι τὸ φύσει ἁρμόδιον, ἐὰν ἡ ἰδιωτικὴ ἀπαίτησις εἰσαχθῇ πρὸς τοῦτο πρῶτον, ὅ τ' εἰσαγαγὼν δέδεται καὶ τὸ δικαστήριον, τοῦτο μὲν, ὡς ὀφεῖλον *πάντως* δικάσαι αὐτὴν μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ ἐκ τοῦ προδικαστέου ποινικοῦ ζητήματος κωλύματος (14 καὶ 57 πολ. δικ.), ἐκεῖνος δὲ, ὡς μὴ δυνάμενος ἀποσπάσαι ταύτην ἀπὸ τούτου πρὸς μεταγωγὴν εἰς τὸ ποινικόν. Ἔνθεν δὲ, ἐπειδὴ τὸ ποινικὸν κατ' εἰδικὴν τοῦ νόμου ἐξαίρεσιν γίγνεται ἁρμόδιον, φύσει ἀναρμόδιον ὂν, πρὸς ἐκδίκασιν ἰδιωτικῶν ἀμφισβητήσεων καὶ συμφερόντων, ὅ τ' εἰσαγαγὼν, ἐν οἱαδήποτε καταστάσει τῆς δίκης μέχρι τῆς ἀπαγγελίας τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως, μένει τῆς ἀγωγῆς κύριος καὶ δύναται μεταγαγεῖν ἀπὸ τούτου πρὸς τὸ πολιτικὸν (ἄρθ. 306 ποιν. δικ.), καὶ τὸ ποινικὸν δικαστήριον οὐ δέδεται, ἐφ ᾧ ἐὰν μὴ εὑρίσκῃ τὰς ἰδιωτικὰς ἀπαιτήσεις ἐκκαθαρισμένας ἀλλὰ χρῃζούσας περαιτέρω διερευνήσεως, δύνα σαι καὶ οἴκοθεν τὴν περὶ τούτων συζήτησιν παραπέμψαι εἰς τὸ ἁρμόδιον πολιτικὸν δικαστήριον (ἄρθ. 85 ποιν. δικ.).

. . . . . .

§ 878. Καὶ ἐπερατώθη μὲν οὕτως ἡ περί τε τὰ προσωρινῶς ἀναστέλλοντα καὶ τὰ διαρκῶς καταργοῦντα ἑκατέραν τῶν δύο ἐκ τοῦ ἀδικήματος τικτομένων ἀγωγῶν πραγματεία, πρὶν δ' ἢ πρὸς ἄλλα τραπῶμεν εὔκαιρον κρίνομεν ἐξετάσαι, ὁπωσοῦν ἐκτενῶς, τὸ σφόδρα παρὰ τοῖς δικανικοῖς ἀντιλεγόμενον ζήτημα, τίνα ἐπιῤῥοὴν ἔχει τὸ παρὰ τοῦ ἑτέρου δικαστηρίου ἐπιλυθὲν κατὰ προτεραιότητα ζήτημα εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἄλλου (¹).

καὶ 202 t III p. 490 καὶ 781 μνησθέντες δίδομεν τὸ μέτρον τοῦ κατὰ πόσον ἀνεπαρκέστεροί εἰσιν οἱ τῶν ἄλλων «La loi a prescrit cette mesure en ef»fet, pour éviter que la même affaire fut *simul»tanément* jugée par deux juridictions différentes; »elle a voulu que les *lumières* qui pourraient jail»lir de l'instruction criminelle pussent éclairer »l'instance civile; elle a voulu surtout que les deux »tribunaux, en jugeant à l'insu l'un à l'autre, ne »fussent pas entraînés à des sentences contradi»ctoires.» Οὐδεὶς τῶν λόγων τούτων ἔχεται σπουδαίας βάσεως, διότι οὔτε *ἐκκρεμοδικία* χωρεῖ διὰ τὸν διάφορον τῶν δύο ἀγωγῶν χαρακτῆρα, οὔτε φόβος δύο ἀντιφατικῶν ἀποφάσεων ὑπάρχει, διότι καὶ ἂν ἀθωώσῃ τὸ ποινικὸν δύναται τὸ πολιτικὸν ἐπιδικάσαι τὰς ἀποζημιώσεις, καὶ ἐναλλὰξ ἀποῤῥίψαι τὴν πολιτικὴν ἀγωγὴν καὶ ἂν τὸ ποινικὸν κατεδίκασε. Τέλος δὲ, εἰ ἔδει ὠφεληθῆναι τὸ ἕτερον ἀπὸ τῶν φώτων τοῦ πρώτου, πάντοτε ἔδει ἕπεσθαι τὴν ποινικὴν δίκην ὡς σπουδαιοτέραν, ὡς καὶ ἐπὶ δικαιοδοσίας δύο βαθμῶν ὁ ἀνώτερος δικαστὴς δικάζει μετὰ τὸν κατώτερον, ὅπως ὠφεληθῇ μὲν τῆς γνώμης ἐκείνου ἐὰν καλῶς ἔκρινε, διορθώσῃ δὲ τὰ κακῶς ὑπ' ἐκείνου κεκριμένα.

(¹) Ἐδώκαμεν δ' ἀνωτέρω τὸν λόγον ἐν μὲν § 826, Z, δι' ὃν τὸ ἄρθ. 7 ποιν. δικ. οὐκ ἐπιτρέπει τὴν ἅπαξ εἰς τὸ πολιτικὸν εἰσαχθεῖσαν μεταγαγεῖν πρὸς τὸ ποινικὸν, ἐν δὲ § 826, Δ. δι' ὃν τὸ ἄρθρ. 6 ποιν. δικ. ἐπιτρέπει ἵνα καὶ ἡ πολιτικὴ εἰσαχθῇ πρὸς τὸ ποινικὸν καὶ συνδικασθῇ.

(¹) Οἱ Γάλλοι προκατήρξαντο τῆς ἔριδος, τοῦ μὲν *Merlin*, ὡς εἰσαγγελέως παρὰ τῷ ἀκυρωτικῷ ὑποστηρίζαντος, ὅτι τοῦ κατηγορουμένου *καταδικασθέντος* ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, τὸ πολιτικὸν δέδεται ὑπὸ τοῦ δεδικασμένου περὶ τὴν ἐκδίκασιν τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς, *ἀθωωθέντος* δὲ, οὔ· ἐν ἄλλοις λόγοις, ὅτι ὑπάρχει τὸ δεδικασμένον *κατ' αὐτοῦ* μὲν πάντοτε, *ὑπὲρ αὐτοῦ* δὲ οὐδέποτε (*Merlin* répert ἐν λέξ. chose jugée § 15, ἐν quest. de droit, ἐν λέξ. faux § 6 καὶ 8.) Τὴν γνώμην ταύτην ἀποδεχθὲν τὸ ἀκυρωτικὸν ταὐτὰ ἐνομολόγησε (*Cass.* 19 mars 1817), παρεδέχθησαν δ' ἐφεξῆς ὁ *Mangin*, n. 414, ὁ *Boncenne* t. IV, p. 39, καὶ ἄλλοι. Τοῦ δὲ *Toullier*, t. VIII p. 37 καὶ X p. 364 τἀναντία δογματίσαντος, καὶ τοῦ *F. Hélie* § 202 ἀσπασαμένου τὴν αὐτὴν γνώμην. Ἐκ δὲ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν οἱ μὲν πρὸς τὴν μίαν, οἱ δὲ πρὸς τὴν ἑτέραν συνετάχθησαν γνώμην, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν οἱ ἡμέτεροι συνάδελφοι Β. Τ. Οἰκονομίδης, ἐν Σόλωνος φυλλ. 9, 10 καὶ 11 τοῦ 1860, σελ. 257 — 264, 281—294 καὶ 313—318, ἐν δὲ τῇ Νομικῇ Μελίσσῃ φυλλάδ. ΞΑ τοῦ 1861 σελ. 957—971, τὴν

Ὅσα ἀνωτέρω ἐξέθημεν περὶ τοῦ πολιτικοῦ *προκρίματος* (§ 842) καὶ περὶ τῶν λόγων δι' οὓς κατὰ κανόνα ἔχει τὴν *προτεραιότητα* ἡ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἐκδίκασις (§ 849), ἀπέδειξαν ὅτι ὅλως νέαν βαδίζομεν ὁδὸν τῆς τετριμμένης, ἣν πάντες οἱ πρὸ ἡμῶν ἠκολούθησαν, ἐκτραπέντες, ὡς οὔτε ἀπὸ τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου τὴν περὶ τοῦ praejudicium ἀρυόμενοι θεωρίαν (τὴν ἄλλως τε καὶ πολλὰς μὲν τὰς διαφορὰς ἔχουσαν, ξένην δ' ἐν πλείστοις πρὸς τὸ προκείμενον οὖσαν ζήτημα), οὔτε τοῖς ὅλως παραλόγοις τῶν νεωτέρων ἀκολουθοῦντες δόγμασιν, ὅτι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς δίκαις ὑπάρχει ἡ τῆς *διαφορᾶς* καὶ τῶν *προσώπων* ταυτότης, διὰ τὸ ἀμφοτέρας τὰς ἀγωγὰς ἐκ τῆς αὐτῆς ἀξιοποίνου πράξεως τίκτεσθαι, καὶ τὸ τὸν εἰσαγγελέα ἐν τῇ ποινικῇ δίκῃ ἐκπροσωπεῖν τὴν κοινωνίαν, συνεπῶς δὲ καὶ τὸν παθόντα. Ἔτι δὲ, ὅτι οὐδὲ, διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου δεδομένην τῇ δημοσίᾳ ἀγωγῇ προτεραιότητα, ἕπεται ὅτι αὕτη κατ' ἀνάγκην ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς, τουτέστιν ὅτι, τοῦ δράστου ἅμα κηρυχθέντος ἐνόχου παρὰ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, πάντως δεῖ καταδικασθῆναι αὐτὸν καὶ παρὰ τοῦ πολιτικοῦ εἰς ἀποζημιώσεις, οὐδενὸς ἄλλου μένοντος εἰς τοῦτο δικαιώματος, εἰμὴ τὸ διατιμῆσαι τὴν ζημίαν, ἀπαραλλάκτως ὅπως τὸ πρόκριμα τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου κατ' ἀνάγκην δεσμεύει τὸ ποινικὸν (¹) μόνον δ' ἀθωώσαντος τοῦ ποινικοῦ ἐξέσται τῷ πολιτικῷ διατιμήσασθαι ἐπ' ἀμελείᾳ τὴν ζημίαν.

Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου οὐδὲ τὰ τῶν ἀντίθετα φρονούντων ἀποδεχόμεθα, ὅτι τε κατὰ κανόνα προδικάζει τὸ ποινικὸν ἵν' ἀνεπηρέαστος μείνῃ ὁ τούτου δικαστὴς, ἅτε περὶ τοῦ σπουδαιοτέρου κρίνων (²), ὡς καὶ ὅτι τὸ ποινικῶς δεδικασμένον οὐκ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ εἰμὴ καθόσον οἱ ἐνδιαφερόμενοι διετέλεσαν διάδικοι κατὰ τὴν δίωξιν, ὡς οὐδ' ὅτι ἐπὶ τοῦ ποινικοῦ οὐκ ἐπιδρᾷ τὸ πολιτικὸν πρόκριμα εἰμὴ καθόσον πρόκειται περὶ καταστάσεως προσώπου (¹).

§ 879. Ἔωλα ταῦτα πάντα, καὶ τόποι κοινοὶ, καὶ λόγοι κενοὶ, οὐδεμιᾶς ἐχόμενα ἀσφαλοῦς βάσεως. Τοὐναντίον δὲ πλήρης συμφωνία καὶ ἁρμονία τελεία, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τοὐλάχιστον νομοθεσίᾳ, ὑπάρχει, ὅπως δὲ τοῦτο ἀποδείξωμεν μεταφέρομεν ὧδε τοῦ νόμου τὰ ἄρθρα καθ' ἣν πρὸς ἄλληλα εὑρίσκονται λογικὴν τάξιν, ἐξ ἧς καὶ τὸ ἀσύγκρουστον αὐτῶν καταφανὲς γενήσεται.

Οὕτω τὸ μὲν ἄρθρ. 8 τῆς ποινικῆς δικονομίας φέρει τάδε »ἐὰν ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ εἰσαχθῇ εἰς τὸ »ἁρμόδιον πολιτικὸν δικαστήριον προτοῦ ἀρχίσῃ ἢ »ἑνῷ γίνεται ἡ ποινικὴ διαδικασία, ἀναβάλλεται ἡ »πολιτικὴ δίκη μέχρι τῆς ὁριστικῆς ποινικῆς ἀπο»φάσεως, κατὰ τοὺς περὶ τούτου ἰδιαιτέρους ὁρι»σμοὺς τῆς πολιτικῆς δικονομίας». Συνῳδὰ τῷ ἄρθ. τούτῳ εἰσὶ τὰ ἐν ἄρθ. 10 τῆς πολιτ. δικον.

Μετὰ δὲ τοῦτο ἔρχεται τὸ ἄρθ. 11 τῆς πολ. δικ. φέρον ἐπὶ λέξεσι τάδε «μόνον ὅταν ἡ πολιτικὴ δίκη »περιέχῃ προδικαστικὸν ζήτημα τῆς ποινικῆς διαδι»κασίας ἀποφαίνονται κατ' ἐξαίρεσιν πρῶτα τὰ πολι»τικὰ δικαστήρια περὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς» (²).

Κατόπιν δὲ τούτου τακτέον τὸ ἄρθ. 12 τῆς πολ. δικ. λέγον· «ἀποφασισθέντος ἅπαξ τοῦ προδικαστι»κοῦ ζητήματος (γρ. προκρίματος) παρὰ τοῦ ἁρμο»δίου δικαστηρίου, δὲν δύναται πλέον τὸ ἄλλο δικα-

---

ἰσχὺν τοῦ δεδικασμένου πολεμήσας, ὁ δὲ *Π. Καλλιγᾶς*, αὐτόθι φυλλ. ΝΣ καὶ ΞΔ σελ. 877 — 891 καὶ 1005—1014 τὴν θεωρίαν τοῦ Μερλίνου ὑποστηρίζας. Κατὰ πόσον δὲ ἑκάτερος τῶν συναδέλφων τούτων σφάλλεται ἀποδειχθήσεται κατωτέρω. Ὑπάρχει δὲ καὶ τρίτον σύστημα, ὃ φαίνονται ἀγνοήσαντες ἀμφότεροι οἱ ἡμέτεροι συνάδελφοι, ἔστι δὲ τὸ τοῦ *Zachariae*, t. V. p. 795 καὶ 799 κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἐπὶ τῇ ποινικῇ δίκῃ δεδικασμένον ἀντιτάττεται *πάντοτε κατὰ τοῦ* καταδικασθέντος οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τῶν τρίτων ἐνδιαφερομένων ὡς δεκτῶν πάντοτε ἵν' ἀμφισβητήσωσι κατὰ τοῦ καταδίκου αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ γεγονότα περὶ ὧν ἡ ποινικὴ ἀπεφάσισεν ἀπόφασις. Trébutien, II p. 659 καὶ ἑπ.

(¹) Ὅρα τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα χωρία συνοψιζόμενα ἐν *F. Hélie* § 202, III p. 775, 781 καὶ 783.

(²) Παρὰ Ῥωμαίοις εἰ καὶ ἀδιακρίτως ἐπετρέπετο τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν τῶν ἀγωγῶν ἐνασκῆσαι πρώτην «sive prius criminalis sive civilis actio moveatur (*Cod.* c. un. quando civil. act. crim. praejud. κτλ (9, 31), ἐπεκράτησεν ὅμως ἡ ἀρχὴ τοῦ προδικάζειν τὴν σπουδαιοτέραν, ὡς τοιαύτη δ' ἐθεωρήθη ἡ ποινική. *Dig* fr. 5 § 1, ad. leg. Jul. de vi publ. (48,6) καὶ *Cod.* c. 4 de ordine judic. (3,8). Ἔστιν ὅτε ὅμως παρ' αὐτοῖς καὶ μεταξὺ πολιτικῶν δικῶν ἡ ἑτέρα ὡς major causa εἶχε τὴν προτεραιότητα ἐπὶ τῆς ἄλλης, οὕτως ἐὰν τὸ *δημόσιον* (fiscus) καὶ ἰδιώτης διεξεδίκουν ἑκάτερος τὸ αὐτὸ κτῆμα, εἶχε τὴν προτεραιότητα τῆς ἐκδικάσεως ἡ ἀγωγὴ τοῦ δημοσίου. Dig. fr. 35 de jure fisci (49,14.)

(¹) Ἐκ τῶν διττῶν θεωριῶν τούτων διττῶς παρεπλανήθη καὶ ὁ ἡμέτερος Ἄρειος Πάγος, ὁτὲ μὲν τῶν πρώτων ἀποδεξάμενος τὰ δόγματα, ὡς ἔπραξε διὰ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀποφάσεων 76 τοῦ 1851 καὶ 354 τοῦ 1852, ὁτὲ δὲ πρὸς τοὺς ἀντιθέτους συνταχθεὶς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ δύο ἄλλων τῶν 133 καὶ 266 τοῦ 1859 ἀποφάσεων αὐτοῦ.

(²) Τὸ ἄρθ. τοῦτο φέρον «*πολιτικῆς ἀγωγῆς*» ἐμβάλλει εἰς σύγχυσιν, ἔδει γὰρ ὀρθότερον φέρειν αὐτὸ τάδε· «περὶ τοῦ *προκρίματος* ἐξ οὗ ἤρτηται ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ τοῦ *ἀδικήματος*» περὶ τούτου γὰρ πρόκειται (§ 842) καὶ οὐχὶ περὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς πρὸς ἀποζημιώσεις.

»στήριον, εἴτε πολιτικὸν (¹) εἴτε ποινικὸν νὰ ἐπιχει-»ρήσῃ τὴν ἐξέτασιν τοῦ αὐτοῦ ζητήματος.»

Τελευταῖον κατὰ τάξιν ἔρχεται τὸ ἄρθ. 12 τῆς ποινικῆς δικονομίας διατάττον ὅτι «ἡ ἀθωωτικὴ ἢ »καταδικαστικὴ ἀπόφασις δὲν ἐμποδίζει (γρ. ἀπο-»κλείει) τὴν ἐπιδίωξιν τῶν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων ἐ-»νώπιον τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου.»

Καὶ ὁ μὲν νόμος ταῦτα διατάττει, δεῦτε δ' ἐξετάσωμεν νῦν ἐὰν, ὡς εἴπομεν, ἀληθῶς τὰ ἄρθρα ταῦτα ἐν τελείᾳ ἁρμονίᾳ πρὸς ἄλληλα ἔχωσιν.

Τοὺς λόγους τοῦ κατὰ κανόνα γενικὸν, τὸν ἐν ἄρθ. 8 τῆς ποιν. δικ. προτάττεσθαι τὴν ἐκδίκασιν τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἐδώκαμεν ἐν § 849, τὸν δὲ τοῦ προηγεῖσθαι, διὰ τὴν ἐν ἄρθ. 11 τῆς πολ. δικον. διάταξιν, τὴν προδίκασιν τοῦ πολιτικοῦ προκρίματος, ἱκανῶς ἐδικαιολογήσαμεν ἐν § 842. Οὐκ ἔστιν ἄρα ἡ ἰδιωτικὴ περὶ τῶν ἀποζημιώσεων ἀγωγὴ ἡ πρὸ τῆς δημοσίας κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην δικαζομένη, ἀλλὰ προδικάζεται ζήτημα ἄλλο αὐτοτελὲς, προ-

(¹) Τοῦ ἄρθ. 11 εἰπόντος ἤδη, ὅτι τὸ πρόκριμα προσήκει τῷ πολιτικῷ δικαστηρίῳ, πρὸς τί ἡ ἐν ἄρθ. 12 διάταξις, ὅτι τοῦ λοιποῦ οὐ δύναται οὐδὲ τὸ *πολιτικὸν* δικαστήριον ἐπιχειρῆσαι τῇ ἐξετάσει τοῦ αὐτοῦ ζητήματος; Τὸ ἄρθρον τοῦτο κακῶς ἐννοηθὲν ὑπῆρξεν ἡ πέτρα σκανδάλου πρὸς ἣν ἐσκόνδαψαν τῶν ἑρμηνευτῶν οἱ πόδες. Καὶ ὅμως τὸ 12 ἄρθρον τοῦτο σαφὲς γίγνεται ἐὰν παρατηρήσωμεν ὅτι ἕπεται ἀμέσως τῷ ἄρθ. 11, τῷ περὶ τοῦ προκρίματος πραγματευομένῳ, ἔστι δὲ πάντοτε ἄλλη καὶ διακεκριμένη ἡ ἐπὶ τῷ προκρίματι διαδικασία, ἄλλη δὲ ἡ ἐπὶ τῇ πολιτικῇ ἀγωγῇ. Οὕτως ἐν παραδ. προκειμένου περὶ κατηγορίας περὶ ὑποβολῆς τόκου, ἢ περὶ διγαμίας, πρῶτον ἀποφασίσει τὸ πολιτικὸν δικαστήριον περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ προσώπου, ἢ περὶ τοῦ κύρους τοῦ γάμου· ἡ ἀπόφασις τούτου ἔσται *πρόκριμα* ὑποχρεωτικὴν ὡς τοιοῦτον ἔχον ἰσχὺν ἀπέναντι πάντων (§ 842)· εἶτα προβαίνει ἡ ποινικὴ δίκη καὶ σὺν αὐτῇ πρὸς τὸ ποινικὸν δικαστήριον ἡ περὶ ἀποζημιώσεων πολιτικὴ, ἢ χωρὶς εἰσάγεται αὕτη μετὰ τὸ πέρας τῆς ποινικῆς πρὸς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον, τὸ *πρόκριμα* ὃ ἐξέδοτο τὸ πολιτικὸν δικαστήριον ἕξει τελείαν τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ οὐ μόνον πρὸς τὸ ποινικὸν δικαστήριον τὸ μέλλον δικάσαι περὶ τοῦ ἀδικήματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ πολιτικὸν τὸ ἐφεξῆς ἐπιληφθησόμενον τῆς περὶ ἀποζημιώσεων πολιτικῆς ἀγωγῆς. Ἰδοὺ τίνος ἕνεκα τὸ ἄρθρον τοῦτο παρὰ τῷ ποινικῷ μέμνηται καὶ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου, οὐδεμία δὲ ἀσυμφωνία μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ ἄρθρ. 12 τῆς ποιν. δικ. ὑπάρχει, ὡς ὑπέλαβον ὁ *Οἰκονομίδης* ἐν σελ. 963 καὶ ὁ *Καλλιγᾶς* ἐν σελ. 879 καὶ 1007, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἁρμονία καὶ τάξις, ἄλλως δ' ἀληθῶς παραλελογισμένος ἦν ἂν ὁ νομοθέτης ἐὰν ἀμέσως μετὰ τὸ ἄρθρ. 11 ἀνέγραφε τὸ ἄρθρ. 12 καὶ ἀμφότερα ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ ἐδημοσίευε τὴν 2/14 Απρι-

γενέστερον (¹) καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ ἀδικήματος ἐξ οὗ ἔλαβε τὴν γένεσιν ἥ τε δημοσία καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ἀγωγὴ, ζήτημα ὅμως θεμελιῶδες, ὡς ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐξαρτωμένου τοῦ ἀθεμίτου χαρακτῆρος τῆς μεταγενεστέρας πράξεως ἧς ἡ τιμωρία διὰ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἐπιδιώκεται. Ἄρα ἡ δημοσία ἀγωγὴ ἔχει πάντοτε ἐπὶ τὴν ἰδιωτικὴν τὴν προτεραιότητα καὶ δέον αὐτὴν προδικασθῆναι, εἴτε ἡ ἰδιωτικὴ σὺν τῇ δημοσίᾳ πρὸς τὸ ποινικὸν εἰσαχθῇ (§ 826), εἴτε ἡ ἰδιωτικὴ πρὸς τὸ πολιτικὸν ὑπεβλήθη πρὸ τῆς ἐγέρσεως τῆς κατηγορίας (§ 840)· ἄρα ὁ ἐν ἄρθ. 8 κανὼν μένει πάντοτε ἄτρεπτος, ὡς ἐσαεὶ τοῦ ποινικοῦ δικάζοντος τὴν ἐκ τῆς ἀθεμίτου πράξεως δημοσίαν ἀγωγὴν πρὸ τῆς ἐκδικάσεως τῆς περὶ ἰδιωτικῶν ἀποζημιώσεων. Ἐπομένως οὐδεμία ἐπὶ τούτοις παρίσταται δυσχέρεια. Ὡσαύτως δὲ, οὐδὲ περὶ τοῦ πότε τὴν πρόοδον τῆς ποινικῆς ἱστᾷ τὸ πρόκριμα, ὃ δεῖ προλυθῆναι ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου, ἀναφύεταί τις δυσχέρεια, καταλεχθέντων γὰρ ἐν § 842 τῶν ἀδικημάτων ἐφ' οἷς τοιοῦτον πρόκριμα ἐγείρεται, ἕπεται ὅτι ἐπὶ τοῖς λοιποῖς οὐχ ὑπάρχει, οἷον δὲ ζήτημα εἴτε πολιτικὸν, εἴτε ποινικὸν (³), προηγουμέ-

λίου 1834, αὐτὸς δὲ ἐν διαστήματι τριῶν ἑβδομάδων ἐπελανθάνετο ὅσων ἔγραψεν ἐν τῷ ἄρθρ. 12 τῆς παρ' αὐτοῦ ὡσαύτως συγγραφείσης καὶ τὴν 10/22 Μαρτίου 1834 δημοσιευθείσης ποινικῆς δικονομίας.

(¹) Ἂν μὴ ᾖ προγενέστερον ἔσται ἁπλῶς προκαταρκτικὸν (§ 843), οὕτως ἐν παραδ. ἐὰν εἰς κατηγορίαν ἐπὶ αἱμομιξίᾳ ἢ ἀποπλανήσει εἰς ἀσέλγειαν ἀμφισβητῆται ἡ συγγένεια ἢ ἡ κατὰ τὸ ἄρθ. 275 ποιν. νόμ. σχέσις.

(²) Ἐκτὸς ἐννοεῖται τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν οὐκ ἐπιτρέπεται ἡ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἔγερσις εἰμὴ ἐπὶ τῇ ἐγκλήσει τοῦ παθόντος, εἰσήχθη δὲ πρὸς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον ἡ περὶ ἀποζημιώσεων ἰδιωτικὴ ἀγωγὴ χωρὶς τοῦ εἰσαγαγεῖν καὶ ἔγκλησιν πρὸς ἔγερσιν τῆς δημοσίας. Πρβ. καὶ ἀνωτ. § 839 καὶ ἑπ.

(³) Μεταξὺ τούτων τὸ σπουδαιότατόν ἐστι τὸ περὶ νοθεύσεως ἐγγράφου εἴτε δημοσίου, εἴτε ἰδιωτικοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς πρὸς τὴν προδικασίαν ἐπὶ τοιαύτῃ προσβολῇ, ἰδιάζοντας τύπους διέγραψαν τὰ ἄρθ. 316—321 τῆς ποιν. δικ. καὶ 453—461 τῆς πολιτ. ἄλλους ἐπ' ἄλλῃ τῶν ἑξῆς τριῶν περιπτώσεων· α'), ἐὰν ἡ πλαστογραφία εἰς ὡρισμένον ἀποδίδοται πρόσωπον ζῶν· β'), ἐὰν εἰς ὡρισμένον μὲν ἀποδιῶσαν δὲ, ἢ ἐὰν ἡ ἐπὶ τῇ πράξει δημοσία ἀγωγὴ παρεγράφη· καὶ γ'), ἐὰν ἄγνωστόν ἐστι τὸ κατεργασάμενον αὐτὴν πρόσωπον· καὶ ἐπειδὴ καθ' ἡμᾶς ἡ εἰδικὴ ἐξαίρεσις ἣν ποιεῖται τὸ ἄρθ. 7 ποιν. δικ. ὡς πρὸς τὴν πλαστογραφίαν, καθ' ἣν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ εἰς τὸ ποινικὸν δικαστήριον μεταγωγὴ τῆς ἰδιωτικῆς ἀγωγῆς, λόγον ἔχει ὅτι τὸ περὶ τῆς πλαστότητος ζήτημα ἀνεφύη μετὰ τὴν εἰς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον εἰσαγωγὴν τῆς δίκης καὶ οὐχὶ πρὸ αὐτῆς, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἀδικήμασι

νης λύσεως ἐπιδεόμενον ἐν τῇ περὶ τὰ λοιπὰ ἀδικήματα διώξει ἀναφυῇ, ἔσται προκαταρκτικὸν ἁπλῶς καὶ οὐδὲν πλέον (§§ 843 καὶ 851).

§ 880. Ἀλλὰ τὸ ὡς *πρόκριμα* παρὰ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου προδικασθὲν ἰδιάζουσαν καὶ ὅλως ἐξαιρετικὴν ἰσχὺν τελεσιδικίας ἔχει, ἔχει γὰρ τὸ κῦρος ἐπικρατέστερον παρὰ ἡ ἐν ἄρθ. 274 τῆς πολιτ. δικ. συνήθης τελεσιδικία, αὕτη μὲν γὰρ μόνους τοὺς διαδίκους, ὑφ' ἣν ἕκαστοι κατὰ τὴν δίκην παρέστησαν ἰδιότητα καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον περὶ οὗ ἐδικάσθησαν δεσμεύει, τὸ δὲ πρόκριμα, περὶ οὗ τὸ ἄρθ. 11 τῆς πολιτ. δικ. διαλαμβάνει, ἐφάπαξ δι' ὁριστικῆς καὶ ἀμετακλήτου ἀποφάσεως λυθὲν, ἰσχύει ἀπέναντι πάντων, ἐστί τις οἱονεὶ νόμος τὴν ἐναντίαν οὐδενὶ ἐπιτρέπον πλέον ἀπόδειξιν (§ 842), ὡς τοιοῦτον ἄρα ἔχρῃζεν ἰδίας νομοθετικῆς διατάξεως ὅπως τὸ ἔκτακτον τοῦτο τοῦ δεδικασμένου κῦρος περιβληθῇ, τοῦ ἐκ τοῦ ἄρθ. 274 μὴ ἐπαρκοῦντος· τὸ κῦρος τοῦτο ἔδωκεν ὁ νομοθέτης τῇ ὅλως ἐξαιρετικῇ τοῦ ἄρθ. 11 τῆς πολιτ. δικ. διατάξει ἀμέσως τὸ ἄρθ. 12 προσγράψας εἰς κύρωσιν αὐτῆς. Ἄρα τὸ ἄρθ. 12 ἐστὶν ὅλως εἰδικὸν, σχέσιν δὲ ἔχει πρὸς μόνον τὸ πρὸ αὐτοῦ ἄρθ. 11, τὸ ὅλως ἐξαιρετικόν. Ἐπόμενον ἄρα ἦν ἵνα ὅσοι τὸ 12 τοῦτο ἄρθρον ὡς γενικὸν ἐξέλαβον καὶ πρὸς τὸ 274 παρέβαλον, εὕρωσιν ἀντίφασιν, πᾶσα γὰρ εἰς κανόνα τινὰ γενικὸν ἐξαιρετικὴ διάταξις ἐπιπολαίως κρινομένη ἢ περιττὴ φαίνεται ἢ ἀντιφάσκουσα πρὸς τὸν ἐν τῷ κανόνι διατετυπωμένον γενικὸν ὅρον, τὸ δ' ἄρθ. 12 τοιοῦτόν ἐστιν ὡς πρὸς τὸν ἐν ἄρθ. 274 περὶ τελεσιδικίας γενικὸν κανόνα. Οὐ μόνον δ' ἐξαιρετικὴ ἀλλὰ καὶ εἰδικὴ ὅλως, ὡς *ἀποκλειστικῶς* ἐπὶ μόνῳ τῷ ἐν ἄρθ. 11 *προκρίματι* ἐφαρμοζομένη· τοὐντεῦθεν δευτέρα πλάνη εἰς ἣν περιῆλθον, ὅταν διὰ τὴν ἐν τῷ ἄρθ. 12 λέξιν «*πολιτικὸν*» ἧς τὸ σημαινόμενον ἐξηκριβώσαμεν ἀνωτέρω (§ 879 σημ. β'), ἐξέτειναν τὴν τοῦ ἄρθρου τούτου διάταξιν καὶ ἐπὶ τῆς παρὰ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, διὰ τὸν ἐν ἄρθ. 8 τῆς ποινικ. δικ. κανόνα, κατὰ προτεραιότητα δικαζομένης δημοσίας ἀγωγῆς, καὶ ἀπεφήναντο ὅτι, οἷον τὸ πρόκριμα τοῦ ἄρθ. 11 τῆς πολιτ. δικ. ἔχει κράτος εἰς τὴν λύσιν τῆς δημοσίας ἀγωγῆς, αὐτὸ τοῦτο ἔχει καὶ ἡ κατὰ τὸ ἄρθ. 8 τῆς ποινικ. δικ. *προδίκασις* τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀποζημιώσεων. Ἀλλ' ἀπεδείχθη ὅτι ἐπ' οὐδεμιᾶς τοῦ νόμου διατάξεως δύεταί τις στηρίζαι τὴν τοιαύτην θεωρίαν (¹).

Ἀπορίας ὄντως ἄξιον πῶς τοσοῦτοι ἄνδρες σοφοὶ ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐνέπεσαν εἰς τὸ βάραθρον τῆς πλάνης χωρὶς οὐδένα ἐξ αὐτῶν προσέξαι ὅτι περὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς ἢ τῆς συνεπείας τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν δικῶν διὰ τὰς ἐκ τοῦ ἀδικήματος ἀποζημιώσεις πραγματευόμενοι ἐχρήσαντο ὡς ὅπλῳ τῷ ἄρθρῳ 12 τῆς πολ. δικ. τῷ οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχοντι σχέσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν περὶ ἀποζημιώσεων ἀγωγὴν, ὁρῶντι δ' ἀποκλειστικῶς τὰ τοῦ *προκρίματος*, ὃ ἐν ταῖς ὀλίγαις, σπανίαις καὶ ὡρισμέναις δίκαις ἐγειρόμενον ἱστᾷ τὴν κατηγορίαν καὶ προλύεται τῆς δημοσίας ἀγωγῆς, ἥτις καταπίπτει ἅμα ὡς τὸ πρόκριμα λυθῇ ἄλλως παρὰ τὴν κατηγορίαν (¹). Ἄπορον δ' ἀφ' ἑτέρου ἐπίσης πῶς ἄλλοι, τῶν πρώτων κατ' οὐδὲν ὑποδεέστεροι, διὰ τοῦ ἄρθ. 12 τῆς ποινικ. δικ. ὁπλισθέντες, φοβεροὶ ἀντεπεξῆλθον καὶ τρομερὰν ὡς ὁ ἱππότης τῆς Μάγχης κατὰ τῶν ἀνεμομύλων συνῆψαν μάχην πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἄρθ. 12 τῆς πολιτ. δικον. τεθωρακισμένους (²).

§ 881. Τοῦ ἐν τοῖς τρισὶ τῶν νόμων ἄρθροις (§ 879) ἀσυγκρούστου πρὸς ἄλληλα ἀποδειχθέντος, ἐξ ἑαυτοῦ φανεροῦται καὶ τὸ τοῦ ἄρθ. 12 τῆς ποινικῆς δικονομ. πρὸς ἐκεῖνα ἀσύγκρουστον. Τὸ ἄρθ. τοῦτο φέρον ὅτι »ἡ ἀθωωτικὴ ἢ καταδικαστικὴ ἀ-»πόφασις οὐδόλως ἐμποδίζει (γρ. ἀποκλείει) τὴν »ἐπιδίωξιν τῶν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων ἐνώπιον τοῦ »πολιτικοῦ δικαστηρίου», τόν τε παθόντα παρηγο-

τοῖς διδοῦσι ταυτόχρονον γένεσιν εἴς τε τὴν δημοσίαν ἀγωγὴν ὑπὲρ τῆς κοινωνίας, καὶ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ὑπὲρ τοῦ παθόντος, ἐπέχομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος πάσης ἐρεύνης, τὴν περὶ τούτου πραγματείαν ἀναβάλλοντες εἰς ἄλλον ἁρμοδιώτερον τόπον.

(¹) Τοιαύτη θεωρία οὐδὲ παρὰ Γάλλοις ὑποστηριχθῆναι δύναται, ὡς τορῶς ἀπέδειξε τοῦτο ὁ *F. Hélie*, § 202, III p. 781.

(¹) Λέγομεν δὲ, ὅτι καταπίπτει ἡ κατηγορία, διότι οὔτε *διγαμίας* ὑπάρχει ἔγκλημα ἀκύρου τοῦ ἑτέρου τῶν γάμων ἀνακηρυχθέντος (§ 442 καὶ ἑπ.), οὔτε *ὑποβολὴ παιδὸς*, ἐὰν ἡ γνησιότης ὁριστικῶς βεβαιωθῇ (§ 428), οὔτε κατηγορία ἐπὶ *γάμῳ* διὰ *βίας* ἢ δι' *ἀπάτης*, οὔτε ἀπαγωγὴ ἐὰν παρηκολούθησε γάμος ὑφίσταται πλέον, ἅμα ὡς ἀποδειχθῇ ἡ συναίνεσις (§ § 261, 262, καὶ 272), οὔτε *μοιχεία* ἐχώρησε βεβαιωθέντος ὅτι οὐχ ὑπῆρξε γάμος (§ 436), οὔτ' *ἐσχάτη προδοσία* ἀποδειχθέντος ὅτι ὁ κατηγορούμενος οὐκ ἦν Ἕλλην τὴν πατρίδα (§ 622), τέλος δὲ, οὔτε *βλάβη* ξένης ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, ἅμα τῆς ἐπ' αὐτῆς κυριότητος τοῦ κατηγορουμένου ἀποδειχθείσης (§ 541). Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν ὅμως περίστασιν παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου ἀπόφασις οὐκ ἀποτελεῖ πρόκριμα κατὰ παντὸς ἀντιτατόμενον, ἀλλ' ἁπλῶς τελεσίδικον κατὰ τὸ ἄρθ. 274 ἀπόφασιν εἰς τὴν προκειμένην μόνον κατηγορίαν βοηθοῦσαν τῷ κατηγορουμένῳ.

(²) Ὡς ἀδελφὰ τὰ ἄρθρα καὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐν ἑκατέρῳ τῶν κωδίκων τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικονομίας φέροντα, οὕτω καὶ ἰσότιμοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἰσόζυγοι ἐπ' ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ οἱ παρ' ἡμῖν δύο ἀθληταὶ καὶ συνάδελφοι.

ρεῖ, ὅτι καὶ ἂν ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη οὐχ εὗρεν ἔνοχον τὸν ζημίας αὐτῷ γενόμενον παραίτιον, δύναται τοῦτον πρὸς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον ἐνάγων τυχεῖν παρ' αὐτῷ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας, καὶ τὸν δικαστὴν ταυτοχρόνως φωτίζει, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῆς δημοσίας ἀγωγῆς δύναται, κατ' οὐδὲν ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῇ δεδικασμένου κωλυόμενος, προχωρῆσαι εἰς τὴν λύσιν τῆς περὶ τῶν ἐκ τῆς πράξεως ἀποζημιώσεων ἰδιωτικῆς ἀπαιτήσεως, λέγον ῥητῶς αὐτῷ, ὅτι οὐ δέδεται ἐκ τῆς ἀποφάσεως ἣν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἐξέδοτο τὸ ποινικὸν δικαστήριον, καὶ ὅτι πλήρης μένει αὐτῷ ἡ ἐκ τοῦ ἄρθ. 256 τῆς πολιτ. δικον. παρεχομένη αὐτῷ ἐλευθερία πρὸς μόρφωσιν τῆς ἑαυτοῦ πεποιθήσεως (¹).

Ἐὰν δὲ πρὸς τὸ ἄρθ. 256 τῆς πολιτ. δικ. παραθέσωμεν τὸ ἔτι γενικώτερον ἄρθ. 92 τῆς ποιν. δικον. εὑρίσκομεν ὅτι καὶ ὁ ποινικὸς δικαστὴς εἰς οὐδένα ἐστὶν ἠναγκασμένος κανόνα ἀποδείξεως, καὶ ὅτι δεῖ αὐτὸν μόνης τῆς φωνῆς τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως ἀκούειν. Ἄρα οὐδ' ἐνταῦθα, μάλα δὲ δικαίως, οὐδεὶς δεσμεύει αὐτὸν δεσμὸς ἐκ τοῦ δεδικασμένου κατὰ τὴν πολιτικὴν δίκην (²), ἐκτὸς πάντοτε τοῦ *προκρίματος* (§ 842), ὃ οὐ δύνατα θῖξαι· ἀλλὰ καὶ πῶς ἠδύνατο θῖξαι αὐτό, τῆς μὲν ἁρμοδιότητος αὐτοῦ ὅλως ξένον ὄν, ὁριστικῶς δὲ *κατὰ πάντων* δεδικασμένον ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου καὶ διακεκριμένον ὅλως τῆς περὶ ἀποζημιώσεων ἰδιωτικῆς ἀγωγῆς, ἥτις καὶ μετὰ τὸ *πρόκριμα*, ἐὰν μὴ εἰσήχθη ἤδη εἰς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον, δύναται ἐγερθῆναι πρὸς τὸ ποινικόν, ὅπως συνδικασθῇ τῇ δημοσίᾳ ἀγωγῇ καὶ διαψηφισθῇ, ἐὰν ἡ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου ἀπόφασις ἀπαγγελθῇ καταδικαστικὴ ἐπὶ τῷ ἀδικήματι; (§ 826).

§ 882. Ἀνετράπησαν οὕτως, ἐὰν μὴ πλανώμεθα, αἱ θεωρίαι ἑκατέρων τῶν μερῶν, ἀλλὰ προχωρήσωμεν ἔτι. Καὶ αὐτὸ τὸ πρόκριμα, τὸ τελείαν, πλήρη καὶ ὅλως ἔκτακτον τελεσιδικίαν κατὰ πάντων ἀποτελοῦν (§ 842 καὶ 880), οὐδὲ τὸ παράπαν τῆς ἐν ἄρθ. 92 ἀπολύτου ἐλευθερίας περὶ τὴν μόρφωσιν τῆς ἑαυτοῦ πεποιθήσεως ἀποστερεῖ τὸν δικαστὴν ὅταν ἐπὶ τοῦ βήματος καθεσθῇ ὅπως δικάσῃ περὶ τοῦ ἀδικήματος τοῦ ἀπὸ τοῦ προκρίματος ἀποδεδειγμένου ὁριστικῶς, τῆς δ' ἐπ' αὐτῷ κατηγορίας τεκμήριον τοῦτο νόμιμον καὶ ἀπρόσβλητον προσαγούσης κατὰ τοῦ κατηγορουμένου (¹). Ἰδοὺ δὲ πῶς

(¹) Μάλα περίεργον ἐφάνη ἡμῖν, ὅτι ἐν τῇ μακρᾷ μεταξὺ τῶν συναδέλφων πάλῃ οὐδέτερος αὐτῶν ἐμνήσθη τοῦ ἄρθ. 256 τῆς πολ. δικ. τοῦ ἐκ τοῦ πρὸς τὰ ἄλλα συνδυασμοῦ φανεράν καθιστάντος καὶ τὴν ἐν τούτοις διάνοιαν τοῦ νομοθέτου, ὅστις ὡς κανόνα γενικὸν ἐν αὐτῷ ἀναγράψας τὴν ἀπόλυτον τοῦ ἐν πολιτικῇ δίκῃ δικαστοῦ ἐλευθερίαν πρὸς μόρφωσιν τῆς ἑαυτοῦ πεποιθήσεως, ἐπάγεται ἀμέσως ἐν τέλει τοῦ ἄρθρου τούτου τάδε: «*ἐξαίρεσις γί*»νεται μόνον εἰς τὰς ἐν τῷ *παρόντι* νόμῳ ῥητῶς »ὡρισμένας περιπτώσεις (ἄρθ. 264, 289, 298, »357, 363, 400, 412, κτλ.)». Ὁ νομοθέτης ἄρα μετὰ τοσαύτης προνοίας τῶν ἐξαιρέτεων μνησθεὶς καὶ ταύτας περιορίσας ῥητῶς εἰς μόνας τὰς ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ ἐξαιρέσεις, καὶ ταύτας πάλιν σαφῶς διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἄρθρων καταλέξας, οὔτε τοῦ ἄρθ. 12 τῆς πολ. δικ. ἐμνήσθη, ἅτε τούτου εἰδικοῦ ὄντος καὶ μηδεμίαν ἐξαίρεσιν εἰς τὸν κανόνα τοῦ 256 ἐπάγοντος, οὔτε, ὃ καὶ κυριώτατον, τοῦ ἄρθ. 8 τῆς ποιν. δικ. ὅπως ὑποδείξῃ, ὅτι ἡ τοῦ ἔχοντος τὴν προτεραιότητα ποινικοῦ δικαστοῦ ἀπόφασις, ἅπαξ λύσασα τὸ περὶ τῆς ἐνοχῆς ἢ ἀθωότητος τοῦ ἐν αἰτίᾳ ζήτημα, δεσμεύει τὸν πολιτικὸν δικαστήν, οὕτως ὥστε ἐπὶ ἐνοχῇ μὲν *πάντως* καταψηφίσαι καὶ ἀποζημιώσεις, ἐν ἀθωώσει δὲ *πάντως* ἀπολῦσαι καὶ τούτων τὸν ἐναγόμενον.

(²) Ἵνα δὲ μή τις παρανοήσας ἡμᾶς ὑποθέσῃ, ὅτι περὶ τοῦ *προκρίματος* λέγομεν, παρατηροῦμεν ὅτι οὐχὶ περὶ τούτου ὧδε ἡμῖν ὁ λόγος ἀλλὰ περὶ τῆς *ἰδιωτικῆς* πρὸς ἀποζημίωσιν ἀγωγῆς· ἰδοὺ δὲ πῶς δύναται συμβῆναι. Ὑποθετέον ἀδίκημα μόνον ἐπὶ ἐγκλήσει τοῦ παθόντος διωκόμενον, ἐγκλήσεως μὴ δοθείσης σχολάζει ἡ δημοσία ἀγωγή, ὁ παθὼν ὅμως οὐ κωλύεται εἰσαγαγεῖν τὰς ἰδιωτικὰς ἐκ τοῦ ἀδικήματος ἀπαιτήσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον, ὅπερ ἀπροσκόπτως προβαίνει εἰς τὴν ἐκδίκασιν αὐτῶν (§ 850 σημ. γ.) ἐὰν λοιπὸν αὗται ἐπιδικασθῶσιν ὁριστικῶς καὶ τελεσιδίκως τῷ παθόντι, αὐτὸς δὲ μετὰ τὸ πέρας τῆς ἰδιωτικῆς δίκης εἰσαγάγῃ τὴν ἑαυτοῦ ἔγκλησιν πρὸς ἔγερσιν τῆς δημοσίας ἀγωγῆς, αἱ ἐπιδικασθεῖσαι ἀποζημιώσεις κατὰ τὴν πολιτικὴν δίκην οὐδαμῶς προδικάζουσι τὴν ποινικήν, ἧς ὁ δικαστὴς δύναται ἀθωῶσαι τὸν τελεσιδίκως εἰς πολιτικὰς ἤδη καταδεδικασμένον ἀποζημιώσεις. Ἰδοὺ δὲ πῶς συμβαίνει ἵνα ὁ πολιτικὸς δικαστὴς δικάζων ἐπὶ ἰδιωτικῇ ἀγωγῇ ἕνεκα *μοιχείας* ἢ *ὑφαιρέσεως* (αἵτινες κατὰ τὰ ἄρθ. 286 καὶ 377 ποιν. νόμου οὐ διώκονται εἰμὴ ἐπὶ ἐγκλήσει), καὶ μὴ δυνάμενος ἀναβαλεῖν τὴν δίκην κατὰ τὸ 589 πολ. δικ. διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐγκλήσεως, δικάζει ἁρμοδίως περὶ ἀποζημιώσεων ἐκ *κολασίμων* πράξεων χωρὶς τοῦ δύνασθαι αὐτὸν παραπέμψαι τὴν κολάσιμον πρᾶξιν πρὸς τὸν ποινικὸν δικαστήν. Καὶ ὅμως ὁ Καλλιγᾶς, ἐν σελ. 890, ὁμολογεῖ, ὅτι καί τοι πολλὰς καταβαλὼν ἐρεύνας οὐκ ἠδυνήθη ἀνακαλῦψαι τοιοῦτόν τι! Ὁ δ' Οἰκονομίδης ἐσιώπησε!

(¹) Οὐκ ἔστι δὲ μόνον τὸ πρόκριμα τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου τὸ ἀποτελοῦν κεκριμένον καὶ πλήρη περὶ τοῦ δι' αὐτοῦ ἐπιλυθέντος ζητήματος ἀπόδειξιν, ἀλλ' εἰσὶ καὶ αἱ τῶν πραγματογνωμόνων γνωμοδοτήσεις πλήρη τε ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν ὡς πρὸς τὸ προκατσρκτικὸν ζήτημα ἔχουσαι, καὶ ἀληθεῖς οὖσαι ἀποφάσεις, ὡς καὶ τὸ ἄρθ 107 ἀποκαλεῖ αὐτάς, δεδικασμένον ἀποτελοῦσαι καὶ ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰ δικαστήρια· τίς ὅμως ἐκ τούτων συνήγαγεν,

δύναται συμβῆναι τὸ τοιοῦτον. Ὑποθετέον τὸ τῆς διγαμίας ἀδίκημα, κατὰ προτίμησιν δὲ λαμβάνομεν τοῦτο εἰς παράδειγμα, ὡς ἐπὶ τούτῳ ἀδυνάτου ὄντος τῷ κατηγορουμένῳ ἰσχυρισθῆναι ὅτι ἠγνόει τὴν τέλεσιν πρώτου γάμου ὅτε τὸν δεύτερον συνῆψεν· ἀλλ' ἐκ τούτου ἄρά γε οὐ μένει τῷ ποινικῷ δικαστῇ, μετὰ τὸ βεβαιοῦν τὸ κῦρος τῶν γάμων πρόκριμα, εἰμὴ ἀνοῖξαι τὸν ποινικὸν νόμον καὶ καταψηφίσασθαι τῷ ἐν αἰτίᾳ τὴν ἐκ τοῦ ἄρθ. 283 ποινήν; Ἀλλ' εἴ οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, πρὸς τί ἡ νέα αὕτη δίκη, πρὸς τί τῶν μαρτύρων ὁ ὄχλος καὶ τῶν ἄλλων ἀποδείξεων τὸ πλῆθος, πρὸς τί ἡ κατηγορία, πρὸς τί ἡ ὑπεράσπισις, τέλος δὲ πρὸς τί οἱ ἔνορκοι; Βεβαίως οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν ὁ τοῦ νομοθέτου τηλικαύτην καταμεμφόμενος εὐήθειαν. Ὑπάρχει ἄρα ἔτι ἐν τῇ δίκῃ ἄλλο τι ζήτημα, καὶ μάλιστα ἐὰν γυνὴ ἡ κατηγορουμένη, ὃ δεῖ ἐπαληθεῦσαι, ἔστι δὲ τοῦτο, μὴ τυχὸν ἡ τὸν δεύτερον συνάψασα γάμον, ὑφεστῶτος ἔτι τοῦ πρώτου, περιέπεσεν εἰς συγγνωστὴν πλάνην πιστεύσασα ὅτι ὁ πρῶτος αὐτῆς σύζυγος ἀπεβίωσε, παρῆλθον γὰρ ἱκανὰ ἔτη ἀφ' ἧς οὐδεμίαν παρ' αὐτοῦ ἔλαβεν εἴδησιν, οὐδεμίαν χορηγίαν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων, εἰσὶ μάλιστα οἱ βεβαιώσαντες αὐτήν, ὅτι καλῶς γινώσκουσιν ὅτι ὁ ἀνὴρ ἀπέθανεν, ἐπείσθη λοιπὸν καὶ ὑπανδρεύθη· βεβαίως ἡ τοιαύτη γυνὴ ἔπραξε *διγαμίαν*, ἀλλ' ἡ πεποίθησις τῶν ἐνόρκων, τῶν οὐδ' ὀφειλόντων ποσῶς αἰτιολογῆσαι τὴν ἑαυτῶν ἐτυμηγορίαν, ἀθωώσει· ἐρωτῶμεν ὁποία ἐπιῤῥοὴ ἀποτελεσματικὴ, ὁποῖον κράτος ἀναπόδραστον διετηρήθη οὕτω κατὰ τὴν ποινικὴν δίκην τῷ *κατὰ πάντων* τελεσιδίκῳ πρόκριματι;

§ 883. Ἐὰν, χωρὶς τοῦ προσβληθῆναι τοῦ προκρίματος τὸ κῦρος, οὐ δέδεται τοῦ ποινικοῦ δικαστοῦ ἡ ἐλευθερία, αὐτὸς γὰρ οὐκ ἐξήτασεν αὖθις τὸ ζήτημα περὶ οὗ τὸ πρόκριμα, ἀπαγορεύει γὰρ τοῦτο τὸ ἄρθ. 12 τῆς πολιτ. δικ. ἀλλ' ἐχρήσατο ἁπλῶς τῷ δεδομένῳ αὐτῷ ἀπολύτως ὑπὸ τοῦ ἄρθ. 92 τῆς ποιν. δικ. δικαιώματι, κατὰ μείζονα λόγον οὐ δέδεται ἐκ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ὁ περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἀποζημιώσεων μέλλων δικάσαι πολιτικὸς δικαστὴς, τούτῳ γὰρ ἐπίσης σαφῶς τελείαν ἀφιᾶσι τὴν ἐλευθερίαν εἰς μόρφωσιν τῆς πεποιθήσεως τό τε ἄρθ. 12 τῆς ποιν. δικ. καὶ τὸ 256 τῆς πολιτ. Ὅθεν οὗτος, ἐπὶ τῷ προηγουμένῳ τῆς διγαμίας παραδείγματι, καί περ ὑπάρχοντος τοῦ προκρίματος, καί τοι ὑπαρχούσης καταδικαστικῆς ἐπὶ διγαμίᾳ ἀποφάτεως, ἧς τὸ κῦρος οὔτ' ἐλέγχεται, οὔτε προσβάλλεται, δύναται ἀπορρίψαι τὴν περὶ ἰδιωτικῶν ἀποζημιώσεων ἀγωγὴν καὶ μηδ' ἐβολὸν ἕνα ἐπιδικᾶσαι τῷ καλῇ τῇ πίστει μετὰ τοῦ διγάμου τὸν γάμον συνάψαντι ἀγάμῳ προσώπῳ (¹).

§ 884. Ἀλλ' ἐὰν ὁ πολιτικὸς δικαστὴς οὐ δέδεται ἐκ τῆς καταδικαστικῆς τοῦ ποινικοῦ ἀποφάσεως, δέδεται ἄρά γε ἐκ τῆς ἀθωωτικῆς; Οὐδόλως, διότι πάντες οἱ δικανικοὶ ἀνέκαθεν διέκριναν μεταξὺ ποινικῆς ἐνοχῆς καὶ πολιτικῆς εὐθύνης (²), ὁ δὲ ποινικὸς δικαστὴς ἀθωῶν ἀπὸ τῆς κατηγορίας ἄθικτον ἀφίησι καὶ ἀκέραιον τὸ περὶ τῆς πολιτικῆς εὐθύνης εἰς ἀποζημιώσεις ζήτημα (³)· ὁ πολιτικὸς ὅμως δι-

(¹) Ὑποτεθείσθω, ὅτι ἐχώρησε διγαμία ἀνδρὸς ἐγγάμου, ἐν πλήρει γνώσει ὅτι ζῇ ἔτι ἡ γυνὴ αὐτοῦ, συνάψαντος δεύτερον γάμον μετὰ γυναικὸς φαύλης, ἣν ἐκ τῶν χαμαιτυπείων παρέλαβεν, ἐν καλῇ ὅμως πίστει διατελούσης, ὅτι ὁ ἀνὴρ ὃν ὑπανδρεύθη ἦν ἄγαμος· τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ διγαμίᾳ καταδικασθέντος αἰτεῖται ἡ γυνὴ αὕτη τὴν ἐπιδίκασιν τῆς ἰδιωτικῆς αὐτῆς ἀγωγῆς, τὸ δικαστήριον ὅμως εὑρίσκον, ὅτι οὐδεμίαν ὑπέστη αὕτη ζημίαν, πάντως γὰρ οὐκ ἦν αὐτῇ ζημία ὅτι ἀπὸ τῶν χαμαιτυπείων ἀπεσπάσθη καὶ ἐπί τινα χρόνον ἐντίμως ἐβίωσεν, ἀπορρίπτει αὐτῆς τὴν ἀγωγήν. Ἐρωτῶμεν δὲ, ὁποῖον ὑποχρεωτικὸν ἐτηρήθη κῦρος τῷ τε προκρίματι καὶ τῇ καταδικαστικῇ τοῦ ποιν. δικαστηρίου ἀποφάσει ὡς πρὸς τὴν ἐπιδίκασιν τῶν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων; Ὥστε ναὶ μὲν ὁ τὴν ποιν. ἀπόφασιν προσάγων ἀπαλλάττεται τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἀδικήματος, μένει ὅμως εἰς βάρος αὐτοῦ πάντοτε ἡ ἀπόδειξις τῆς ζημίας, ἣν λέγει ὅτι ἐκ τοῦ ἀδικήματος ἔπαθε. Τῷ πολιτικῷ ἄρα δικαστηρίῳ προσήκει, οὐ μόνον, ὡς λέγει ὁ *Καλλιγᾶς* (σελ. 887), τὸ προσδιορίσαι ἁπλῶς τὸ ποσὸν τῆς ζημίας, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ἰδιωτικῆς δίκης ἐξετάσαι, τὸ ἂν ἐχώρησε δηλαδὴ ζημία, περὶ ζημίας γὰρ πάντοτε ἡ ἰδιωτικὴ ἀγωγὴ καὶ ἡ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου ἁρμοδιότης, οὐχὶ δὲ ἡ περὶ ἀδικήματος ζήτησις, ἣν οὐκ ἴσμεν πως ὁ σοφὸς ἡμῶν συνάδελφος παρακαίρως ἀναμιγνύει ἐνταῦθα.

(²) Οὕτω τίς ὁ ἀγνοῶν ὅτι ἄλλο *δόλος* καὶ *ἀμέλεια* ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ, ἄλλο δ' ἐν τῷ ἀστικῷ· καὶ ὅτι ἐν τῷ ποινικῷ οὐδαμοῦ ἰσχύει ἡ ἐν τῷ ἀστικῷ ἀρχή, ὅτι culpa lata dolo æquiparatur? Ἔτι δὲ, ὅτι ἐν τῷ ποινικῷ ἄνευ δόλου, ἢ τοὐλάχιστον ἀμελείας, ὁσάκις ἐνοχὴ καὶ ἐφ' ἁπλῇ ἀμελείᾳ ὑπάρχει, *ἐνοχὴ* οὐχ ὑφίσταται, ἐν δὲ τῷ ἀστικῷ ἀδιακρίτως τῆς αἰτίας πᾶς ὅστις παραίτιος ζημίας εἰς ἄλλον ἐγένετο ὀφείλει ἀποζημιώσεις. Πρβ. καὶ ὅσα περὶ τούτων εἴπομεν ἀνωτ. ἐν §§ 126 σημ. ά, 127, σημ. γ' καὶ 128 σημ. γ'.

(³) Παρὰ Γάλλοις μάλιστα δύναται ὁ ποινικὸς δικαστὴς, πρὸς ὃν μετὰ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ὑπεβλήθη καὶ ἡ ἰδιωτική, ἀθωῶσαι μὲν ἐπ' ἐκείνῃ καταδικάσαι δ' ἐπὶ ταύτῃ εἰς ἀποζημιώσεις. Παρ' ἡμῖν ὅμως τὸ τοιοῦτον οὐκ ἐπιτρέπεται, διὰ τοὺς ἐν § 826 ἐκτεθέντας λόγους.

ὅτι πάντως διὰ τὴν καταφατικὴν τῶν πραγματογνωμόνων ἔκθεσιν δέδεται ὁ δικαστὴς καὶ ὀφείλει καταδικαστικὴν ἐξενεγκεῖν τὴν ἑαυτοῦ ψῆφον; Ἀλλὰ περὶ τούτου καὶ μετέπειτα σκεψόμεθα.

καστὴς ὀφείλει ἀποσχεῖν τοῦ στηρίξαι τὴν εἰς πολιτ. ἀποζημιώσεις καταδίκην ἐπὶ τοῦ ποινικῶς ἀξιοποίνου τῆς πράξεως, τοῦτο δὲ ἵνα μὴ πλαγίως πως προσβάλῃ τὸ ἐκ τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως δεδικασμένον (¹). Ὅθεν δύο τοιαῦται, ἐπὶ τῶν δύο ἀγωγῶν τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς πράξεως παραγομένων, ἀντίθετοι ἀποφάσεις, οὔτε ἀντιφάσκουσιν οὔτε συγκρούονται πρὸς ἀλλήλας.

§ 885. Συνοψίσωμεν δὴ νῦν τὰ εἰρημένα. Κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν παντελὴς καὶ πανσθενὴς ὑπάρχει ἁρμονία καὶ συμφωνία μεταξὺ τῶν ἄρθ. 10, 11 καὶ 12 τῆς πολιτ. δικ. καὶ τῶν ἄρθ. 8 καὶ 12 τῆς ποινικῆς· συνεπῶς δὲ, α), ὅτι τὸ πολιτικὸν *πρόκριμα* ἐστί τι αὐτοτελὲς καὶ ὅλως διάφορον τῆς ἐκ τοῦ ἀδικήματος τικτομένης ἰδιωτικῆς πρὸς ἀποζημιώσεις ἀγωγῆς, ὅτι αὕτη, τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἐν ἐνεργείᾳ οὔσης (²), οὐδέποτε ἔχει ἐπὶ ταύτης τὴν προτεραιότητα, ἀλλ' αὕτη ἱστᾷ πάντοτε τὴν πρόοδον τῆς ἰδιωτικῆς. β), Ὅτι τοῦ προκρίματος τὸ κῦρός ἐστι καὶ τοῦ τῆς ἐν ἄρθ. 274 πολιτ. δικ. τελεσιδικίας γενικώτερον, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ νομοθέτης ἰδίαν περὶ τοῦ κύρους τούτου ἐποίησε διάταξιν τὴν ἐν ἄρθ. 12 πολιτ. δικ. τοῦ δὲ λόγου τούτου ἕνεκεν ἐν οὐδεμιᾷ αὕτη πρὸς τὸ ἄρθ. 274 εὑρίσκεται ἀσυμφωνία. γ), Ὅτι καὶ μετὰ τὸ πολιτικὸν πρόκριμα ὁ ποινικὸς δικαστὴς κατ' οὐδὲν τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ δεσμεύεται διὰ τὸ ἄρθ. 92 ποιν. δικ. ὡς οὐδ' ὁ τὴν ἰδιωτικὴν ἀγωγὴν μετὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς δημοσίας μέλλων δικάσαι πολιτικὸς δικαστὴς δέδεται ὑπὸ τῆς ποιν. ἀποφάσεως, διὰ τὰ ἄρθ. 12 ποιν. καὶ 256 πολιτ. δικ. δ), Ὅτι ἐκ τῆς αὐτοτελείας ταύτης τῶν δικαστῶν (πολιτικοῦ ἐπὶ τῷ προκρίματι, ποινικοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς καὶ πολιτικοῦ ἐπὶ τῇ ἰδιωτικῇ δίκῃ), τὸ παρ' ἑκάστου αὐτῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ ἁρμοδιότητι δεδικασμένον οὐδαμῶς παραβλάπτεται, μένει δ' ἀκέραιον τὸ τῇ ἀποφάσει ἑκάστου κῦρος, ὡς καὶ τῷ ὑπ' αὐτοῦ λυθέντι ζητήματι ἡ ὁριστικότης καὶ τελεσιδικία, ἥτις ὅμως οὐδὲ τὸ παράπαν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς λύσεως τοῦ τῷ ἑτέρῳ τῶν δικαστῶν προσήκοντος ζητήματος, διὰ τὸν ἀλλοῖον καὶ ὅλως ἀνεξάρτητον χαρακτῆρα ἑκάστου τῶν ζητημάτων. Ὅθεν ὁ τὴν δημοσίαν ἀγωγὴν μετὰ τὸ πρόκριμα δικάσων σεβασθήσεται μὲν αὐτὸ, οὐ δέδεται δ' ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ ὁ μετὰ τοῦτον τῆς διαψηφίσεως τῆς ἰδιωτικῆς ἀγωγῆς ἐπιλαμβανόμενος, οὐθ' ὑπὸ τῆς καταδικαστικῆς, οὐθ' ὑπὸ τῆς ἀθωωτικῆς ἐκείνου ἀποφάσεως περιορίζεται (¹).

(¹) Πρβ. *Mangin*, t. II p. 430. Ὅ,τι δὲ λέγει ὁ ποινικολόγος οὗτος περὶ κακουργιοδικείου ἐκτακτέον καὶ εἰς τὸ πταισματοδικεῖον, καὶ πλημμελειοδικεῖον, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ τῆς ἀμελείας βαθμοῦ διαφέροντος μεταξὺ ποινικοῦ καὶ ἀστικοῦ δικαίου, ὥστε συμβῆναι ἄνευ ἀντιφάσεώς τινος τὸν μὲν τοῦ ποινικοῦ δικαστὴν μὴ εὑρεῖν τὴν ἀμέλειαν ἱκανὴν πρὸς καταψήφισιν τῆς ποινῆς, τὸν δὲ τοῦ πολιτικοῦ τοὐναντίον δικαιολογοῦσαν τὰς ἰδιωτικὰς ἀποζημιώσεις.

(²) Λέγομεν «τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἐν *ἐνεργείᾳ* οὔσης» καθόσον δυνατὸν σχολάζειν αὐτὴν ἐὰν τὸ ἀδίκημα ᾖ ἐκ τῶν μόνον ἐπ' ἐγκλήσει διωκομένων, ὁ δὲ παθὼν μηδεμίαν δοὺς ἔγκλησιν ἁπλῶς δι' ἰδιωτικῆς ἀγωγῆς τὰς περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ πολιτικὸν εἰσήγαγε δικαστήριον. (Ὅρ. ἀνωτ. §§ 839, 840, 848, καὶ 879.)

(¹) Συγκεφαλαιώσαντες τὰ τῆς ἡμετέρας θεωρίας οὐκ ἄσκοπον κρίνομεν ἵνα συνοψίσαντες ἐκθέσωμεν καὶ τὰς πλάνας ἐν αἷς οἱ ἡμέτεροι ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ συνάδελφοι ἐνέπεσαν. Καὶ δὴ πρῶτον, ἀμφότεροι παρεγνώρισαν τὴν ὅλως ἰδιάζουσαν τῷ *προκρίματι* φύσιν, ἡ δὲ παραγνώρισις αὕτη ἀμφοτέρους ἐξέτρεψε τῆς εὐθείας ὁδοῦ· καὶ ἐπικαλοῦνται μὲν ἀμφότεροι τὸ ἄρθ. 12 τῆς πολιτ. δικ. οὐδέτερος ὅμως αὐτῶν ἀντελάβετο ἀκριβῶς τῆς τούτου ἐννοίας, τοῦ δ' *Οἰκονομίδου* ὁ *Καλλιγᾶς* ὀλιγώτερον ἐπέστησε τὸν νοῦν, ὑπὸ τῆς Μερλινείου κατεχόμενος θεωρίας, ταῖς διατάξεσι τοῦ ἡμετέρου νόμου, καί περ ἀξιῶν ὅτι ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενος τὸν *Οἰκονομίδην* πολεμεῖ. Κοινὸν οὕτως ἔχοντες τὸ ἀφ' οὗ ἀνεχώρησαν σημεῖον, διάφορον ὅμως ἑκάτερος ἐτράπη ὁδὸν, ὁ μὲν *Οἰκονομίδης* φιλολογικῶς τε καὶ νομικῶς τὸ παρὰ Ῥωμαίοις praejudicium ἀναλύσας, ἀγνοήσας ὅμως, ὡς εἰκάζομεν, τὸ τοῦ *Vinnius* χωρίον (ὅρα ἀνωτ. § 842) ἐν ᾧ ἀκριβέστερον διατυποῦται ὁ περὶ τούτου ὁρισμὸς, ἐπλησίασέ πως τῇ φύσει τοῦ ἐν ἄρθρ. 11 τῆς πολιτ. δικ. *προκρίματος* οὐκ εἰσέδυσε δ' εἰς αὐτὴν, ὅθεν καὶ κατέληξεν εἰς τὸ ὅλως ἔωλον ἐπιχείρημα, ὅτι κατὰ κανόνα τὴν προτεραιότητα ἔχει τὸ ποινικὸν ζήτημα «ἵνα μὴ ἐπηρεασθῇ ὁπωσδήποτε «ὑπὸ τῆς γνώμης τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου τὸ περὶ »τῆς σπουδαιοτέρας δίκης προσκαλούμενον ν' ἀπο»φανθῇ ποινικὸν δικαστήριον» (Σολ. σελ. 316-317) τὸ ἐπιχείρημα δὲ τοῦτο παρὰ τῶν Ῥωμαίων πάντες οἱ περὶ τοῦ ζητήματος γράψαντες παρέλαβον (§ 878), ἡμεῖς δ' ἀνεσκευάσαμεν αὐτὸ, ἄλλον τῆς προτεραιότητος ταύτης δόντες λόγον (§ 849). Συνεπέρανε δὲ, «ὅτι αἱ μὲν ἐν ἄρθ. 274 ἀρχαὶ τῆς τελεσιδικίας οὐ»δόλως χρησιμεύουσι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης, »ἣν οἱ περὶ τὸν Μερλῖνον διδάσκουσι (τοῦτο ὀρθὸν), »διότι δὲν ὑπάρχει ἐν ταῖς δύο δίκαις ταυτότης »οὔτε προσώπων οὔτε διαφορᾶς» (τοῦτο ἄσχετον, διότι ἐν τοῖς ποινικοῖς καὶ ἄνευ τῆς ταυτότητος ταύτης ἔστιν ὅτε καὶ ὑπὲρ τρίτων πηγάζει δεδικασμένον, ὡς ἀνωτ. ἐν § 864 ἀπεδείχθη)· ὅτι «ἐξαί»ρεσιν παρ' ἡμῖν εἰσάγει ὁ ἐγχώριος νόμος (πολ. δικ. »10-12 ποιν. 12) μόνον ὡς πρὸς τὰ προδικαστικὰ »ζητήματα περὶ ἃ ὅ,τι ἀποφασίσῃ τὸ ποινικὸν δικα»στήριον ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ πολιτικὸν, καὶ »ὅ,τι ἀποφασίσῃ τὸ πολιτικὸν ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ »τὸ ποινικόν.» Τὸ συμπέρασμα τοῦτο οὐδεμιᾶς ἐχόμενον ὀρθότητος δι' ὅλων τῶν παρ' ἡμῶν ἐκτεθέν-

Ἡμεῖς δ' ἀποδόντες οὕτω τὴν προσήκουσαν τιμὴν τῷ ἡμετέρῳ νομοθέτῃ τῷ συναρμόσαντι ταῦτα πάντα σοφῶς ὅσον καὶ ἁπλῶς, πάσης γὰρ ἀληθείας τὸ μὲν ἀκήρατον κάλλος ἐν τῇ ἁπλότητι αὐτῆς ἡ δ' ἰσχὺς ἐν τῇ σαφηνείᾳ, καὶ τὴν προθεωρίαν τῆς ποινικῆς δικονομίας περάναντες ἐπὶ τὰ τῆς προδικασίας τραπῶμεν.

των ἄρδην ἀναιρεῖται. Ὁ δὲ Καλλιγᾶς, δοκῶν ἀναιρεῖν τοῦ Οἰκονομίδου τὴν θεωρίαν καὶ τούτου στρεβλότερα λέγει· καὶ τὰ μὲν σκώμματα δι' ὧν ὁ εὐφυὴς, ἀλλὰ καὶ ἐν οὗ δέοντι πολλάκις φιλοσκώμμων συνάδελφος, πᾶσαν ἀρτύει συζήτησιν, ἐῶμεν, ὡς ὅλως ἄκαιρα καὶ ἄτοπα ἐν λόγοις ἐπιστημονικοῖς, ἀποκρούομεν ὅμως τὰ κεφαλαιώδη αὐτοῦ ἐπιχειρήματα, ἀ), ὅτι ἡ τοῦ ἄρθ. 12 πολιτ. δικ. διάταξις *ἀντιφάσκει* πρὸς τὴν ἐν ἄρθ. 12 ποιν. δικ. καθόσον ἐκείνη μὲν οὐκ ἐπιτρέπει τὴν μετὰ τὴν ἀθώωσιν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, ἐπιτρέπει δὲ αὕτη· β'), ὅτι συνεπείᾳ τούτου ὁ νομοθέτης ἐλέγχεται πρὸς ἑαυτὸν *ἀνακόλουθος*, ὅπερ οὐ σπανίως συμβαίνει αὐτῷ· γ'), ὅτι δέον καὶ ἡμᾶς δέξασθαι, ὅτι ὁ νομοθέτης τὰ παρὰ Γάλλοις ἐπικρατοῦντα ἠσπάσατο· δ'), ὅτι ἐξαίρεσις τοῦ περὶ τελεσιδικίας κανόνος καθιέρωται αὕτη, ὡς τῆς τελεσιδικίας μὴ οὔσης θεωρίας ἀπαρεγκλίτου τοῦ ὀρθοῦ λόγου· ε), ὅτι οὐδέποτε δύναται συμβῆναι ὥστε τὸν πολιτικὸν δικαστὴν θεῖναι ζήτημα ἀναγόμενον εἰς ἀδίκημα πρὸ τοῦ ποινικοῦ· ς'), ὅτι ἔδει τὸν νομοθέτην ὅπως μὴ φωραθῇ κακόζηλος, οἷος ὑπὸ τοῦ Καλλιγᾶ κατεδείχθη, εἰπεῖν ἐπὶ λέξεως τάδε, «ὅτι ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις ἔστι *στήριγ*»*μα ἀκλονητον* τῶν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων·» ζ'), ὅτι ἀγνοεῖ, ὁ Καλλιγᾶς, τίς ἡ διαστολὴ μεταξὺ προκαταρκτικοῦ καὶ προδικαστικοῦ ζητήματος· η'), ὅτι ὁ νομοθέτης σαφῶς τὴν Μερλίνειον ἠσπάσατο γνώμην τὴν τῶν περὶ τὸν Τουλλιέρον ἀποκρούσας, καὶ θ'), ὅτι ἅπαξ ἐν ἄρθ. 274 ἀνακηρύξας τὴν περὶ τελεσιδικίας ἀρχὴν, μάτην ἐν ἄρθ. 12 ἐξαίρεσιν εἰς ταύτην νομοθετεῖ, ὁ Καλλιγᾶς ἐνέφραξε τὰ ὦτα αὐτοῦ πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς πειρασμοῦ. Ταῦτά εἰσι τὰ κυριώτερα τῆς δοκούσης ἀναιρέσεως κεφάλαια, ἀτυχῶς ὅμως διὰ τὸν πατέρα αὐτῶν πάντα εἰσὶν ὑποβολιμαῖα οὐδὲν δὲ γνήσιον, διότι ἀπεδείξαμεν, ὅτι οὔτ' ἀντιφάσκει, οὔτ' ἀσυνεπὴς καὶ ἀνακόλουθος ὁ ἡμέτερος νομοθέτης, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον σοφὸς, ὡς ἐν τελείᾳ ἁρμονίᾳ τὰ πάντα διατάξας, ἀποκρούσας δ' ἀμφοτέρας τὰς παρὰ Γάλλοις θεωρίας ἰδίαν ἄλλην μάλα καλὴν ἐξεῦρεν ἔτι δὲ, ὅτι οὐχὶ ἐξαίρεσις κυρίως τοῦ περὶ τελεσιδικίας γενικοῦ κανόνος ἀλλ' εἰδικὴ καὶ ἐξαιρετικὴ τελεσιδικία ἡ ἐν ἄρθ. 12 πολιτ. δικ. ἀναγραφομένη· ὅτι ἀπεδείχθη ἐν § 839 καὶ ἐπ. ὅτι ὁ πολιτικὸς δικαστὴς καὶ πρὸ τοῦ ποινικοῦ ἔστιν ὅτε ἐπιλαμβάνεται ἰδιωτικῆς δίκης ἐπὶ *κολασίμου* πράξεως τὰς περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεις στηριζούσης· ὅτι οὐ μόνον λογικὸν ἀλλὰ καὶ πολιτικὸν τοῦ δεδικασμένου τὸ κράτος, καὶ αὐτῆς δὴ τῆς ἀληθείας

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

ΤΟΥ 1870 ΕΤΟΥΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλ. 485.)

Ὅταν νεώτερός τις ποιητὴς ἐπιχειρῇ νὰ συγγράψῃ περὶ ὕλης ἣν ἐπραγματεύθη πρὸ αὐτοῦ μέγας κλασικὸς ποιητὴς, ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ σπανιώτατα, δύναται νὰ εὑρεθῇ εἰς εὐτυχῆ θέσιν, ὅταν δηλαδὴ φανῇ κρείττων ἐκείνου· διπλασίως δὲ θέλει εὑρεθῇ εἰς κακίστην, ὅταν δηλαδὴ ἢ δουλικῶς ἀντιγράψῃ ἢ παρασάγγας ὅλους μείνῃ ὀπίσω ἐκείνου. Ὀλίγοι δὲ εἶναι οἱ παραλλήλως πρὸς τοὺς ἐξόχους βαίνοντες. Ἕνεκα τούτων δυστυχῶς καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Βιργινίας δὲν εὑρίσκεται εἰς καλὴν θέσιν σήμερον.

Τὸ δρᾶμα τοῦτο ἔχει μεγάλας καὶ πολλὰς τὰς ἐλλείψεις, καὶ εἶναι ἔργον τοῦ ποιήσαντος τὸν Ἕβρον τὸν Θρᾷκα· διότι ἐκτὸς τῆς εἰκόνος τῆς γραφῆς, αἱ αὐταὶ φράσεις διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, αἱ αὐταὶ γριφώδεις ἰδέαι, τὰ αὐτὰ σφάλματα ὑπάρχουσιν εἰς ἀμφότερα, οἷον·

. . . . . κρύπτεται
πολλάκις ἀφανὴς ἡ ἀγαλλίασις
ὡς μαργαρίτης εἰς τὰ φύκη τὰ κοινά.

ἐπικρατέστερον· ὅτι οὐ μόνον κακόζηλος οὐκ ἐφωράθη ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον κατὰ πᾶσαν ἁρμοδιότητα τὸ δεδικασμένον σεβασθεὶς οὐ συνέσχε δεσμοῖς δουλικοῖς καὶ ἀῤῥήκτοις τὸν ἐπ' ἄλλῃ ἁρμοδιότητι μέλλοντα δικάσαι· ὅτι κακὸν μὲν ἡ ἄγνοια, τοῦ Καλλιγᾶ, καὶ πολλῶν, μάλιστα δὲ τῶν ἐνθάδε, κακῶν αὐτῷ αἰτία ὡς καὶ ἐπ' ἄλλοις, ἀνθρώποις ἄλλοις, γίγνεται κακῶν αἰτία, ἐὰν ὅμως οὗτος ἀγνοῇ ἄλλοι γινώσκουσιν διακρίνειν μεταξὺ προκαταρκτικοῦ καὶ προδικαστικοῦ ζητήματος, ὡς καὶ ἡμεῖς διεστείλαμεν ἐν §§ 842 καὶ 843, εἴ καὶ ἄλλοις ὀνόμασιν ὠνομάσαμεν αὐτά· ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀποβύσασθαι τὰ ὦτα, μέγα γὰρ τὸ κωφᾷν δυστύχημα, ὅπως ἀκούσῃ τῶν εἰδότων καὶ μάθῃ, ὅτι ἄλλη ἡ ἐν ἄρθ. 274 ἄλλη δ' ἡ ἐν ἄρθ. 12 τελεσιδικία, ὁ γὰρ εἰδὼς φεύγει τὸν πειρασμὸν οὐχ ὁ μὴ εἰδὼς ὁ ἐν ταῖς παγίσι τοῦ πειρασμοῦ ἁλισκόμενος. Τὰ σπουδαῖα τῶν ἐν ταῖς διατριβαῖς τοῦ Καλλιγᾶ ἀπεκρούσθησαν οὕτω πάντα, ὅσα δὲ συμφύρων τούτοις, ἥκιστα λόγου ἄξια, λέγει ἄσχετα ὅλως, οἷα τὰ περὶ προκλήσεως πρὸς ἀγωγὴν, καὶ παραπομπῆς ἀπὸ τοῦ ἐμποροδικείου πρὸς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον, παρερχόμεθα, μακρὸν γὰρ ἀπέβαινεν ἂν ἡμῖν καὶ τὰ περὶ αὐτῶν πραγματεύσασθαι, ἐνθάδε μάλιστα, καὶ ἄνευ τινὸς ὠφελείας· τὰ δὲ περὶ τῆς σμικρότητος τοῦ Κράτους ἐφ' οὗ ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἐνομοθέτησεν, ὡς καὶ τὰ περὶ μείζονος καὶ ἐλάσσονος προτάσεως, περὶ σωρείτου, περὶ τερετισμάτων, περὶ πλοίων καὶ δικτύων, περὶ ψυχαγωγῶν καὶ ἐν ᾅδου κριτῶν, καὶ Τιμαρίωνος, καὶ εἴ τινος ἄλλου τοιούτου, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν εἰμὴ ὅ,τι ὁ ὁμηρικὸς ἐκεῖνος ἐμφαίνει στίχος

«πρόσθεν λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.»

λακτίζει ῥόδον, λακτίσας τὸ φρόνημα, σμήνη ἐρεννύων, ῥευμάτων σμήνη, πεφιλημέναι ὑπάρξεις, εἰλικρινεῖς ὑπάρξεις, σφραγὶς ἀνησυχίας, διὰ μειδιαμάτων εὐφροσύνων ἀρδεύουσαι τὰς χέρσους καρδίας μου, ἐσπαραγμέναι κεκρωθέντες ῥεμβασμοί, ὀνείρων κῦμα, ἀναίγω τῆς καρδίας μου τοὺς ἀσκούς, καὶ μυρία ἄλλα ἅτινα παραλείπομεν.

Ἀλλ' ὁ Ἕβρος ὁ Θρᾷξ, ὅστις βεβαίως εἶναι πολὺ κατώτερον ἔργον τῆς Βιργινίας, οὐδεμίαν ἔχει ἐπιῤῥοὴν ἐπ' αὐτῆς· ἂς ἴδωμεν λοιπὸν αὐτῆς τὴν ἀξίαν. Ὁλόκληρα τὰ δύο πρῶτα μέρη τοῦ δράματος δαπανῶνται ὅπως μάθωμεν ὅτι ἡτοιμάζοντο οἱ γάμοι τοῦ Ἰκιλίου καὶ τῆς Βιργινίας, ὅτι ὁ δέκαρχος Ἄππιος τρέφων σφοδρὸν ἔρωτα πρὸς αὐτὴν ἐμποδίζει τὸν γάμον πέμπων τὸν πατέρα καὶ τὸν μνηστῆρα εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐπιχειρῶν διὰ κακοήθους τινὸς γυναικὸς νὰ διαφθείρῃ τὴν Βιργινίαν. Τὸ τρίτον δαπανᾶται ὁλόκληρον εἰς κακοήθεις τῆς Λευκίας πρὸς τὴν Βιργινίαν κολακείας καὶ διαβολὰς κατὰ τοῦ Ἰκιλίου. Εἰς τὸ τέταρτον γίνεται ἡ ἁρπαγὴ τῆς Βιργινίας παρὰ τοῦ Κλωδίου ἀναγνωρίσαντος δῆθεν τὴν Βιργινίαν ὡς θυγατέρα δούλης του τινὸς καὶ κατηγοροῦντος αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ Δεκάρχου. Εἰς δὲ τὸ πέμπτον μέρος γίνεται ἡ ἄδικος κρίσις καὶ ἐπέρχεται ἡ καταστροφή. Ἡ κυρίως λοιπὸν ὑπόθεσις εἰσάγεται ἀπὸ τοῦ τετάρτου μέρους, πάντα δὲ τὰ προηγούμενα εἶναι μακρὰ εἰσαγωγή. Ἀλλὰ δὲν πράττει οὕτω ὁ τραγικὸς τῆς Ἰταλίας Ἀλφιέρης.

Εἰς τὴν τραγῳδίαν αὐτοῦ ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην σκηνὴν τῆς πρώτης πράξεως, ἐν ᾗ ὁμιλεῖ ἡ Βιργινία μετὰ τῆς μητρός της Νουμητορίας περὶ τῶν προσεχῶν γάμων της, ἐπέρχεται ὡς κεραυνὸς ἡ περιπέτεια τῶν αἰσχρῶν μηχανορραφιῶν τοῦ Ἀππίου καὶ τοῦ Μάρκου· εἰσέρχεται δὲ ὁ Μάρκος μετὰ δούλων, ζητῶν ν' ἁρπάσῃ ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός της τὴν Βιργινίαν ὡς δούλην του δῆθεν, ἀλλὰ φθάνει ὁ Ἰκίλιος εἰς βοήθειάν της μετὰ λαοῦ· ὁ Μάρκος ὑποχωρεῖ καὶ τὴν ἀφίνει, ἀλλὰ τὴν ἐγκαλεῖ εἰς τὸ Δικαστήριον, καὶ ὁ Ἰκίλιος·

Menarla io stesso al tribunal prometto.—
Romani, (ai pocchi, ai liberi ed ai forti
Io parlo) avervi al gran giudizio spero
Spettatori, e v' invito.

Κηρυττόμενος οὕτω ἀναφανδὸν προστάτης αὐτῆς καὶ ὑπερασπιστὴς ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὁ Ἰκίλιος, κηρύττει τὸν κατὰ τῆς κακίας πόλεμον ὅστις ἀκολουθεῖ διὰ τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὴν δολοφονίαν του ἀκόμη μέχρι τέλους τοῦ δράματος· ἡ ἐνώπιον τοῦ Ἀππίου δίκη ἄρχεται ἀμέσως εἰς τὴν δευτέραν σκηνὴν τῆς δευτέρας πράξεως, καὶ κατ' αὐτὴν ὁ Ἰκίλιος ὁμιλεῖ πρὸς τὸν Ἄππιον οὐχὶ μόνον ὡς μνηστὴρ, ἀλλ' ὡς ἔπρεπε νὰ λαλήσῃ ὁ τυραννούμενος λαὸς τῆς Ῥώμης κατὰ πρόσωπον τῆς τυραννίας, τὸ δὲ δρᾶμα λαμβάνει ἄλλον ὑψηλὸν χαρακτῆρα, οὐχὶ τὴν μικροῤῥαδιουργίαν ἑνὸς τυράννου ἐραστοῦ κατ' ἀδυνάτου κόρης, ἢ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῆς καθ' ἑνὸς ἀδίκου ἅρπαγος, ἀλλὰ τὸν πόλεμον τοῦ δικαίου κατὰ τοῦ ἀδίκου, τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῆς τυραννίας, ὅστις ἀπολήγει ἐν τῇ καταστροφῇ εἰς τὸν θρίαμβον τῆς ἐλευθερίας, ἤτοι τὴν κατάλυσιν τῶν Δεκάρχων. Εἰς ὅλας τὰς σκηνὰς ταύτας ὁ λαὸς λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος, γενόμενος δρῶν πρόσωπον· ἁπλῶς ἐπευφημῶν κατ' ἀρχὰς τὸν Ἰκίλιον, ὁ λαὸς, ἀνάπτει καὶ ἐνθαῤῥυνόμενος βαθμηδὸν καταντᾷ ν' ἀπειλῇ. Ὅτε δὲ ὁ Ἰκίλιος ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν αἰτίαν τῆς σκευωρίας τοῦ τυράννου λέγων πρὸς αὐτούς·

Romani, udite la terribil trama,
Che qui s'asconde: udite in qual periglio
Sta Roma, utide; indi su gli occhi vostri
Me trucidar lasciate. Arde d' infame
Amor quest' Appio per Virginia . . . .

ὅτε ἐκθέτων πρὸς τὸν λαὸν τὸν κίνδυνον εἰς ὃν θέλει περιπέσει αὐτὸς ὁ λαὸς ἐὰν θριαμβεύσῃ ὁ Ἄππιος ἐκφωνεῖ·

Omai pe' figli
Tremate, o padri; e più tremate assai
Per le mogli, o mariti.—Or, che vi resta
A parder piu? la mal secura vita.
E a che piu vita; ove l' onor, la prole,
La patria, il cor, la libertà v' è talta?

Τότε ὁ λαὸς εἰς ταῦτα κράζει·

Per noi, pe' figli, o libertade o morte!

Καὶ ὁ Ἄππιος ἀπὸ δικαστοῦ λαμβάνων θέσιν δικαζομένου ἀπαντᾷ δικαιολογούμενος.

Menzogna è questa . . . .

Ὁ δὲ λαὸς ἐπαναλαμβάνει

O libertade o morte!

Ἀντὶ δὲ νὰ δικάσῃ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου ὁ Ἄππιος κατηγορεῖται κατὰ πρόσωπον ὑπὸ τοῦ Ἰκιλίου ὡς τύραννος καὶ ἀναγκάζεται ἑκὼν ἀέκων ν' ἀναβάλῃ τὴν περὶ Βιργινίας ἀπόφασιν αὐτοῦ· ἀλλὰ καθίσταται τυραννικώτερος καὶ μελετᾷ δόλους καὶ θάνατον.

Ὁ Ἄππιος εἰς τὴν τραγῳδίαν τοῦ Ἀλφιέρη δρᾷ αὐτοπροσώπως ὑπὲρ ἑαυτοῦ, δὲν πέμπει προαγωγοὺς, ἀλλ' ἀπειλεῖ τὸν ἐλθόντα Βιργίνιον καὶ προσπαθεῖ, ἐν τῇ τετάρτῃ σκηνῇ τῆς τετάρτης πράξεως, νὰ ἑλκύσῃ τὴν Βιργινίαν· ἀπελπισθεὶς ἐκ τούτου ἀπειλεῖ καὶ αὐτὴν καὶ τὴν μητέρα της Νουμητορίαν

ὅτι, ἐὰν δὲν ἐνδώσῃ εἰς τὰς θελήσεις του, θέλει φονεύσει καὶ τὸν Ἰκίλιον καὶ τὸν Βιργίνιον. Ἰδὼν δὲ ὅτι ἐπιμένουσι καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ καὶ Βιργινία, διατάσσει καὶ δολοφονεῖται ὁ Ἰκίλιος, τὸ μὲν διὰ νὰ ἐκδικηθῇ κατ' αὐτοῦ, τὸ δὲ διότι τῷ ἦτο ἐπικίνδυνος καὶ ὡς πολίτης Ῥωμαῖος ἐλευθεροφρονῶν καὶ ὡς ἀντεραστής. Συνακολουθοῦσι δὲ εἰς πάντα ταῦτα σειρὰ περιπετειῶν, ἀντιθέσεις καὶ συγκρούσεις παθῶν καὶ αἰσθημάτων μέχρι τῆς καταστροφῆς. Ἐν τούτοις κάνὲν ἐκ τῶν τοιούτων καὶ τοσούτων πλεονεκτημάτων δὲν ἔχει ὁ ποιητὴς τοῦ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν δράματος, οὐδ' ἀνάλογόν τι ἐπενόησεν, ἂν καὶ χωρία τινὰ τοῦ δράματός του καταδεικνύουσιν ὅτι καὶ ἀνέγνωσε τὴν Βιργινίαν τοῦ Ἀλφιέρη, καὶ ἐδανείσθη μέρη τινὰ ἐξ αὐτῆς.

Ἡ καταστροφὴ ἐπέρχεται εἰς τὸν Ἀλφιέρην ῥαγδαία· φονεύων ἐνώπιον τοῦ πλήθους ὁ Βιργίνιος τὴν θυγατέρα του καὶ ὑψῶν τὸ αἱμοσταγὲς ξιφίδιόν του, ἀναφωνεῖ πρὸς τὸν Ἄππιον· «*Διὰ τοῦ αἵματος τούτου ἀφιερῶ τὴν κεφαλήν σου εἰς τοὺς ὑποχθονίους τοῦ ᾅδου θεούς.*» Ἐναγκαλιζόμενος δὲ τὴν θυγατέρα του πρὶν τὴν φονεύσῃ τῆς λέγει· «λάβε τὸ τελευταῖον δεῖγμα τῆς πρὸς σὲ ἀγάπης μου, *ἐλευθερίαν καὶ θάνατον.*» Καὶ ἡ Βιργινία πίπτουσα πρὸ τῶν ποδῶν του δὲν *οἰμώζει*, ἀλλ' ἐκφωνεῖ·

Ὦ γνήσιέ μου πάτερ!

καὶ λέγει τοῦτο διὰ δύο λόγους· καὶ ὡς τελευταίαν αὐτῆς διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς σκευωρηθείσης καταγωγῆς της ἀπὸ δούλων, καὶ διότι θεωρεῖ τὸν διὰ τῶν χειρῶν τοῦ πατρός της θάνατον ὡς ὕστατον δεῖγμα πατρικῆς στοργῆς εἰς θυγατέρα κινδυνεύουσαν νὰ ἀτιμασθῇ. Ἡ τελευταία αὕτη φράσις τῆς Βιργινίας τοῦ Ἀλφιέρη εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων λόγων οὓς ποτὲ ἐχάραξε γραφὶς ποιητοῦ.

Τίνι δὲ τρόπῳ τελευτᾷ τὸ ὑπ' ὄψιν μας δρᾶμα; Ὁ Βιργίνιος βυθίζων τὸ ξίφος του εἰς τὰ στήθη τῆς θυγατρός του ἀναφωνεῖ·

Σὲ σώζω ἐκ τῆς ἀτιμίας, κόρη μου·
καθημαγμένον κάλλιον τὸ μέτωπον
ἢ κεκηλιδωμένον . . . . .

Καὶ τοῦτο ἔχει καλῶς· ἀλλ' ἡ Βιργινία τί λέγει; Ἡ Βιργινία *οἰμώζουσα* ἐκφωνεῖ·

Ὦ πάτερ μ' ἐφόνευσες!

Εἰς τὸν Ἀλφιέρην, ἅμα φονεύσας ὁ Βιργίνιος τὴν θυγατέρα καὶ εἰπὼν τὰς ὀλίγας του λέξεις πρὸς τὸν Ἄππιον ὁρμᾷ κατ' αὐτοῦ· καὶ ἐνῷ ὁ λαὸς κράζει *θάνατος εἰς τὸν Ἄππιον*, πίπτει ἀμέσως ἡ αὐλαία· πεσούσης δὲ ταύτης, ἀκούεται θόρυβος, κλαγγὴ ὅπλων καὶ κραυγαὶ *θάνατος εἰς τὸν Ἄππιον!* Ὁ θεατὴς ἐκεῖ μένει ἐκπεπληγμένος· πλήρης ἐλέους πρὸς τὴν Βιργινίαν, πλήρης θαυμασμοῦ πρὸς τὸν Βιργίνιον καὶ μετὰ συγκινήσεως καταλιμπάνει τὸ ἐδώλιόν του, βέβαιος ὢν ὅτι ἐτιμωρήθη ὁ Ἄππιος. Ἀλλ' εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν δρᾶμα τί γίνεται; ἡ Βιργινία δὲν θνήσκει ἀμέσως, μεταφέρεται δ' ἐκτὸς τῆς σκηνῆς, ὁ Ἄππιος φαίνεται δίδων προσταγὰς ἵνα προλάβῃ τὴν στάσιν καὶ δὲν ἀκούεται, ἡ Βιργινία εἰσάγεται ἐπὶ ἀνακλίντρου ἐκ νέου εἰς τὴν σκηνὴν μόνον καὶ μόνον ἵνα ἐρωτήσῃ *ποῦ εἶναι ὁ πατήρ της καὶ ν' ἀποχαιρετίσῃ τὸν Ἰκίλιον*, ὁ Ἰκίλιος δημηγορεῖ πρὸς τὸν λαὸν κατηγορῶν τὸν Ἄππιον· ὁ λαὸς καταλύει τὴν ἀρχὴν τῶν Δεκάρχων, αἱ λεγεῶνες ἐπαναστατοῦσι, καὶ ὁ Βιργίνιος εἰσέρχεται μετ' ἐνόπλων ἐν τῇ σκηνῇ ἵνα εἴπῃ τῷ Ἀππίῳ·

. . . . . τύραννε
τὸ ξίφος σου παράδος!

Καὶ ποῖος λέγει τοῦτο; ὁ Βιργίνιος! ὁ ἕνεκα τοῦ Ἀππίου γενόμενος δήμιος τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἀγαπητῆς θυγατρός του· καὶ λαλεῖ ξιφήρης πρὸς τὸν Ἄππιον μὲ τὴν γλῶσσαν, ἣν ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ φρουραρχείου Ἀθηνῶν ὁμιλεῖ πρός τινα ὑπὸ κράτησιν ἐν τῷ δωματίῳ του τιθέμενον ἀξιωματικόν· καὶ ἐν ᾧ ὤφειλε νὰ ἐκδικηθῇ τὸ ἀχνίζον ἔτι εἰς τὰς χεῖράς του αἷμα τῆς θυγατρός του ὁ τυραννηθεὶς Ῥωμαῖος, ὁ ἐξυβρισθεὶς πατὴρ, ὁ στερηθεὶς τὴν Βιργινίαν του ἥτις ἔμελλε νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του, αὐτὸς, ὁ τοσοῦτον πάσχων, λέγει πρὸς τὸν ἄσπονδον αὐτοῦ ἐχθρὸν μετὰ φλεγματικῆς ἀφελείας Ἄγγλου, *τὸ ξίφος σου παράδος!* Ἀλλὰ δὲν τελευτᾷ οὔτε ἐδῶ κἂν τὸ δρᾶμα μὲ τὴν ψευδοτιμωρίαν ταύτην, ἤτοι τὴν κάθειρξιν τοῦ Ἀππίου, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ· Γίνεται ἐκλογὴ Ὑπάτων, ἐκλέγονται δὲ καὶ Δήμαρχοι ὁ Ἰκίλιος καὶ Βιργίνιος. Ὅταν δὲ φυλαχθῇ ὁ Ἄππιος εἰς ἀσφαλῆ φυλακὴν καὶ ταφῇ ἡ Βιργινία, τότε ὁ Βιργίνιος ἐνθυμεῖται ὅτι ἔχει ξίφος καὶ δοκιμάζει νὰ αὐτοχειρισθῇ, ἀλλ' ἐμποδίζεται παρὰ τοῦ Ἰκιλίου· καὶ τότε τέλος πάντων τελευτᾷ τὸ δρᾶμα.

Ἐμακρηγορήσαμεν ὀλίγον διὰ νὰ καταδείξωμεν πόσον ἐπικίνδυνον πρᾶγμα εἶναι ἡ συγγραφὴ ποιήματος καὶ μάλιστα δράματος, οὗ τινος ἡ ὑπόθεσις ἐξηντλήθη ὑπὸ μεγαλοφυοῦς ποιητοῦ, καὶ πόσον οἱ τοιαῦτα τολμῶντες εἶναι ὅμοιοι πρὸς ἀπτέρους νεοσσοὺς χηνῶν ἁμιλλωμένους πρὸς τοὺς ὑψιπετεῖς ἀετοὺς τοῦ Παρνασσοῦ.

Κρίνοντες δὲ τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἐν τῷ δράματι προσώπων εὑρίσκομεν τὸν μὲν τοῦ Ἀππίου, ὁμαλὸν μὲν ἀλλ' ἀσθενῆ καὶ χαλαρὸν· μόνον δὲ ὅταν ὑποκρίνεται τὸν δίκαιον κριτὴν καὶ τοῦ νόμου τὸν ἀκριβῆ *ἐκτελεστὴν*, εὑρίσκομεν αὐτὸν ἀληθῆ τύραννον, καὶ ἐνταῦθα ὀφείλομεν νὰ ἐπαινέσωμεν τὸν ποιητὴν τοὐλάχιστον διότι ἐμιμήθη ἐν μέρει τὸν Ἄππιον τοῦ Ἀλφιέρη. Ὁ δὲ τοῦ Κλωδίου χαρακτὴρ εἶναι ὁμαλώτερος ἀλλὰ κοινός· ὁ τοῦ Ἰκιλίου, σχε-

τικῶς πρὸς τὴν Βιργινίαν, εἶναι ψυχρὸς, περὶ τὸ τέλος μάλιστα ἀσυνεπὴς, διότι περιορίζεται μόνον ζητῶν ἐκδίκησιν καὶ ἀντ' αὐτῆς λαμβάνει τὴν Δημαρχίαν, χωρὶς νὰ δείξῃ κἂν ὅτι ἡ καρδία του πάσχει καὶ ὅτι αἰσθάνεται τὴν μόνωσίν του διὰ τὴν στέρησιν τοιαύτης ἐναρέτου μνηστῆς· ὁ τῆς Βιργινίας εἶναι χαρακτὴρ κόρης κατ' οὐδὲν διαφερούσης τῶν λοιπῶν γυναικῶν, περὶ τὸ τέλος μάλιστα τοῦ δράματος ὅτε κινδυνεύει νὰ χάσῃ τὸ πολυτιμότερον προνόμιον τῆς Ῥωμαίας πολίτιδος, τὴν ἐλευθερίαν, εἶναι λίαν μέτριος καὶ ταπεινός· ὁ δὲ χαρακτὴρ τοῦ Βιργινίου εἶναι λίαν ἀσθενὴς ὡς πατρὸς, καὶ ὡς πολίτου Ῥωμαίου.

Ἴσως μᾶς ἐρωτήσῃ τις καὶ διατί λοιπὸν τὸ συγγενὲς τοῦτο ἔργον τοῦ Ἕβρου τοῦ Θρακὸς δὲν ἐτέθη πλησίον τοῦ ἀδελφοῦ του; Ἀπαντῶμεν· διότι εἶναι συγκριτικῶς πολὺ καλήτερον, καὶ διότι εὑρίσκομεν εἰς αὐτὸ ἐκλογὴν ὑποθέσεως διαφερούσης. Εἰς τὸν συγγραφέα τῶν δύο τούτων ἀτελῶν ἔργων βλέπομεν τάσιν καὶ εὐχέρειαν πολλὴν πρὸς δραματουργίαν, ἥτις ἐὰν ὁδηγηθῇ ὑπὸ μελέτης καὶ σκέψεως δύναται νὰ παραγάγῃ ἔργα τελειότερα. Ὅτι δὲ ἀλήθειαν λέγομεν μαρτυρεῖ ἡ ἐξέτασις καὶ τρίτου δράματος ἀνήκοντος εἰς τὸν ἴδιον, κατὰ πολλὰ δὲ καλητέρου καὶ τεχνικωτέρου τῶν προηγηθέντων· τοῦ ἑπομένου.

31. *Νέρων, δρᾶμα εἰς μέρη τέσσαρα*, ἥρωα ἔχον τὸν ὠμότατον τῆς Ῥώμης τύραννον· ἀποδίδομεν καὶ τὸ δρᾶμα τοῦτο εἰς τὸν αὐτὸν ποιητὴν τὸν ποιήσαντα Ἕβρον τὸν Θρᾷκα καὶ τὴν Βιργινίαν. Τὰ αὐτὰ ἀλάνθαστα μαρτύρια μᾶς πείθουσι περὶ τούτου, αἱ αὐταὶ γριφώδεις ἰδέαι, αἱ αὐταὶ πρωτότυποι διὰ τὸ παράδοξόν των φράσεις, οἷον *σφυριλατοῦνται κόθοι ἐν ἐμοὶ, νέφος πλήξεως, ὑπὸ τὴν πτέρναν κρύπτεται συνείδησις, ὑπὸ τὸν χάλυβά σου εἶναι συνειδὸς, πίπτω εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἰλισσοῦ*, καὶ τὰ τούτοις παρομαρτοῦντα, *ἐλάκτισε τὴν ἀρετὴν, σωρεία κεραυνῶν, πολότιμος ὕπαρξις* κτλ. μᾶς αἴρουσι πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Τρία τέκνα λοιπὸν ἐγέννησεν ἐν βραχεῖ χρόνου διαστήματι ἡ Μοῦσα τοῦ ποιητοῦ τούτου. Εἴδαμεν ὅτι τὸ μὲν ἕν, *ὁ Ἕβρος*, ἦτο καχεκτικὸν ἐξάμβλωμα, ῥιφθὲν εἰς τὸν Κεάδαν· τὸ δὲ ἄλλο, ἡ Βιργινία, ὅτι ἦτο κόρη ἀσθενὴς καὶ νευρική. Ἂς ἴδωμεν τώρα τὴν ἀξίαν τοῦ τρίτου, τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν ὡς καλήτερον τῶν δύω ἀδελφῶν του, ἐκθέτοντες τὴν ὑπόθεσιν ὅπως τὴν διαπλάττει ὁ ποιητὴς ἐν τῷ δράματι αὐτοῦ.

Ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης πράξεως συναντᾶται ὁ Πείσων (*) μετὰ τοῦ ποιητοῦ Λουκανοῦ (ὡς ὁ Ἰκίλιος μετὰ τοῦ Λουκρητίου ἐν τῇ Βιργινίᾳ)· ἀφ' οὗ δὲ ἀμφότεροι ἐλεεινολογήσωσι τὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος των Ῥώμης, ὁ φλογερὸς Πείσων ἀναφέρει εἰς τὸν Λουκανὸν τὸν πρόσφατον θάνατον τοῦ Σενέκα. Ἐν ᾧ δ' ἐξανάπτει τοῦ Λουκανοῦ τὰ πατριωτικὰ φρονήματα, διέρχεται ὁ Νέρων τὴν σκηνὴν ἐν μεγάλῃ πομπῇ καὶ συνοδείᾳ πλήθους πολιτῶν, ἐστεμμένος δαφνίνῳ στεφάνῳ. Οἱ δύο φίλοι ἀναμιγνύονται τότε μεταξὺ τοῦ πλήθους· ἀφ' οὗ δὲ διέλθῃ ἡ συνοδεία ἀπαντῶνται ἐκ νέου, ὁ δὲ Πείσων λέγει εἰς τὸν Λουκανὸν ὅτι ἔλαβε γράμματα ἀγγέλλοντα τοῖς ἐλευθέροις πολίταις τὴν ἔλευσιν τοῦ Γάλβα ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος· ὁ Λουκανὸς, ἐλπίζων ἐκ τούτου νὰ ἴδῃ ἐλευθέραν τὴν Ῥώμην, δίδει τὸν λόγον του εἰς τὸν Πείσωνα ὅτι συμπράττει μετ' αὐτοῦ γινόμενος ἑταῖρος ἔνορκος πρὸς ἐπιτυχίαν τοιούτου πατριωτικοῦ σκοποῦ. Ὁρίζουσι δὲ τόπον συναντήσεως τὸ περὶ τὰ τείχη ταφεῖον, ὅπου ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἔμελλον νὰ συναθροισθῶσιν οἱ ἑταῖροι παρὰ τὸν τάφον τοῦ Σενέκα.

Μετασκευάζεται κατόπιν ἡ σκηνὴ εἰς ἀνάκτορον τοῦ Νέρωνος, ὅπου παρακάθηνται εἰς συμπόσιον ὁ Νέρων, ἡ σύζυγός του Ποππαία, ὁ Βύρρος (*), ὁ Πετρώνιος, ὁ Φλάβιος, εἷς Ἕλλην καὶ ἄλλοι συνδαιτυμόνες· ὁ Νέρων φέρει ἐπὶ κεφαλῆς τὸν στέφανον, εἶναι εὔθυμος, καὶ πολλὰς ἐκ τῶν ἀποδιδομένων αὐτῷ ἀνοησιῶν λέγει· κρούει τὴν λύραν χειροκροτούμενος καὶ ἐπευφημούμενος ὑπὸ τῶν κολάκων του, ὅτε δὲ προπίνει ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ Βύρρος, τῷ δωρεῖ τοὺς κήπους του καὶ τὸν προβιβάζει εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ *μεγάλου ἐπιτηρητοῦ τῶν ὑδορῶν του!* διώκει δὲ τῆς τραπέζης τὸν Πετρώνιον, διότι κακῶς ἤρξατο τὴν πρόποσιν αὐτοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ πυρκαϊὰ φαίνεται ἐκ τῶν θυρίδων, ὁ Νέρων σκιρτᾷ ὑπὸ χαρᾶς εἰς τὸ θέαμα, διατάσσει νὰ μὴ σβέσωσι τὴν πυρκαϊὰν καὶ ἂν σύμπασα ἡ πόλις κατακαῇ, αὐτὸς δὲ λαμβάνει τὴν λύραν ἵνα ψάλλῃ τὴν πυρπόλησιν τῆς Τροίας· πρὶν ὅμως ἀρχίσῃ νὰ ψάλλῃ ἡ αὐλαία καταπίπτει.

Τὸ δεύτερον μέρος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ παρὰ τὰ τείχη τῆς Ῥώμης ταφείου, ὅπου συναθροίζονται οἱ συνωμόται, ἐν οἷς καὶ ὁ Πετρώνιος ὃν κατ' ἀρχὰς ὑποπτεύουσιν ὡς κατάσκοπον, ἀλλ' ὃν δέχονται ἐπὶ τῇ συστάσει τοῦ Πείσωνος καὶ τοῦ Λουκανοῦ ἑταῖρον. Ἐν ᾧ δὲ συνδιαλέγονται, φαίνεται εἰς τὸ σκότος βραδέως βαίνων ἄνθρωπος ὃν νομίζουσι κατάσκοπον· ἀλλ' ἦτον ἡ δυστυχὴς σύζυγος τοῦ Σενέκα Παυλίνα, ἥτις φλεβοτομηθεῖσα ἤρχετο νὰ ἐκπνεύσῃ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ συζύγου της. Ἡ Παυλίνα ἐκλαμβάνει τοὺς συνωμότας ὡς τυμβωρύχους, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τοὺς ἀναγνωρίζει, καὶ ἐκπνέουσα τοὺς παρακαλεῖ νὰ τὴν θάψωσι πλησίον τοῦ συζύγου της. Ὁ

(*) Ὁ Caius Calpournius Pison, περὶ οὗ πρόκειται, γράφεται κατὰ τὰ καλὰ λεξικὰ ὀρθότερον διὰ τοῦ ἰῶτα.

(*) Ὁ Afranius Burrus, ἡ Burrhus, Βοῦῤῥος δύναται ὀρθότερον νὰ γραφῇ, καὶ οὐχὶ Βύῤῥος.

Πείσων καὶ οἱ συνωμόται τότε ὁρκίζονται ἐπὶ τῆς νεκρᾶς συζύγου τοῦ φίλου των Σενέκα νὰ ἐξολοθρεύσωσι τὸν τύραννον· μετὰ τοῦτο, ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει κατασκόπων, οἱ ἑταῖροι διαλύονται. Ἔρχεται μετ' ὀλίγον ὁ Βύῤῥος φέρων τῷ Νέρωνι τὸν κατάλογον τῶν συνωμοτῶν, ἐξ ὧν ἄλλους μὲν προστάζει ὁ Νέρων νὰ φονεύσωσιν, ἄλλους νὰ πνίξωσιν εἰς Τίβεριν, ἄλλους νὰ κρημνίσωσιν ἀπὸ τῆς Ταρπηΐας πέτρας, ἄλλους νὰ ῥίψωσιν ὡς τροφὴν τῶν μυῤῥαινῶν του καὶ ἄλλους νὰ φλεβοτομήσωσιν. Ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ δεύτερον μέρος.

Τὸ τρίτον μέρος ἄρχεται διὰ τοῦ Νέρωνος καὶ τῆς συζύγου του Ποππαίας, παρακαλούσης αὐτὸν νὰ μὴ φονεύσῃ τὸν Πετρώνιον καὶ ἄλλους τινάς· ἡ Ποππαία προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ τοῦ νὰ μετέρχεται τὸ ἔργον τοῦ δημίου· ὁ Νέρων δὲν πείθεται, ἀπειλεῖ δὲ κατόπιν αὐτὴν καὶ ἐπὶ τέλους ἐξαγριωθεὶς τὴν διώκει καὶ τὴν πνίγει ἔξω τῆς σκηνῆς· προστάσσει ὅμως νὰ τὴν θάψωσιν ὡς θεάν. Εἰσέρχεται μετ' ὀλίγον ὁ Πείσων ἀγγέλλων ὅτι οἱ στασιασταὶ πληθύνονται, ὁ Γάλβας πλησιάζει, οἱ λεγεῶνες λειποτακτοῦσι καὶ στασιάζουσιν, οἱ περὶ τὸν Νέρωνα κρύπτονται καὶ τὸν ἐγκαταλείπουσι, καὶ ὅτι ἡ Βουλὴ προγράφει τοὺς φίλους του. Ἀλλ' ὁ Νέρων ἀπομωρανθεὶς, ὡς συνήθως τοῦτο συμβαίνει εἰς πάντα σκληρὸν τύραννον, οὐχὶ μόνον ἀπιστεῖ εἰς τὸν προφανῆ κίνδυνον, ἀλλ' ἕλκει τὸ ξίφος νὰ φονεύσῃ τὸν Βύῤῥον, ὅτε ἀκούονται σκλπίσματα καὶ θόρυβος ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων· ἔρχεται δὲ περιδεὴς ὁ πιστός του Σπόρος ἀγγέλλων ὅτι ἄλλη ἐλπὶς σωτηρίας δὲν μένει εἰμὴ ἡ φυγή. Ὁ Νέρων τότε μετανοῶν διότι δὲν ἐφόνευσε πάντας τοὺς Ῥωμαίους, ῥίπτει τὴν χλαμύδα καὶ τὸ στέμμα κατὰ συμβουλὴν τοῦ Σπόρου ἵνα μὴ γνωρισθῇ, καὶ φεύγει διά τινος μικρᾶς θύρας· εἰσέρχονται δὲ θριαμβευτικῶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὁ Πείσων, ὁ Γάλβας καὶ ἄλλοι συνωμόται.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ τετάρτου μέρους ὁ Νέρων ἐνδεδυμένος στολὴν δούλου καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πιστοῦ του Σπόρου πλησιάζει εἰς τὴν καλύβην τοῦ χωρικοῦ Φάωνος, μεθ' οὗ συνομιλεῖ περὶ Νέρωνος, καὶ πληροφορεῖται πόσον μῖσος ἔτρεφον πάντες κατ' αὐτοῦ. Ὅτε δὲ φανερόνει πρὸς αὐτὸν ὁ Νέρων τὸ ὄνομά του, ὁ Φάων τρέχει περίτρομος πρὸς τὴν Ῥώμην. Ὁ Νέρων τότε φοβεῖται καὶ τρέμει, εἶτα ἐκ τοῦ καμάτου βυθίζεται εἰς ὕπνον, ὁ δὲ Σπόρος συμπαθῶν πρὸς αὐτὸν, διότι ἄλλοτε τὸν εἶχε σώσει, κάθηται σκυθρωπὸς ἐπί τινος λίθου. Ἐμφανίζονται τότε ἐπὶ τῆς σκηνῆς μία κατόπιν τῆς ἄλλης αἱ σκιαὶ τῆς Ἀγριππίνης, τοῦ Βρετταννικοῦ, τῆς Ὀκταβίας, τοῦ Σενέκα καὶ τῆς Ποππαίας· ἑκάστη τούτων τῶν σκιῶν ἀπευθύνει εἰς τὸν κοιμώμενον Νέρωνα λόγους τινὰς σχετικοὺς πρὸς τὸν χαρακτῆρα ὃν φέρει καὶ τὸ πάθημά της, καὶ τελευτᾷ μὲ τὴν λέξιν *ἀπόθανε!* ὁ Νέρων κατόπιν ἐγείρεται τεταραγμένος καὶ ὡσεὶ μαινόμενος· ἐν ᾧ δὲ διαλέγεται μὲ τὸν Σπόρον περὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς, ἐπιστρέφει ὁ Φάων μετ' ἀγγελιοφόρου κομίζοντος τὸ κατὰ τοῦ Νέρωνος ψήφισμα τῆς Συγκλήτου. Τότε ὁ Νέρων παρακαλεῖ τὸν Σπόρον νὰ τὸν φονεύσῃ. Ὁ Σπόρος ἀρνεῖται, φονεύει δὲ ἀντὶ τοῦ Νέρωνος ἑαυτόν. Οὕτω ὁ Νέρων μένει μόνος φοβούμενος καὶ τρέμων, καὶ τύψεις συνειδότος αἰσθανόμενος ζητεῖ συγγνώμην παρὰ τῶν θυμάτων του. Βλέπων δὲ τὸν Γάλβαν καὶ Πείσωνα καὶ τοὺς λοιποὺς ἐρχομένους πρὸς αὐτὸν φονεύεται καὶ ἐκπνέει καθ' ἣν στιγμὴν εἰσέρχονται οἱ εἰς τὴν σκηνήν.

Τὸ δρᾶμα τοῦτο, ἁπλῶς ὡς δρᾶμα ἐξεταζόμενον, εἶναι καὶ διὰ τὸ γραφικὸν πολλῶν του σκηνῶν, καὶ διά τινας τῶν ἐν αὐτῷ χαρακτήρων ἓν τῶν καλῶν τοῦ παρόντος διαγωνισμοῦ. Ἡ ὑπόθεσις βαίνει φυσικῶς, ὁ διάλογος ἔχει ζωὴν καὶ θερμότητα καὶ δύναμιν φράσεως καὶ λόγου. Ἔχει ὅμως παρὰ τὰ συνήθη ἐλαττώματα Ἕβρου τοῦ Θρᾳκὸς καὶ τῆς Βιργινίας ἓν μέγα καὶ σπουδαιότατον, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ *κακὴ ἐκλογὴ τῆς ὑποθέσεως*. Διότι, ὅπως ὅταν σκοπεύῃ νὰ κτίσῃ τις οἰκίαν ἐκλέγει καὶ θέσιν εὐάερον καὶ ὑγιεινὴν καὶ ποιότητα ὑλικοῦ καλὴν, οὕτω καὶ εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν καὶ εἰς πᾶν εἶδος ποιήσεως ἐν γένει, πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ δυσειδῆ καὶ φρικαλέα καὶ ἀποτρόπαια θέματα, τὰ δυνάμενα νὰ μολύνωσι τὴν καθαρὰν διάνοιαν τοῦ θεατοῦ ἢ τοῦ ἀναγνώστου. Ποῦ λοιπὸν ἀφορᾷ ὁ ποιητὴς ὁ ἐκλέγων τὸν ὠμότερον τύραννον τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας, τὸ σκληροκάρδιον ἀνθρωπόμορφον τέρας, τὸν Νέρωνα, ὡς ἥρωα δράματος; τί προτίθεται; τί ζητεῖ δι' αὐτοῦ; Νὰ τὸν μισήσωμεν; ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ κοπιάσῃ πολύ· ὁ ἥρως οὗτος εἶναι οἰκοθεν αὐτομίσητος· ἢ μήπως ζητῇ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἔλεον διὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος του; ἀλλὰ τίς θέλει ποτὲ εὐσπλαγχνισθῇ τὸ τέρας τὸ φονεῦσαν τὴν μητέρα, τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν διδάσκαλόν του; Οὐδεμίαν ἄλλην δικαιολογίαν ἔχει ὁ ποιητὴς ἐκλέγων ὡς ἥρωα δράματος τὸν Νέρωνα, εἰμὴ ὅτι οἱ κακοὶ ἐπὶ τέλους τιμωροῦνται· καὶ τοῦτο ἀληθῶς ἠδύνατο νὰ τὸν δικαιολογήσῃ, ἐὰν μὲ τὴν τιμωρίαν τῆς κακίας ἐβραβεύετο καὶ ἠμείβετο συγχρόνως καὶ ἡ ἀναξιοπαθήσασα ὑπὸ τῆς κακίας ἀρετή· ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν ὁ Νέρων εἶχε πέμψει πρὸ καιροῦ εἰς τὸν τάφον· ἡ θεία δίκη λοιπὸν μονομερῶς ἐπενεργοῦσα εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ Νέρωνος δέν καθιστᾷ αὐτὸ ἄρτιον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἠθικοῦ σκοποῦ. Ἀλλ' ἰδοὺ τί συμβαίνει· ὁ Νέρων εἶναι δρᾶμα τῆς μυθιστοριογραφικῆς ταύτης ἐποχῆς, καθ' ἣν δεσπόζει ἡ ψευδὴς ἀρχὴ ὅτι ὅσον ζωγραφεῖται διὰ τῶν μελανῶν της χρωμά-

των ἡ κακία τόσον καὶ μισεῖται. Ἀρχὴ ψευδής! ἡ στρατολογοῦσα μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν της πολλοὺς μιμητὰς τῶν ἡρώων της!

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς κακῆς ἐκλογῆς τῆς ὑποθέσεως ἐκεῖνο ὅπερ καθιστᾷ τὸ δρᾶμα τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἀξιοκατάκριτον εἶναι ὁ ὀλίγος σεβασμὸς τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν ἱστορίαν. Ἐννοοῦμεν βεβαίως ὅτι, ἐὰν ὡς ἥρως δράματος ἐκλέγηται μέτριόν τι ἱστορικὸν πρόσωπον, περὶ τοῦ ὁποίου ὀλίγα τινὰ, ἢ ἀσαφῆ λέγει ἡ ἱστορία, ὁ ποιητὴς δύναται τότε, καὶ εἶναι ἐλεύθερος, νὰ πλάσῃ αὐτὸς περιπετείας καὶ περιστάσεις πιθανὰς καὶ συμφώνους πρὸς τὴν κύριον τοῦ δράματός του σκοπὸν, ποικίλλων τὸ θέμα. Ὅταν ὅμως ὁ ἥρως τοῦ δράματος ᾖναι εἷς κοσμοκράτωρ τύραννος Νέρων, οὗ τινος ἡ ἱστορία ἀπὸ Τακίτου, Δίωνος Κασσίου καὶ Σουετωνίου, μέχρι τῶν νεωτέρων βιογράφων αὐτοῦ εἶναι λεπτομερῶς πασίγνωστος, καὶ ἐν τῷ δράματι τούτῳ παραλείπωνται ἀτέχνως τόσα σπουδαῖα ἐπεισόδια συνδεδεμένα ἀδιασπάστως μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἥρωος, ὅταν τοὐναντίον βλέπωμεν, ἀντὶ τούτων τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, εἰσαγόμενα ἄλλα ἀνύπαρκτα καὶ ἀσθενέστερα πλάσματα, τῇ ἀληθείᾳ ἀποροῦμεν πῶς νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἄνευ τινὸς ἀνάγκης ἀσύγγνωστον ταύτην τῆς ἱστορίας διαστροφὴν, ἥτις καὶ ἀμέλεια καὶ ἀμάθεια δύναται νὰ ὑποτεθῇ. Ἂς ἀναφέρωμεν τινὰς τῶν ἱστορικῶν ἀντιφάσεων, προτρέποντες τὸν ποιητὴν νὰ διορθώσῃ αὐτάς.

Α^ον Ὁ Βύρρος εἷς τῶν ἐπιμεληθέντων τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Νέρωνος μετὰ τοῦ Σενέκα, γενναῖος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς ἔξοχος, ἀπεβίωσε πολὺ πρότερον τοῦ Σενέκα καὶ τῆς συνωμοσίας τοῦ Πείσωνος, καὶ ὁ θάνατός του ἀποδίδεται μάλιστα εἰς δηλητηρίασιν γενομένην κατὰ προσταγὴν τοῦ Νέρωνος· ἀλλ' ἐν τῷ δράματι φαίνεται ὅτι ὁ Σενέκας ἀποθνήσκει πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὁ Βύρρος οὐχὶ μόνον ζῇ μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἀναγκάζεται ὁ Νέρων νὰ φύγῃ καὶ ν' αὐτοχειρισθῇ, ἀλλ' ὅτι χρησιμεύει παρ' αὐτῷ ὡς ἄτιμος κατάσκοπος καὶ τυφλὸν ὄργανον· ὅταν δὲ, *κατὰ τὸν ποιητὴν*, οἱ συνωμόται θριαμβεύουσι καὶ φθάνει ὁ Γάλβας, τότε αἴφνης μεταβάλλεται εἰς *φιλελεύθερον ἐπαναστάτην* (!) ἐκφωνῶν·

«Ῥώμη, δέξαι, δέξαι με·
εἰς σὲ ἀνήκω.»

Διατί αὕτη ἡ ἄδικος νεκρανάστασις καὶ ἡ παραποίησις τοῦ χαρακτῆρος τούτου τοῦ ἀνδρός;

Καθ' ἣν δ' ἐποχὴν φαίνεται ὅτι συμβαίνει τὸ δρᾶμα, ἔμπιστος τοῦ Νέρωνος, καὶ τῶν κακιῶν αὐτοῦ κόλαξ καὶ μέτοχος, ἦτον οὐχὶ ὁ Βύρρος, ἀλλ' ὁ Τιγελλῖνος· τοῦτον λοιπὸν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸ δρᾶμα καὶ οὐχὶ τὸν Βύρρον.

Β^ον Ἡ Ποππαία γενομένη σύζυγος τοῦ Νέρωνος ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐξορίαν τῆς Ὀκταβίας, δὲν ἦτο πρόσωπον, οἷον περιγράφεται ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Γ' μέρους τοῦ δράματος, ἤτοι εὔσπλαγχνος καὶ ἐνάρετος γυνὴ προσπαθοῦσα νὰ σώσῃ τοὺς παρὰ τοῦ συζύγου της καταδικασθέντας. Τοὐναντίον αὕτη ἦτον *ἀξία σύζυγος* τοῦ Νέρωνος. Ὁ χαρακτὴρ λοιπὸν, ὃν φέρει ἐν τῷ δράματι, δὲν εἶναι οἷος ἀναφέρεται παρὰ τῆς ἱστορίας· οὔτε ὁ θάνατος αὐτῆς συνέβη κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον τὸν ἀναφερόμενον ἐν τῷ δράματι.

Γ^ον Ἡ σύζυγος τοῦ Σενέκα Παυλίνα φλεβοτομηθεῖσα δὲν ἀπέθανεν, διότι ἐσώθη κατὰ προσταγὴν τοῦ Νέρωνος.

Δ^ον καὶ σπουδαιότερον· ἡ κατὰ τοῦ Νέρωνος συνωμοσία τοῦ Πείσωνος, τοῦ Λουκανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν οὐχὶ μόνον δὲν ἐθριάμβευσεν, ἀλλὰ προδοθεῖσα ὑπὸ δούλου τινὸς, ἐπήνεγκε τὸν θάνατον πάντων τῶν συνωμοτῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν τοῦ Πλαυτίου Λατερανοῦ, τοῦ Φενίου Ῥούφου, τοῦ Σκεβίνου, οὓς δὲν ἀναφέρει, καὶ πλείστων ἄλλων. Ὁ δὲ Πείσων συνεπροδόθη καὶ ἐξέπνευσε φλεβοτομηθεὶς καθ' ἣν στιγμὴν οἱ δορυφόροι τοῦ Νέρωνος εἰσῆλθον νὰ συλλάβωσιν, ἀφ' οὗ πρότερον διὰ τῆς διαθήκης του ἀπένειμε τῷ Νέρωνι κολακείας ἐξευτελιζούσας καὶ τὸν μᾶλλον θρασύδειλον ἄνθρωπον. Ἡ δὲ φυγὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Νέρωνος συνέβη *τέσσαρα σχεδὸν ἔτη* βραδύτερον τῆς συνωμοσίας τοῦ Πείσωνος· ἀλλὰ παραδόξως πως εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν δρᾶμα ὁ πρὸ τετραετίας ἀποθανὼν, ταφεὶς καὶ λησμονηθεὶς Πείσων εἰσέρχεται νικητὴς καὶ θριαμβεύων μετὰ τοῦ Γάλβα, καὶ ὅταν ὁ Νέρων φεύγῃ ἐκ τῶν ἀνακτόρων του, καὶ ὅταν περὶ τὸ τέλος τοῦ δράματος αὐτοχειρίζεται. Ὁ δὲ Φάων, ὃν χαρακτηρίζει ὡς ἐχθρὸν τοῦ Νέρωνος ὁ ποιητὴς τοῦ δράματος, τοὐναντίον ἦτο φίλος καὶ πιστὸς αὐτοῦ, καθόσον καὶ ἐδέχθη καὶ ἔκρυψεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν του ὅπως τὸν σώσῃ (*). Τὸν δὲ Σπόρον συνέδεε μετὰ τοῦ Νέρωνος οὐχὶ εὐγνωμοσύνη, ἀλλ' ἄλλοι δεσμοὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἤθελεν ἐρυθριάσει τις, καὶ μόνον ἐὰν τοὺς ὠνομάζομεν.

Ἴσως μᾶς εἴπῃ ἡ ποιητὴς ὅτι συνήνωσε τὴν συνωμοσίαν τοῦ Πείσωνος, Λουκανοῦ, Πετρωνίου καὶ λοιπῶν φονευθέντων ὑπὸ τοῦ Νέρωνος μὲ τὴν, πολὺ μετὰ ταῦτα, συμβᾶσαν ἀποστασίαν τοῦ Βίνδικος καὶ Γάλβα, ὅτε ὁ Νέρων ἐπέστρεψεν ἐξ Ἑλλάδος· ἀλλ' εἶναι ἐπιτετραμμένη μία τοιαύτη πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀντίφασις; Πᾶν δρᾶμα δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ὡρισμένην ἐποχὴν καὶ πρᾶξιν; Ἡ τοιαύτη τέλος πάντων σύγχυσις προῆλθεν ἐκ λόγου ἀνάγκης ἀναποφεύκτου;

(*) Δ. Κασ. Ῥωμ. Ἱστ. Βιβλ. LXIII, 6. Ἐκδ. Herm. Ἐσθῆτά τε οὖν φαύλην ἔλαβε (ὁ Νέρων), καὶ ἐπὶ ἵππον οὐδὲν βελτίονα ἀνέβη· καὶ ἐπ' αὐτοῦ κατακεκαλυμμένος, πρὸς χωρίον τι Φάωνος Καισαρείου, μετά τε αὐτοῦ ἐκείνου καὶ μετὰ Ἐπαφροδίτου τοῦ τε Σπόρου, νυκτὸς ἐπιούσης ἦλασε.

Ἀξιοτατάκριτον λοιπὸν εἶναι τὸ δρᾶμα καὶ ἱστορικῶς ἐξεταζόμενον· ἠδυνάμεθα δὲ νὰ καταδείξωμεν πολλὰ ἄλλα ἱστορικὰ αὐτοῦ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ὁ καιρός. Ἔχει ὅμως, ὡς εἴπομεν, σκηνάς τινας δραματικὰς ἐγγυωμένας ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἀπὸ σκηνῆς παράστασιν αὐτοῦ.

Ὡραία σκηνὴ ἐν τῷ δράματι τούτῳ εἶναι εἰς τὸ δεύτερον μέρος τὸ συμπόσιον τοῦ Νέρωνος, ὅπου ζωγραφεῖται ἡ κουφόνοια καὶ ματαιότης του μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς πυρκαϊᾶς δι' ἀληθῶν χρωμάτων· ὡραία ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῷ ταφείῳ σκηνὴ ὅταν ἔρχεται ἡ σύζυγος τοῦ Σενέκα νὰ ἐκπνεύσῃ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ συζύγου της· ὡραία πρὸς τούτοις καὶ ἡ περὶ τὸ τέλος τοῦ δράματος συνομιλία αὐτοῦ μετὰ τοῦ Φάωνος. Ἂν καὶ δὲν εἴμεθα φίλοι τῶν ἐν τοῖς δράμασι σκιῶν καὶ φασμάτων, ἂν καὶ ἡ σκηνὴ καθ' ἣν αἱ σκιαὶ τῶν θυμάτων τοῦ Νέρωνος παρουσιάζονται ἔχει πολλὴν τὴν ἀναλογίαν μὲ τὴν τοῦ Μάκβεθ, οὐχ ἧττον ἔχει καί τι θαυμαστὸν, καθόσον μάλιστα ἐλήφθη ἔκ τινος χωρίου Δίωνος τοῦ Κασσίου.(*) Ἀναγινώσκομεν ἐκ τούτων τὴν ἐν τῷ ταφείῳ σκηνὴν, καθ' ἣν, ἐν ᾧ συσκέπτονται οἱ συνωμόται, ἔρχεται ἡ Παυλίνα.

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

ἐγὼ,
ἐγὼ ζητῶ τὸν τοῦ Μουκίου πέλεκυν.
Ποῦ θέλετε νὰ εἰσχωρήσω καὶ αὐτὸν
τὸν θεῖον τε καὶ ἀνθρωπίνων ὑβριστὴν
νὰ κερματίσω; Δότε ταύτην τὴν τιμὴν,
Ῥωμαῖοι, εἰς ἐμέ.

ΠΕΙΣΩΝ.

Ἐντὸς τοῦ οἴκου του,
ὁ θάνατος δὲν εἶν', ἑταῖροι, εὔκολος.

ΠΕΤΡΩΝΙΟΣ.

Ἐγὼ τὸν πλήττω εἰς τὸ ἱπποδρόμιον.

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Σιγή!.. νομίζω κρύπτεται κατάσκοπος
πλησίον.

(Φαίνεταί τις εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς· οἱ συνωμόται καλύπτονται.)

ΠΕΙΣΩΝ.

Σιωπήσατε!.... καλύφθητε!

(Πλησιάζει πρὸς αὐτοὺς πελιδνὴ καὶ λυσίκομος ἡ Παυλίνα.)

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Οἱ ἄρω καὶ ἡ Παυλίνα.

ΠΑΥΛΙΝΑ (πρὸς τοὺς συνωμότας.)

Αἴ! τυμβωρύχοι κόρακες.... ἐπέσατε
κ' ἐπὶ τοῦ πτώματός του;

ΠΕΙΣΩΝ.

Γύναι, τί ζητεῖς
ἐδῶ τοιαύτην ὥραν;

ΠΑΥΛΙΝΑ.

Ἠριονίζετε
μὲ τοὺς ὀξεῖς ὀδόντας τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ;....
(Πίπτει ἀδρανῶς περὶ τὸν νεοσκαφῆ τάφον.)

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Ἑταῖροι! τοῦ Σενέκα ἡ γυνή!

ΠΕΙΣΩΝ.

Τὸ πρόσωπον.
ἰδῆτε!

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Εἶν' ἐκείνη! πλησιάσατε!
Παυλίνα! φίλοι εἴμεθα.

ΠΑΥΛΙΝΑ. (μετ' ἀγωνίας.)

Ὁ Λουκανός;
Ὁ Πείσων;... πῶς! οἱ φίλοι του!....

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Τὸν ἔμφρονα
θρηνοῦμεν ἄνδρα.

ΠΕΙΣΩΝ (τῷ Πετρωνίῳ.)

Ἐθρυλλεῖτ' ὡς βέβαιος
ὁ θάνατός της.

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Χαίρετ', ἐπανέζησε
τὸ θῦμα τοῦ τυράννου!

ΠΑΥΛΙΝΑ.

Ὦ ἀνεψιὲ,
εἰς τὴν ψυχορραγοῦσαν δὸς βοήθειαν.

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Τί λέγεις;....

ΠΑΥΛΙΝΑ.

Δὲν μοὶ μένουσι πολλαὶ στιγμαί!

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Ἑταῖροι!.... θνήσκει....

ΠΑΥΛΙΝΑ.

Ἄφες! εἶναι μάταιον!
Δὲν ἔχω πλέον αἷμα!... ἅπαν ἔρρευσεν.

ΠΕΙΣΩΝ.

Ὑπέστη φλεβοτόμησιν!

ΠΑΥΛΙΝΑ.

Πλησίον του,
πλησίον τοῦ Σενέκα, τάφον δότε μοι.

ΠΕΙΣΩΝ.

Ἐκπνέει!

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Θὰ λαλήσῃ!... προσοχή! θεοί,
πῶς σπαίρει!

ΠΑΥΛΙΝΑ.

Τὸν Σενέκαν ἠδικήσατε! (ἐκπνέει.)

(Ὁ Λουκανὸς δακρύει ἀσπαζόμενος αὐτήν.)

ΠΕΙΣΩΝ (πρὸς τὴν νεκράν.)

Εἰπὲ εἰς τὸν Σενέκαν ὅτι σήμερον
ἐπὶ τοῦ τάφου τούτου συνωμόσαμεν
τὸν θάνατον τοῦ μισητοῦ δημίου του...
ἐξέπνευσε! — Ῥωμαῖοι γόνυ κλίνατε
πρὸς τὴν ἀποθανοῦσαν συμπολίτιδα!

(Πάντες περικυκλοῦσι τὸ πτῶμα· συγκεκινημένος ἐγείρεται ὁ)

(*) Ῥωμ. ἱστορ. Βιβλ. LXIII, 6. Καὶ αὐτοῦ ταῦτα πράσσοντος, σεισμὸς ἐξαίσιος ἐγένετο ὥστε καὶ δόκησιν παρασχεῖν, ὅτι ἥ τε γῆ πᾶσα διαῤῥήγνυται, καὶ αἱ τῶν πεφονευμένων ὑπ' αὐτοῦ ψυχαὶ πᾶσαι ἅμα ἐπ' αὐτὸν ἐνεθορύουσι.

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Ἀκούσατε, Ῥωμαῖοι· ἐπιτάφιον
θὰ ἐκφωνήσω σύντομον πρὸς τὴν νεκράν·
ὡς περ σφραγὶς ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως
ἡμῶν ἐτέθη ἡ κειμένη πρὸ ἡμῶν·
εἰς τοῦ Σενέκα τὸ μοιραῖον μάρμαρον
τὰ ξίφη ἀκονίσαντες, ἃς χρίσωμεν
διὰ φανίδων αἵματος μαρτυρικοῦ
αὐτά.

(Οἱ συνωμόται ὑψοῦσι τὰ ξίφη.)

Μὲ ταῦτα θέλει πέσει τύραννος,
λῃστὴς καὶ δολοφόνος. Ἡ στιγμὴ αὐτὴ
εἶν' ἐπὶ θύραις, φίλοι· ἐνθυμήθητε
ὅτι πατρὸς Ῥωμαίου ἐγχειρίδιον
βαφὲν εἰς αἷμα τῆς ἁγνῆς του θυγατρὸς,
τῆς Βιργινίας, θανασίμως ἔπληξε
τὰ τῆς ἀκολασίας ἐξαμβλώματα.
Ἀσμένως ἀποδέχομαι τὸν οἰωνόν·
τὸ αἷμα τῆς Παυλίνας εἶναι σήμερον
δευτέρας Βιργινίας αἷμα! Σπείσωμεν!
Εἶναι πικρὸς ὁ τῆς Παυλίνας θάνατος,
ἀλλ' ἡ συνέπειά του εἶναι ἴασις
τῆς νόσου μας· πικρὰ εἶναι τὰ φάρμακα,
ἀλλ' ἡ ἐνέργειά των σώζει τὴν ζωήν.
Ὑψώσατε τὰ ξίφη, καὶ πρὸ τῆς νεκρᾶς
τὴν χεῖρα ἀνατείνατε ὀμνύοντες.
τοῦ Νέρωνος τὸν θάνατον!

ΟΛΟΙ.

Ὀμνύομεν!

ΠΕΙΣΩΝ.

Ἐλπίσωμεν! Ἂν ἤδη σκότος ζοφερὸν
καλύπτῃ τὴν πατρίδα μας, μετ' οὐ πολὺ
ὁ τῆς ἐλευθερίας λαμπρὸς ἥλιος
θὰ τὸ ἐξαφανίσῃ, κ' ὑπερήφανοι
θὰ ἀναβῶμεν εἰς τὸ Καπιτώλιον·
ἐὰν δὲ ἄλλως γίν', εἰς τοῦ Τιβέρεως
ἃς πέσωμεν τὰ ῥεῖθρα πτῶσιν ἔνδοξον.

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Σιγή! . . .

(Στρέφουσι πάντες τὰ βλέμματα πέριξ καὶ καλύπτονται ἐν τάχει.)

Σκιὰν ἀνθρώπου εἶδον.

ΕΙΣ ΣΥΝΩΜΟΤΗΣ.

Φαίνεται
τῷ ὄντι τις . . . ἑταῖροι, ἐπροδόθημεν!

ΠΕΤΡΩΝΙΟΣ.

Οἱ ἰχνηλάται κύνες τοῦ τυράννου μας
ζητοῦσιν ἄγραν.

(Φαίνονται εἰς τὸ βάθος δύο μανδύᾳ κεκαλυμμένοι.)

ΠΕΙΣΩΝ.

Διαλύθητε εὐθὺς
κ' ἐλπίτατε· θὰ φθάσῃ τυχυκίνητος
ὁ Γάλβας εἰς τὴν Ῥώμην·

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Ἴδε! κ' ἕτερος
ἐκεῖ ἐκρύβη . . . .

ΠΕΙΣΩΝ.

Φύγωμεν!

ΛΟΥΚΑΝΟΣ.

Ἀλλ' ἡ νεκρά;

ΠΕΙΣΩΝ.

Εἶν' ἔργον τοῦτο τῶν νεκροθαπτῶν. Ἐλθέ,
δὲν κινδυνεύεις μόνος· κινδυνεύομεν
νὰ φωραθῶμεν πάντες, ἂν φρουρὸς αὐτῆς
ἐνταῦθα μένῃς . . . . Ἤδη διαλύθητε·
θὰ εἰδοποιηθῆτε, πῶς μεθαύριον
εἰς πρᾶξιν ὅσα εἴπομεν θὰ θέσωμεν.

(Διασκορπίζονται ἐν τάχει.)

Ἐρωτῶμεν νῦν τὸν συγγράψαντα ταύτην τὴν ἀπέραντον τριτολογίαν τί ἐκέρδισε πολλὰ ποιήσας; Οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὸ νὰ ἀποδείξῃ μὲν εὐχέρειάν τινα περὶ τὸ γράφειν ἰαμβικοὺς στίχους καὶ δράματα, ἰαμβικοὺς στίχους ὅμως ἄνευ τομῆς καὶ δράματα μετ' ἀσυγγνώστων ἐλαττωμάτων, νὰ καταστήσῃ δὲ αὐτὰ ἀτελῆ καὶ ἀνωφελῆ. Τὸν συμβουλεύομεν λοιπὸν νὰ ᾖναι ἐν τῷ μέλλοντι προσεκτικώτερος εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑποθέσεων, νὰ γράφῃ ὀλιγώτερα, ν' ἀναγινώσκῃ δὲ καὶ νὰ κρίνῃ μετὰ προσοχῆς τὰ παρ' αὐτοῦ γραφέντα. Οἱ δραματικοὶ ποιηταὶ δὲν μορφόνονται αὐτοσχεδίως, οὔτε τὰ δράματα συγγράφονται ἀστραπηδόν· κρίσις πολλὴ, γνῶσις μεγάλη τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ εὐρεῖα μάθησις, εἶναι προσόντα ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα εἰς αὐτούς· σκοπὸς δὲ ἠθικὸς, ὑψηλὸν φρόνημα, πάθος καὶ αἴσθημα ζωηρὸν πρέπει νὰ κοσμῶσι τὰ ἔργα των. Ἃς εὐχηθῶμεν εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Νέρωνος ἐν τῷ μέλλοντι παντα ταῦτα, ἀφ' οὗ δὲν στερῆται φύσεως ἀγαθῆς καὶ ὀργᾷ ἡ Μοῦσά του πρὸς δραματουργίαν.

Ἃς μεταβῶμεν ἤδη εἰς φαιδρότερόν τι θέμα.

32. *Μνηστῆρες*, κωμῳδία εἰς πρᾶξιν μίαν, ὑπόθεσιν ἔχουσα τοιαύτην·

Ὁ ἀναφορογράφος Τραγύλος ἠγάπα τὴν Πηνελόπην θυγατέρα τοῦ Κοσμίδου, ἥτις ὅμως δὲν ἐσκόπευε νὰ συζευχθῇ καὶ μετ' ἀναφορογράφου. Ὅθεν ἠναγκάσθη ὁ Τραγύλος ν' ἀφήσῃ τὸ ταπεινὸν τοῦτο ἔργον, προβιβάσας δ' ἑαυτὸν εἰς εὐγενέστερον ἐπάγγελμα, γίνεται διὰ τὸ προχειρότερον ποιητὴς

«Ἀνὰ Ἑλλάδα πᾶσαν καὶ τὰ Μέγαρα.»

Φέρων λοιπὸν ἰδιόρρυθμον κωμικὴν στολὴν καὶ καθήμενος ἐπ' ὄνου εἰσέρχεται ἐν τῇ σκηνῇ, παριστώσῃ τὸν περὶ τὰς Ἀθήνας ἐξοχικὸν οἶκον τοῦ Κοσμίδου. Ἱστάμενος δὲ ἔξω τοῦ οἴκου καλεῖ τὴν Πηνελόπην ἀπαγγέλλων διάφορα χωρία ἐκ τῶν ποιήσεών του. Ἀλλ' ἡ Πηνελόπη δὲν ἐφαίνετο εἰς τὸ παράθυρον· τέλος κρούει τὴν θύραν καὶ τότε ἡ Πηνελόπη προσποιεῖται κατ' ἀρχὰς ὅτι δὲν τὸν γνωρίζει ἕνεκα τῶν παραδόξων ἐνδυμάτων του, ὁ δὲ Τραγύλος τῆς ἀναφέρει τὸ μέγα γεγονὸς τοῦ κοινωνικοῦ του προβιβασμοῦ, καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν πατέρα της περὶ τοῦ μεταξύ των γάμου. Μετ' ὀλίγον ἔρχεται ἕτερος μνηστὴρ, Ἀληθινὸς καλούμενος, ὅστις πρακτικώτερος εἰς τὰ τοῦ βίου, δίδει τῷ Κοσμίδῃ ἐπιστολὴν δι' ἧς τῷ ζητεῖ τὴν θυγατέρα του ὡς σύζυγον· ὁ γέρων Κοσμίδης τῷ λέγει ὅτι τὰ τοιαῦτα δὲν γίνονται διὰ τηλεγραφικῆς ταχύτητος. Ἐν τούτοις ὁ Τραγύλος ἀπαντήσας αἴφνης καὶ ἀνελπίστως ἀντεραστὴν ἐπικίνδυνον, ὅστις δὲν ἐσεβάσθη τὰ δικαιώματά του, καὶ ἦλθε νὰ φέρῃ διαζύγιον! ὀργίζεται κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ὑβρίζει ποιητικώτατα· ἄρχεται δ' ἕνεκα τούτου ἔρις μεταξὺ τῶν δύο μνη-

στήρων ζωηρά. Ὁ γέρων Κοσμίδης τότε παρεμβαίνει καὶ προτείνει μέσον τι συμβιβαστικὸν δι' οὗ ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ τὸν καλήτερον γαμβρόν. Καλεῖ αὐτοὺς εἰς διαγωνισμὸν καὶ ἐπίδειξιν τῶν γνώσεων καὶ προτερημάτων, ἅπερ ἑκάτερος κέκτηται. Αὐτὸς δὲ ἐπιφυλάττεται τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐκφράζεται·

Λοιπὸν ὡς ἐκ συμφώνου βλέπω, κύριοι,
τὴν κόρην μου εἰς γάμον καὶ οἱ δύο σας
ζητεῖτε ἐπιμόνως· εἶναι ἀληθὲς
ὅτι εἰς ὥραν γάμου πλέον ἔφθασεν,
ἐγὼ δὲ καλογραίαν δὲν τὴν ἔταξα·
ἀλλὰ τοιουτοτρόπως εὔκολα εὔκολα
νομίζετε οἱ γάμοι ὅτι γίνονται;
Ἐσκέφθητε ἂν εἶσθε πρῶτα ἄξιοι
τῆς κόρης μου τὴν χεῖρα νὰ ζητήσετε;

ΑΛΗΘΙΝΟΣ.

Τὸ κατ' ἐμὲ νομίζω εἶμαι ἄξιος.

ΤΡΑΓΥΛΟΣ.

Ἐγὼ δὲ ἀπὸ τοῦτον ἀξιώτερος!

ΚΟΣΜΙΔΗΣ.

Πολὺ καλά· ἃς ᾖναι· λέγεται λοιπὸν
τὰ προτερήματά σας νὰ ἀκούσωμεν.
Νὰ σᾶς ζυγίσω καὶ τοὺς δύο, νὰ ἰδῶ,
πόσον βαρύνει ἕκαστος, καὶ βλέπομεν.

Ἐντεῦθεν ἄρχεται ὁ μεταξὺ τῶν δύο μνηστήρων διαγωνισμὸς, ἐν ᾧ ἕκαστος προσπαθεῖ νὰ ἐπιδειχθῇ τοῦ ἄλλου ἀνώτερος, καὶ ἐν ᾧ πολλὰ καὶ ὀρθὰ λέγονται περὶ γραμμάτων καὶ ποιήσεως. Νικᾷ δ' ἐπὶ τέλους ὁ Ἀληθινὸς ὡς μετριοφρονέστερος, συνετώτερος καὶ λογιώτερος, πρὸς ὃν καὶ δίδεται σύζυγος παρὰ τοῦ Κοσμίδου ἡ Πηνελόπη. Ὁ δὲ Τραγύλος ἰδὼν ὅτι δὲν τὸν ὠφέλησε διόλου ἡ ποίησις, ὀργίζεται κατ' αὐτῆς, τὴν στέλλει εἰς κόρακας, καὶ ἀναλαμβάνει ἐκ νέου τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἐπάγγελμα, τὸ τοῦ ἀναφορογράφου.

Εἰς τὴν μικρὰν ταύτην κωμῳδίαν ὑπάρχουσι χωρία πολλὰ ἔχοντα ἅλας κωμικὸν, ἓν δὲ τῶν καλητέρων εἶναι ὅπου ἐν μονολόγῳ ὁ Τραγύλος συγχαίρει ἑαυτὸν διὰ τὴν νέαν φάσιν τῆς τύχης του γενόμενος ποιητής.

Ὦ χαρά μου, ὦ χαρά σου!
χόρευε, Τραγύλε, πλέον
ἔπαυσαν τὰ βάσανά σου,
ἡ δὲ μοῖρά σου ἐπῆρε
τὸν κατήφορον καὶ τρέχει.
Πόσον εἶναι τὰ γραμμένα
καὶ τὰ ἄγραφα τῆς τύχης
ἰδιότροπα! Ὁπόταν
ἔλθῃ μία εὐτυχία
εἰς κάνένα κακομοίρην,
ὅλαι τότ' αἱ εὐτυχίαι
θὰ περάσουν ἔμπροσθέν του
ὡς ἐκτεταμένη σκόρδων
ἀτελείωτος πλεξίδα·
καὶ παράδειγμα τοῦ λόγου
λάβετε ἐμέ Ἐφ' ὅσον
ἤμην ἀναφορογράφος,
ποταπὸς ἐλογιζόμην.
Βουλευτής; Λεπτὸν δὲν ἔχω
νὰ μοιράσω εἰς τραμπούκους
ὅπως τώρα συνιθίζουν.
Ἔμπορος; ὡραῖον εἶναι
τὸ ἐμπόριον, πλὴν θέλει,
καὶ κεφάλια· δὲν κάμνει.
Τί νὰ γείνω; τί νὰ γείνω;
Ποιητής! θὰ γείνω εἶπα
ποῦ κεφάλια δὲν θέλει·
ἴσως δὲ οὐδὲ κεφάλι.
Εἶπα, ἔγεινα, κ' ἰδού με.
Διὰ μέσου ἁπλουστάτου
ἀποκτῶ ἀναμφιβόλως
τῆς λατρείας μου τὸ ἄστρον,
ὁ δὲ κόσμος τοὐναντίον
Νὰ φορέσω δὲν ἠμπόρουν
ὑψηλὸν κ' ἐγὼ καπέλλον,
οὐδ' ἐπέτρεπε νὰ ἴδω
ἡ κυρία Πηνελόπη
εἰς τὸν ὕπνον μου ὁ τάλας
ὅτι δυνατὸν θὰ ᾖναι
σύζυγόν μου νὰ τὴν λάβω.
Τοῦτο μ' ἔσφαζεν· ἐπόνουν,
κ' ἐσκεπτόμην τί νὰ γείνω,
ὅπως γίνω ἄξιός της.
Τί νὰ γίν'; ἀεροβάτης;
εἶναι φόβος μήπως πέσω·
ὑπουργός; δὲν εἶμαι μόνος·
ὅλοι τώρα ἐν Ἑλλάδι
ὑπουργοὶ νὰ γίνουν θέλουν
κ' ἐντροπὴν σπυρὶ δὲν ἔχουν.
Κρεωπώλης; θὰ μυρίζω·
Γαλατᾶς; δὲν τῆς ἀρέσει·
εἰς ἐμὲ λατρείαν τώρα
θ' ἀπονέμῃ, καὶ θαυμάζων
τὰ ποιητικά μου ἔργα,
τὰς ἰδέας καὶ τὸ θάῤῥος,
μετὰ σεβασμοῦ θὰ φέρῃ
τ' ὄνομά μου εἰς τὰ χείλη,
τὴν δὲ δόξαν τοῦ Τραγύλου
ποιητοῦ θ' ἀναμασσῶσιν
ὅλ' οἱ ἄνθρωπ' εἰς τὸ στόμα,
ὡς γυναῖκες τὴν μαστίχην.
Ὦ χαρά μου, ὦ χαρά σου!
χόρευε, Τραγύλε, πλέον
ἔπαυσαν τὰ βάσανά σου!
ἡ δὲ μοῖρά σου ἐπῆρε
τὸν κατήφορον καὶ τρέχει.

Καλὰ ἐπίσης εἶναι καὶ ὅσα λέγει περὶ τῆς ῥωμαντικῆς ποιήσεως.

ΤΡΑΓΥΛΟΣ

(πρὸς τὸν Ἀληθινὸν δικαιολογούμενος διὰ τοὺς στίχους του.)

Καὶ δὲν καταλαμβάνεις ὅτ' ἰδίωμα
ὁ τρόπος οὗτος εἶναι τῆς ῥωμαντικῆς
ποιήσεως, καὶ ἔχει περιπάθειαν;
ὅτι ὁ Λαμαρτῖνος κ' οἱ νεώτεροι
κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὅλοι γράφουσον;

ΑΛΗΘΙΝΟΣ.

Ὦ μιαρὲ, κλαψιάρη καὶ μισάνθρωπε,
καὶ σὺ καὶ ὅσοι ἄλλοι τὴν χαρίεσσαν
μορφὴν τῆς τέχνης νὰ καταλασπώσετε
ζητεῖτε μὲ τὸν βοῦρκον τῶν δακρύων σας.
Εἰς στεναγμοὺς καὶ θρήνους καὶ εἰς ἄχ καὶ βάχ
ἡ ποίησις νομίζεις ὅτι ἔγκειται;
Ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσῃ θέλει εἰς τὴν γῆν,
νὰ ἀπολαύσῃ, νὰ γελάσῃ, νὰ χαρῇ·
καὶ σεῖς, καλὰ καὶ σώνει, εἰς τὸν τάφον του
χωρὶς παππᾶν καὶ ψάλτην ὁλοζώντανον
θέλετε μὲ τὴν βίαν νὰ τὸν χώσετε;

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ μικρὰ αὕτη κωμῳδία, διασκευασθεῖσα κατὰ τύπον ὅλως ἀρχαΐζοντα καὶ ἀριστοφανίζοντα, ἔχει κομψότητα καὶ γλυφυρότητα οὐκ ὀλίγην· γλῶσσαν πρέπουσαν καὶ στιχουργίαν οὐ μόνον ἄπταιστον, ἀλλὰ καὶ πλουσίαν εἰς μέτρα, καὶ εἶναι ἴσως τὸ πρωτεῖον ἐν τῷ ἀγῶνι ποίημα κατὰ τὴν στιχουργίαν. Δυστυχῶς ὅμως στερεῖται πλοκῆς καὶ περιορισθεῖσα εἰς ἁπλῆν συνάντησιν καὶ διάλογον προσώπων τινῶν δὲν εἶναι πλέον κωμῳδία, ἀλλὰ Vaudeville. Τὸ ἐν αὐτῇ κωμικὸν ἅλας πηγάζει οὐχὶ ἐκ χυδαίων καὶ ἀγοραίων φράσεων, ἀλλ' ἐξ ἐννοιῶν λεπτῶν καλῶς ἀνατεθραμμένου ἀνθρώπου· εἶναι ὅμως ψυχρὰ εἰς τὸ σπουδαιότερον αὐτῆς μέρος, ἤτοι, εἰς τὸν μεταξὺ Τραγύλου καὶ Ἀληθινοῦ διαγωνισμὸν, ὅστις, εἰρήσθω, εἶναι μὲν ἀπομίμησις τοῦ μεταξὺ Εὐριπίδου καὶ Αἰσχύλου διαλόγου ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους, δὲν ἔχει ὅμως τὸ δηκτικὸν καὶ τὸ καυστικὸν ἐκεῖνο ἀστεῖον τὸ ἀποῤῥέον ἐκ πνεύματος φύσει κωμικοῦ. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ κωμῳδία αὕτη εἶναι τεχνούργημα σκέψεως καὶ οὐχὶ ἔργον ἐμπνεύσεως. Οὐχ ἧττον ἡ ἐπιτροπὴ θεωρεῖ τὴν μικρὰν ταύτην κωμῳδίαν ὡς ἓν τῶν καλῶν ποιημάτων τοῦ

ποιητικοῦ τούτου διαγωνισμοῦ, δυνάμενον ἡδέως ν' ἀναγνωσθῇ καὶ ἐπιτυχῶς νὰ παρασταθῇ· διὸ καὶ ὁμοψήφως ἐπαινεῖ αὐτήν. Προτρέπει δὲ τὸν ποιητὴν νὰ γράψῃ κωμῳδίαν ἐκτενεστέραν θέμα ἔχουσαν τὰ σήμερον ἔκφυλα καὶ ἄξια ψόγου ἤθη, καὶ ἰδίως τὰ γελοῖα τῆς κοινωνίας μας ἐλαττώματα· ἂν τοῦτο πράξῃ ἔχομεν πολλὰς ἐλπίδας ὅτι θέλει ἐπιτύχει.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Η ΕΠΙ ΠΛΙΝΙΟΥ
ΕΚΡΗΞΙΣ ΤΟΥ ΟΥΕΣΟΥΙΟΥ (*).

Μίαν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, κυνικοῦ καύσωνος ἐπικρατοῦντος, ὁ Πλίνιος ἔκειτο ἐπὶ κλίνης ἀναγινώσκων, ὅτε ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Πλινία ἐλθοῦσα ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι νεφέλη ἀμηχάνου μεγέθους καὶ σχήματος ἐφαίνετο πέραν πρὸς τὸ βάθος τοῦ κόλπου. Εὐθὺς δ' ἐκεῖνος ἀναστὰς καὶ ἐλθὼν εἰς ὕψωμα, εἶδε τὴν νεφέλην ἀναπηδῶσαν ἐξ ὄρους ὅπερ, ὡς μετὰ ταῦτα ἔμαθεν, ἦτο ὁ Οὐεσούϊος, φερομένην ὑπ' ἀνέμου σφοδροῦ, ἐξαπλουμένην, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀκινητοῦσαν. Ὡμοίαζε δὲ πρὸς πίτυν, ἧς τὴν ὑπερνεφῆ κορυφὴν ἔστεφον κλῶνες, ἐκτεινόμενοι πέριξ δίκην σκιαδίσκης. Καὶ ποτὲ μὲν ἐφαίνετο λευκὴ ἕνεκα τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὕδατος, ποτὲ δὲ φαιὰ διὰ τὴν τέφραν, καὶ ἄλλοτε πολύστικτος διὰ τὴν κίσσηριν καὶ τὰς σκωρίας.

Ὁ Πλίνιος, ἐπιθυμῶν νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸ θαῦμα τοῦτο, ἐπέβη εἰς πλοῖον, προτρέψας καὶ τὸν ἀνεψιόν, Πλίνιον τὸν νεώτερον, νὰ συνοδεύσῃ αὐτόν· ἀλλ' οὗτος εἰ καὶ δεκαπενταετὴς, δὲν ὑπήκουσε, προτιμήσας νὰ ἐκπληρώσῃ ἕτερον ἔργον ἀνατεθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ θείου· διὸ μείνας ἐν Μισηνῷ, καὶ λουσθεὶς καὶ δειπνήσας κατεκλίθη εἰς ὕπνον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μικροὶ κλόνοι τῆς γῆς ἐτάραξαν τὸν ὕπνον αὐτοῦ· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐγένοντο τοσοῦτον ἰσχυροί, ὥστ' ἐφαίνετο ὅτι ἡ οἰκία ἔμελλε νὰ καταπέσῃ. Ἔντρομος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ Πλινίου ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἐνῷ καὶ αὐτὸς ἐξηγείρετο. Ἐξελθόντες δὲ ἀμφότεροι ἐκάθησαν μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς οἰκίας αὐτῶν, ὅτε ἐκεῖνος ζητήσας τόμον τοῦ Τίτου Λιβίου, ἐπεχείρησε ν' ἀντιγράψῃ διάφορα τεμάχια, ἐπιδεικνύων ῥώμην ψυχῆς, ἀναῤῥιπίζουσαν τὸ θάῤῥος τοῦ περὶ αὐτὸν πλήθους. Ἦτο τότε ὥρα ἑβδόμη, καὶ μόλις ἐφαίνετο τὸ φῶς τῆς ἡμέρας κάτωχρον καὶ ἀμυδρόν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ δονήσεις ἐτφοβρύνοντο, ἔφυγε μετὰ τῆς μητρὸς εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐνῷ κατόπιν αὐτοῦ ὥρμων ἀκάθεκτα καὶ περίφοβα τὰ πλήθη.

Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ὁ φόβος πολύς· αἱ ἅμαξαι, ἃς εἶχον φέρει, ἦτο ἀδύνατον νὰ σταθῶσι εἰ καὶ ὑπεστυλοῦντο διὰ μεγάλων λίθων· ἡ θάλασσα ἐστρέφετο εἰς τὰ ὀπίσω μακρὰν τῆς ἀκτῆς, καὶ πλῆθος ἰχθύων ἔκειντο ἐκτὸς αὐτῆς, ἐνῷ πρὸς τὴν ξηρὰν κατάμαυρον καὶ τρομερὸν νέφος διεσχίζετο ὑπὸ πυρός.

Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους νεφέλη κατέβη, ἐκάλυψε καὶ θάλασσαν καὶ ξηράν, τήν τε Καπρέραν καὶ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Μισηνοῦ. Καὶ μετ' ὀλίγον ἤρξατο καταπίπτουσα τέφρα, βιάσασα τοὺς φεύγοντας νὰ φύγωσι καὶ πάλιν. Ἐνίοτε στρεφόμενος ὁ Πλίνιος ἔβλεπε πυκνὸν καπνὸν καταδιώκοντα ὡς ἄλλος χείμαῤῥος αὐτούς. Τοσοῦτον δὲ ἦτο τὸ συῤῥεῦσαν καὶ συμπιεζόμενον πλῆθος, ὥστε φοβηθεὶς μὴ καταπατηθῇ ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῆς μητρὸς ἐξετράπη ἐπίτηδες τῆς ὁδοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σκότος ἐγένετο βαθύτερον ἠναγκάσθησαν νὰ καθήσωσι, διότι δὲν ἔβλεπον ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Οἱ κοπετοὶ τῶν γυναικῶν, οἱ κλαυθμοὶ τῶν παιδίων, αἱ κραυγαὶ τῶν ἀνδρῶν, αἱ πρὸς τοὺς θεοὺς δεήσεις καθίστων ὅλως ἀγρίαν τὴν σκηνὴν ἐκείνην. Αἴφνης ἐξήστραψε λάμψις ἐν εἴδει πυρὸς, ἥτις κατὰ τὸν Πλίνιον ἐστάθη μακρὰν αὐτῶν. Πρόδηλον δὲ ὅτι ἠπατήθη ἐκ τῶν φαινομένων τῆς ὀπτικῆς, ξένων ὅλως πρός τε τὴν ὄψιν καὶ τὴν κρίσιν αὐτοῦ· διότι ἐνῷ τὸ πῦρ ἐμαίνετο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Οὐεσουΐου, ὁ Πλίνιος, διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τῆς φλογὸς, ἐξελάμβανεν αὐτὸ καῖον πλησιέστερα. Τῆς ἐκρήξεως μεταβάσης εἰς νέαν περίοδον, ἡ βροχὴ τῆς τέφρας ἔπαυσεν ἐπί τινα χρόνον, ἡ κορυφὴ τοῦ Οὐεσουΐου ἀπεκαλύφθη καὶ ἐφάνη τὸ πῦρ, προκύπτον ἐκ μιᾶς τῶν δύω ἑξῆς αἰτιῶν· ἢ ἐκ τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὕδατος, σχηματίσαντος μέγιστα νέφη, ἅτινα ἐχρωμάτιζεν ἡ ἀντανάκλασις τῆς πεπυρακτωμένης λιβάδος (lave) τῆς πληρούσης τὸν κρατῆρα, ἢ ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῶν εὐφλέκτων ἀερίων (gaz), ἅτινα ἀναφλεχθέντα ἕνεκα τοῦ ἀέρος ἐφώτισαν τὸν οὐρανόν.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ἡμέρα προυχώρει· ἐπανελθόντος δὲ τοῦ σκότους ἐπανῆλθε καὶ ὁ ὑετὸς τῆς τέφρας, τοσοῦτον ὅμως βαρὺς καὶ πυκνὸς, ὥστε κατεκάλυπτε τὰ ἐνδύματα καὶ ἐβίαζε πάντας νὰ ἀνεγείρωνται καὶ νὰ τινάζωνται συνεχῶς ἵνα μὴ ταφῶσιν ὑπ' αὐτόν· διότι ἡ τέφρα τῶν ἡφαιστείων, περιέχουσα μεγίστην ποσότητα κόνεως πωρίνων λίθων, εἶναι βαρυτέρα τοῦ συνήθους. Πολλοὶ δὲ βεβαιοῦσι, καὶ μάλιστα Δίων ὁ Κάσσιος, ὅτι τὸ λεπτότερον αὐτῆς μέρος ἔφθασε καὶ μέχρι Ῥώμης· ὁ οὐρανὸς, λέγουσιν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐσκοτίσθη, ὥστε πάντες ἐνόμισαν ὅτι ἐπέστη ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου.

Τέλος πάντων οἱ μαῦροι ἀτμοὶ διεσκορπίσθησαν γενόμενοι ὡς νέφος ἢ καπνὸς, καὶ ἐπειδὴ ἔπαυσε νὰ πίπτῃ ἡ τέφρα, ἀνεφάνη ὁ ἥλιος, ὠχρὸς ὅμως καὶ ὡς ἐν ὥρᾳ ἐκλείψεως. Τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς οἰκίας ἐκάλυπτε πυκνοτάτη τέφρα ὁμοιάζουσα, πλὴν τῆς λευκότητος, πρὸς χιόνα. Τότε ἐπανελθόντες πρὸς δυσμὰς εἰς Μισηνὸν ἐδείπνησαν, κατατρίψαντες τὴν νύκτα μεταξὺ ἐλπίδος καὶ φόβου, διότι αἱ δονήσεις, εἰ καὶ ἀσθενέστεραι, ἐξηκολούθουν κλονοῦσαι τὴν γῆν.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἐντυπώσεις Πλινίου τοῦ νεωτέρου, ἐξ ὧν μανθάνομεν καὶ πόσον διήρκεσεν ἡ ἔκρηξις κατὰ τὴν μεγίστην τοὐλάχιστον αὐτῆς ἀκμήν. Τὴν 23 Αὐγούστου, τὴν μίαν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, ἐφάνη ἡ στήλη τοῦ καπνοῦ· τὴν νύκτα ἤρχισεν ὁ σεισμὸς, γενόμενος σφοδρότερος περὶ τὴν πρωΐαν· τὴν 9 ὥραν τῆς 24 ἤρχισεν ἡ βροχὴ τῆς τέφρας, καὶ τὸ ἑσπέρας ἔπαυσε· τὴν δὲ 24 πρὸς τὴν 25 οἱ κάτοικοι τοῦ Μισηνοῦ δὲν ᾐσθάνοντο πλέον εἰμὴ δονήσεις τῆς γῆς.

Ἔλθωμεν ἤδη καὶ εἰς Πλίνιον τὸν πρεσβύτερον, ἀναχωρήσαντα τὴν 23, προκεχωρημένης οὔσης τῆς ἡμέρας. Οἱ στρατιῶται τοῦ στόλου, φρουροῦντες ἐν Ῥετίνῃ, ἔστειλον πρὸς αὐτὸν ἄγγελον ἐκλιπαροῦντες νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν αὐτῶν, διότι εὑρισκόμενοι μεταξὺ τῆς ὑπὸ τῆς ἐκρήξεως ἀπειλουμένης Πομπηΐας καὶ τοῦ Ἡρακλείου, καὶ ὄπισθεν ἔχοντες τὸν Οὐεσούϊον, ἔβλεπον ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σωθῶσιν εἰμὴ μόνον διὰ θαλάσσης. Ὅθεν, ἐπιθυμῶν νὰ σώσῃ πρὸς τοῖς στρατιώταις καὶ τοὺς κατοίκους, προσέταξε νὰ ἑτοιμασθῶσι πάραυτα τετρήρεις νῆες, χωρητικαὶ πολλοῦ ἀριθμοῦ ἀνδρῶν· ἀνεχώρησε δὲ μετὰ μεσημβρίαν ἕνεκα τῶν παρασκευῶν· καθόσον δὲ προέβαινεν ἡ τέφρα ἔπιπτε πυκνοτέρα καὶ θερμοτέρα, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ κίσσηρις καὶ ἄλλαι ὕλαι πυρίκαυστοι. Ἀλλ' αἴφνης ἔμειναν ἀκίνητα τὰ πλοῖα· ἡ θάλασσα ἐξέλιπεν εἴτε τραπεῖσα πρὸς τὰ ὀπίσω, εἴτε διὰ τὰ χώματα καὶ τοὺς λίθους τοὺς ὑπὸ τοῦ ὄρους καταῤῥεύσαντας.

Ἐνταῦθα ἀνάγκη νὰ διευκρινήσωμεν τὴν διήγησιν Πλινίου τοῦ Πρεσβυτέρου, ἢ μᾶλλον τῶν περὶ αὐτὸν, διότι ἀγνοοῦμεν ἂν αἱ πινακίδες ἐφ' ὧν ἔγραφεν ἀδιακόπως τὰ συμβαίνοντα ἐδόθησαν τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ, ὅστις ὅμως καὶ ἄνευ τῶν πινακίδων θὰ ἤκουσε πολλοὺς αὐτόπτας τοῦ τρομεροῦ γεγονότος. Τὴν κατάπτωσιν τῆς τέφρας, τῆς κισσήρεως καὶ τῆς πυρικαύστου ὕλης, ἐπιβεβαιοῦσι καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Πομπηΐας· ἀλλὰ πόθεν ἡ ὑποχώρησις τῆς θαλάσσης, καὶ διὰ τί ἡ παραλία κατέστη ἀπρόσιτος; Διὰ τί τὰ πλοῖα μὴ δυνηθέντα νὰ εἰσορμήσωσιν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ῥετίνης, ἠναγκάσθησαν νὰ μείνωσι μακρὰν καὶ ἐκινδύνευσαν νὰ προσαράξωσιν ἕνεκα ἐλλείψεως ὕδατος; Ὁ Οὐεσούϊος δὲν εἶχεν ἔτι ἐκσφενδονίσει ἱκανὴν ὕλην ὥστε νὰ γεμίσῃ ἡ θάλασσα, οὐδὲ εἶχον καταπέσει λίθοι καὶ χώματα. Ἄρα θὰ ἀνυψώθη τὸ ἔδαφος τῆς θαλάσσης. Φαντάσθητε ὁποῖα καὶ ὁπόση θὰ ὑπῆρξεν ἡ ἀπελπισία τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων, οἵτινες ἀναμένοντες μετὰ παλμῶν τὰ πλοῖα, εἶδον αὐτὰ ὀπισθοδρομοῦντα! Καὶ τί νὰ γίνωσι; πρὸς τὴν Πομπηΐαν νὰ φύγωσι ἢ πρὸς τὸ Ἡράκλειον; Ὁ θάνατος ἦτο προφανὴς καὶ ἄφευκτος.

Ὁ Πλίνιος διευθύνθη τότε πρὸς Σταβίας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λακταρίου ὄρους. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὁ κόλπος τῆς Νεαπόλεως ἦτο βαθύτερος μεταξὺ Πομπηΐας καὶ Σταβιῶν, ἀλλ' αἱ ἐκ τοῦ ἡφαιστείου ὕλαι ἐγέμισαν μέρος αὐτοῦ, καὶ μετέβαλον εἰς εὔφορον πεδίον, ὅπερ καὶ σήμερον τηρεῖ τὴν πρώτην τῆς θαλάσσης ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν, καὶ δεικνύει πῶς ἐγένοντο αἱ ἀλλεπάλληλοι συσσωρεύσεις. Λέγεται δὲ ὅτι ἀνασκαφείσης τῆς γῆς ἐκεῖθεν τῶν Σταβιῶν (Castellamare) ἀνεκαλύφθησαν ἱστοὶ πλοίων, πεντακόσια μέτρα μακρὰν τῆς σημερινῆς ἀκτῆς. Ἂν τοῦτο ἀληθεύῃ, μανθάνομεν ποῦ ἔκειτο ὁ ἀρχαῖος λιμήν. Μεταβὰς ἐκεῖ ὁ Πλίνιος σκοπὸν εἶχεν οὐ μόνον νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐν Σταβίαις διατρίβοντα μετὰ ναυτικῆς τινος μοίρας τοποτηρητὴν αὐτοῦ Πομπωνιανὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκρηξιν νὰ παρατηρήσῃ. Ὁ Πομπωνιανὸς ἰδὼν τὸν κίνδυνον ἐγγίζοντα, ἡτοίμασε τὰ πλοῖα καὶ ἀνέμενε νὰ πνεύσῃ οὔριος ἄνεμος. Ὁ δὲ Πλίνιος εὑρὼν αὐτὸν τρέμοντα ἠσπάσθη, ἐνεθάῤῥυνε, καὶ λουσθεὶς ἐδείπνησεν εὔθυμος, ἢ τοὐλάχιστον προσεποιήθη εὐθυμίαν. Τὴν νύκτα φλόγες τρομεραὶ, ὡς ἄλλαι πυρκαϊαὶ, ἐνέμοντο τὸν Οὐεσούϊον· ἀλλ' ὁ Πλίνιος, ἀγνοῶν καὶ τὰ εὔφλεκτα ἀέρια, καὶ τὴν ἀντανάκλασιν τοῦ κρατῆρος εἰς τὰ νέφη, καὶ τὸν χείμαῤῥον τῆς πανταχόθεν ἀναπηδώσης λιβάδος, διϊσχυρίσθη ὅτι ἐγκαταλειφθεῖσαι αἱ οἰκίαι τῶν χωρικῶν ἐκαίοντο· διὸ κατακλιθεὶς ἐκοιμήθη τοσούτῳ βαθέως, ὥστε οἱ περὶ τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος ἤκουον αὐτὸν ῥογχάζοντα. Περὶ τὴν αὐγὴν ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξυπνίσωσιν αὐτὸν, διότι ἡ πρὸ τοῦ κοιτῶνος αὐλὴ τοσοῦτον εἶχε κατακλυσθῇ ὑπὸ τέφρας καὶ κισσήρεως, ὥστε πρόδηλον ἦτο ὅτι μετ' ὀλίγον θὰ ἐφράσσετο ἡ θύρα ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. Γενομένου δὲ συμβουλίου, ἐτέθη τὸ ζήτημα ἂν ἔπρεπε νὰ φύγωσιν εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ νὰ κλεισθῶσιν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν. Οἱ ἀλλεπάλληλοι σεισμοὶ, οἵτινες ἐδίωκον τὴν αὐτὴν ὥραν τοὺς κατοίκους τοῦ Μισηνοῦ, ἐβίασαν καὶ τοὺς τῶν Σταβιῶν νὰ καταλείψωσι τὰς οἰκίας, διὰ τὸν φόβον μὴ συντριβῶσιν ὑπ' αὐτάς. Ναὶ μὲν καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ἡ βροχὴ τῶν λίθων ἦτο ἐπίφοβος, ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν ἐλαφροὶ δὲν ἐπέφερον τραύματα· ἀλλὰ καὶ εὐκόλως

(*) Ἀνάγν. περὶ Πλινίου τὴν ἐν τῷ Κ' τόμῳ τῆς Πανδώρας πραγματείαν, σελ. 258 καὶ 287.

προεφυλάσσοντο δέοντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προσκέφαλα ἢ ἄλλο τι. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ ἐκ τέφρας καὶ λίθων βροχὴ ἤρξατο ἐν Ρετίνῃ μὲν τὸ ἑσπέρας, ἐν Σταβίαις δὲ τὴν νύκτα καὶ τὴν ἐπαύριον εἰς Μισηνὸν, ὅπου ἔπεσε μόνον τέφρα. Πρόδηλον δὲ ὅτι ἂν αἱ ὅλαι ὅσας ἐξηρεύξατο ὁ Οὐεσούϊος ἦσαν καυστικαὶ ἢ τοὐλάχιστον ἱκανῶς θερμαὶ ὥστε ν' ἀνάψωσι πυρκαϊὰν, ὥς τινες εἶπον, οὔτε οἱ Ῥωμαῖοι οὔτε οἱ Σταβιεῖς ἤθελον τολμήσει νὰ μείνωσιν εἰς τὸ ὕπαιθρον.

Ἦτο τότε αὐγὴ, καὶ ὅμως σκότος πυκνότατον καὶ βαθὺ κατεκάλυπτεν ὁλόκληρον τὸν κόλπον, καὶ ὅπως κινηθῶσιν ἥναπτον λαμπάδας καὶ φῶτα παντὸς εἴδους. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν ἀκτὴν ἵνα ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, εὗρον τὴν θάλασσαν ἐξωγκωμένην καὶ ἀντίπρωρον. Κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Πλινίου ἥπλωσαν ἐπὶ τῆς τέφρας ἱστίον πλοίου, ἐφ' οὗ κατακλιθεὶς ἐζήτησεν ὕδωρ δροσερὸν, ἔπιε δὶς καὶ ἀπεκοιμήθη. Αἴφνης φλόγες καὶ ὀσμὴ θείου ἀποδιώκουσι τὸ πλῆθος καὶ βιάζουσι καὶ αὐτὸν νὰ ἐγερθῇ. Στηριχθεὶς δὲ ἐπὶ δύο δούλων, ἀγωνίζεται νὰ προχωρήσῃ ἀλλὰ πίπτει νεκρός. Καθ' ἃ λέγει ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἦτο ἀσθματικὸς καὶ ὑπέκειτο εἰς πνιγμόν· τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ ὅπως ἐξηγήσῃ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Αἱ φλόγες καὶ ἡ ὀσμὴ τοῦ θείου μαρτυροῦσιν ὅτι ἐξερράγησαν ἄφνης ἀέρια, ἢ θειώδη, θανάσιμα πρὸς τοὺς εἰσπνέοντας αὐτὰ, ἢ ὑδρογόνα ἀνθρακοῦχα, ἐξαπτόμενα ἅμα προσβληθέντα ὑπὸ τοῦ ἀέρος, καὶ διὰ τοῦτο ἐπίσης ὀλέθρια. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Πλίνιος ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, καὶ ὅτι ἴσως ἐκ τοῦ μυχοῦ τῆς θαλάσσης ἀνήρχετο μεγίστη ποσότης ἀνθρακικοῦ ὀξέως, ἐπαυξάνουσα τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς κινδύνους. Καὶ ἔπαθε λοιπὸν ὁ Πλίνιος ὅ,τι καὶ ὁ κύων ὁ εἰσαχθεὶς εἰς τὸ παρὰ τοὺς Πουτεόλους σπήλαιον. Ἐνόσῳ ἐκράτουν αὐτὸν ὑπὲρ τὴν γῆν, ἀνέπνεε· μόλις ὅμως ἀποτεθεὶς ἐπ' αὐτῆς ἐπνίγη ὑπὸ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέως.

Ὁ Πλίνιος κατακλιθεὶς προεκάλεσε τὸν κίνδυνον, ἐνῷ οἱ μείναντες ὄρθιοι ἔφυγον ὑγιεῖς· αὐτοὶ οἱ βαστάζοντες αὐτὸν δοῦλοι, μόλις κύψαντες πρὸς βοήθειαν τοῦ πεσόντος, οὐδὲν ἔπαθον. Ὁ ἔνδοξος φυσιολόγος ἠγνόει τὰ φαινόμενα ταῦτα τῆς φύσεως· ἠγνόει ὅτι κατὰ πάσας τὰς ἐκρήξεις τὰ ἀέρια εἰσὶν ὀλέθρια πρὸς τὰ ἔμψυχα, καὶ ὅτι βαρύτερα ὄντα τοῦ ἀέρος σχηματίζουσι τὰ κατωτάτω αὐτοῦ στρώματα. Ἀπέθανε λοιπὸν διότι κατεκλίθη, ἐνῷ ἂν ἵστατο ὄρθιος ἤθελε διηγηθῇ αὐτὸς ὅσα εἶδεν. Ὅτε μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἐπανελθούσης τῆς γαλήνης, εὗρον τὸ σῶμα τοῦ ἀποθανόντος ἀνέπαφον, ἦθος ἔχον κοιμωμένου ἀνθρώπου, ἐλησμόνησαν νὰ ἀναζητήσωσιν ὑπὸ τὴν τέφραν τὰς πινακίδας ἐφ' ὧν εἶχε σημειώσει τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ. Καὶ φαίνεται ὅτι ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔγραψε κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν συνοδευσάντων τὸ ἔνδοξον θῦμα τοῦ Οὐεσουΐου.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ Πλινίου· ἀλλ' ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ δρᾶμα τοῦ Οὐεσουΐου; Ἐπειδὴ οὐδεμία σώζεται περιγραφὴ, ἀναγκαζόμεθα νὰ συμβουλευθῶμεν τοὺς σκελετοὺς καὶ τὰ πτώματα τὰ ἀνευρισκόμενα ἐν Ἡρακλείῳ καὶ Πομπηΐᾳ, ὅπως ἐξαγάγωμέν τινα συμπεράσματα, διότι καὶ αὐτὰ ἔχουσιν εὐγλωττίαν, ἣν ὅμως πρέπει νὰ ἐννοήσῃ τις καὶ νὰ ἑρμηνεύσῃ δεόντως.

Ὁ Δίων Κάσσιος λέγει ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐκρήξεως οἱ κάτοικοι τῆς Πομπηΐας ἦσαν συνηθροισμένοι ἐν τῷ θεάτρῳ· φαίνεται ὅμως ὅτι ἔδραμον πρὸς τὰς οἰκίας αὐτῶν, διότι γενομένων ἀνασκαφῶν μόνον δύο πτώματα ἀνεκαλύφθησαν ἐν ἐκείνῳ. Ἐπειδὴ δὲ εἶδον τὴν στήλην τοῦ καπνοῦ τὴν ἀναθρώσκουσαν ὑπὲρ τὸ ὄρος, ἤθελον σωθῇ βεβαίως πάντες ἂν ἔσπευδον νὰ φύγωσιν. Ἔφυγον ὅμως οἱ πλέον δειλοὶ ἴσως δὲ καὶ οἱ πλέον φρόνιμοι, οἱ πλεῖστοι ὅμως περίφοβοι καὶ εὐέλπιδες ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν. Μετ' ὀλίγον σκότος ἐκάλυψε τὴν χώραν· ὁ πάταγος τῶν λίθων οἵτινες κατέπιπτον ἐπὶ τῶν τετραστόων καὶ τῶν κεράμων ὡς ἄλλη χάλαζα, ἐφαίνετο προμηνύων τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Ὅτε δὲ εἶδον σχιζομένους ἕνεκα τοῦ σεισμοῦ τοὺς τοίχους καὶ πιπτούσας τὰς στήλας, ὁ φόβος μὴ ταφῶσι ζῶντες παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ καταλείψωσι τὰ κατῳκημένα μέρη, προφυλάσσοντες ἀπὸ τοῦ ὑετοῦ τῶν λίθων τὰς κεφαλὰς αὐτῶν διὰ προσκεφάλων ἢ δεδιπλωμένων πανίων. Λύχνοι καὶ λαμπάδες ὡδήγουν κακῶς τὴν τυφλὴν τῶν φευγόντων πορείαν. «Τῆς μὲν πόλεως οἱ κάτοικοι, λέγει Δίων ὁ Κάσσιος, ἔφευγον ἐκτὸς αὐτῆς, οἱ δὲ τῶν χωρίων κατέφευγον εἰς τὴν πόλιν.» Ὡς καὶ κατὰ πάσας τὰς δημοσίας συμφορὰς ἡ ἀπερίσκεπτος ὁρμὴ εἶχεν ἀποκρούσει τὸν λογισμόν.

Οἱ πώρινοι λίθοι ἐκάλυψαν τὴν πόλιν μέχρι τοῦ ὕψους τεσσάρων μέτρων, εἰς ἃ προσετέθη καὶ ἓν μέτρον λεπτῆς τέφρας· τὰ δὲ δύο ἄλλα μέτρα πεπυρακτωμένων ὑλῶν ἅτινα βλέπομεν σήμερον, προσετέθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἐκρήξεων τοῦ Οὐεσουΐου. Ἐπειδὴ τὸ 1822 ἔτος εἰς ποῦς τέφρας κατέπεσεν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Καστελλαμάρε, εἰς τὴν Πομπηΐαν, πλησιεστέραν οὖσαν τοῦ ἡφαιστείου, κειμένην δὲ καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, θὰ κατέπεσεν ἀφθονωτέρα. Καὶ λοιπὸν ὑπὸ τὸ βάθος 15 ποδῶν μόνον ἐτάφη ὁλόκληρος πόλις, ἧς αἱ οἰκίαι εἶχον πλέον τῆς μιᾶς ὀροφῆς, καὶ ἀπωλέσθη μέρος τῶν κατοίκων αὐτῆς; Βεβαίως οὐχί. Καρτερικωτέρα τις ἔρευνα θέλει ἀποδείξει τὴν ἀλήθειαν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Πομπηΐας ἤρξαντο πρὸ ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν· ἔκτοτε δὲ ἀνεκαλύφθησαν σκελετοὶ περὶ τοὺς 600. Ἐπειδὴ δὲ οἱ 600 οὗτοι σκελετοὶ ἀνευρέθησαν ἐντὸς τῶν δύο πέμπτων τῆς πόλεως ἅτινα ἀνεσκάφησαν, ἄρα ἐντὸς τῶν ὑπολειπομένων τριῶν θέλουσιν εὑρεθῇ ἕτεροι 900, ἤτοι τὸ δέκατον τῶν κατοίκων ἐὰν ἦσαν 15,000, ἢ τὸ ὄγδοον, ἐὰν ὑπολογίσωμεν αὐτοὺς, ὡς φαίνεται πιθανώτερον, 12,000.

Ἐὰν αἱ σημειώσεις τῶν ἐπιστατούντων τὰς ἀνασκαφὰς ἦσαν λεπτομερέστεραι, ἐὰν φέρ' εἰπεῖν κατεδείκνυον εἰς ποίαν θέσιν εὑρίσκοντο οἱ σκελετοὶ καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν τὰ ἐρείπια, ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ ἐξαχθῶσιν ἀσφαλέστερά τινα συμπεράσματα. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε βέβαιον φαίνεται ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Πομπηΐας ἐγένοντο θύματα διαφόρων εἰδῶν θανάτου. Ἐν πρώτοις πρέπει ν' ἀφαιρέσωμεν τὴν ἀκρίτως παραδεδεγμένην ἰδέαν ὅτι πῦρ, λιβὰς καὶ λίθοι κατέκλυσαν τὴν πόλιν, διότι κειμένη ἐπὶ ὀροπεδίου δὲν ὑπέκειτο εἰς τοιούτου εἴδους κατακλυσμούς. Εἴ που δὲ κατέφλεξε πῦρ τὰς οἰκίας, δὲν διεδόθη βεβαίως ἐκ τοῦ Οὐεσουΐου, ἀλλ' ἐκ τῶν λαμπάδων καὶ τῶν λύχνων οἵτινες εἶχον ἀναφθῇ διὰ τὸ βαθὺ σκότος· αἱ μερικαὶ δὲ αὗται πυρκαϊαὶ θὰ ἐσβέσθησαν ἐκ τῆς πιπτούσης τέφρας καὶ ἐκ τῶν ἀμειλίκτων ὑετῶν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀποδίδωμεν εἰς τὸ πῦρ τὴν κατάστασιν τῶν δοκῶν, τῶν παραστατῶν καὶ τῶν ξύλων τῶν ἀφθόνως εὑρισκομένων ἐν Πομπηΐᾳ, διότι ἡ ἐπιῤῥοὴ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ὑγρασίας καὶ οὐχὶ τὸ πῦρ ἠλλοίωσεν, ἐμαύρισε καὶ εἰς κόνιν μετέβαλεν αὐτά. Οἱ ὀγκώδεις λίθοι οἱ ἐκσφενδονιζόμενοι ἐκ τοῦ κρατῆρος ἐπαναπίπτουσι πάντοτε ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ κώνου, διαγράφοντες βραχυτάτας παραβολὰς, δι' ἃς ἀδύνατον νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πεδιάδα· οἱ δὲ πώρινοι, τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος εἶναι ἀμέτρητον, καὶ ἐξ ὧν τινες ἔχουσι τεσσάρων μέτρων πάχος, εἰσὶ τόσῳ σμικροὶ καὶ τόσῳ ἐλαφροὶ, ὥστε μόλις θὰ προεξένουν μικρὸν μώλωπα εἰς τὸ τρυφερὸν πρόσωπον βρέφους· προσκέφαλον ἢ πανίον περὶ τὸ πρόσωπον ἤρκει νὰ προφυλάξῃ αὐτό.

Τρία τινὰ ἐγένοντο πρὸ πάντων ὀλέθρια εἰς τοὺς κατοίκους· ὁ σεισμὸς, ὁ ἐκούσιος ἢ ἀκούσιος αὐτῶν ἀποκλεισμὸς καὶ τὰ βαρύτερα τοῦ ἀέρος ἀέρια (gaz), ἅτινα καταπίπτοντα εἰς τὴν γῆν ἀπέπνιγον αὐτούς.

Ὁ σεισμὸς ἐγένετο ἐν Πομπηΐᾳ σροδρότερος ἢ ἐν Μισηνῷ, Σταβίαις καὶ Ἡρακλείῳ. Ἡ Πομπηΐα, κειμένη ἐπὶ ἀρχαίας λιβάδος καὶ ἐπὶ σχίσματος τοῦ ἡφαιστείου, ὑπέκειτο πρὸ παντὸς ἄλλου μέρους εἰς τὰς δονήσεις τῆς ἐκρήξεως. Ὡς καὶ ἐπὶ Νέρωνος, τὸ 63 ἔτος, ὅτε ἡ πόλις ἀνετράπη, ἐνῷ τὸ ἡφαίστειον καὶ ἡ Νεάπολις ἔπαθον ἐν μέρει, οὕτω καὶ τὸ 79 ἐπὶ Τίτου, ἡ Πομπηΐα ἐσείσθη σφοδρότερον τῶν παρακειμένων πόλεων. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τῶν σωζομένων ἐρειπίων. Ναὶ μὲν αἱ οἰκίαι δὲν ἀνετράπησαν, καὶ τὰ ἰσόγεια μένουσιν ὡς ἦσαν· οἱ λίθοι ὅμως ἐσχίσθησαν καὶ μετὰ ταῦτα προσήγγισαν ἀλλήλους. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον οἱ ὡραιότεροι λίθοι τῶν οἰκιῶν καὶ οἱ στύλοι τῶν ἐργαστηρίων συνετρίβησαν. Τὰ μωσαϊκὰ καὶ αἱ πλάκες ἔχουσι τοιαύτας ἀνισότητας, ὥστε φαίνεται ὅτι τὸ ἔδαφος ἀνυψώθη καὶ κατέπεσε πολλάκις. Ὅθεν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ κατέπεσαν αἱ στῆλαι τῶν ὑψηλοτέρων στοῶν, αἱ ἀνώταται ὀροφαὶ τῶν οἰκιῶν καὶ οἱ κακῶς ἐκτισμένοι τοῖχοι.

Τὴν 14 Ἰουνίου 1787 ἀνεκαλύφθησαν ὀκτὼ σκελετοὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοίχου ἐκτὸς τῆς πόλεως· μεταξὺ τούτων ἦσαν καὶ γυναικεῖα, παρ' οἷς ἔκειντο περιδέραια, ἀργυροῖ δακτύλιοι, βραχιόνια καὶ λύχνοι δεικνύοντες ὅτι ἔφευγον μεταξὺ τοῦ σκότους. Τὴν δὲ 5 Μαΐου 1818, ἀνευρέθησαν ἀνασκαπτομένου τοῦ φόρου δύο σκελετοὶ, ὧν ὁ μὲν ὑπὸ καταπεσοῦσαν στήλην τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἴσως κατέφυγε, παρ' ὃν ἔκειτο χαλκοῦν κράνος, ὅπερ πιθανῶς μετεχειρίσθη ἵνα σωθῇ ἀπὸ τῶν πληγῶν τῶν πωρίνων λίθων· ἄλλος δέ τις κατεπλακώθη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ ἐφίππου ἀνδριάντος τοῦ Νέρωνος, τοῦ ἐπὶ τῆς θριαμβικῆς ἀψίδος τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀθηνᾶς· ὁ σκελετὸς αὐτοῦ εὑρέθη πλησίον τοῦ χαλκίνου τούτου ἀνδριάντος, ἀσχημοτάτου καὶ τὸ ἀνάστημα ἔχοντος μεῖζον τοῦ φυσικοῦ. Ἐντὸς τῆς περιφήμου οἰκίας τοῦ Φαύστου, συνελέχθησαν τὰ ὀστᾶ γυναικὸς, τὸ κρανίον ὅμως αὐτῆς οὐδέποτε εὑρέθη, φαίνεται δὲ ὅτι συντριβεῖσα ὑπὸ τὴν καταπεσοῦσαν ὀροφὴν, ἠλλοιώθη ἐντελῶς ἐκ τῆς ὑγρασίας. Τὸ 1861 εὑρέθησαν διεσκορπισμένα καὶ συντετριμμένα τὰ ὀστᾶ δύο ἀνθρώπων ὑπὸ καταπεσοῦσαν ἐπίσης ὀροφήν. Ἀπὸ δὲ τῆς 18 μέχρι τῆς 23 Ἰανουαρίου, καθαριζομένου τοῦ τετραγώνου ἀνεκαλύφθη σκελετὸς γυναικὸς θανατωθείσης ἐπὶ τοῦ φλιοῦ τῆς πινακοθήκης, ἐνῷ ἔφευγε μετὰ τῶν πολυτιμοτέρων αὐτῆς κοσμημάτων, πάντων ἐντὸς μικροῦ κιβωτίου πεποικιλμένου ἔξωθεν. Παρέκειτο δὲ καὶ λύχνος δελφῖνος σχῆμα ἔχων, ὅστις ἐφώτιζεν αὐτὴν φεύγουσαν.

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 1869 ἔτους ἀνεκαλύφθη οἰκία ἐκεῖθεν τῆς ὁδοῦ Σταβιῶν, ἐφ' ἧς ἦτο πολλάκις κεχαραγμένον ἑλληνιστὶ διὰ τῆς ἀκωκῆς μαχαίρας τὸ ὄνομα τοῦ δούλου Θράσωνος. Πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ μικροῦ κήπου, κατὰ τὴν πρώτην ὀροφὴν τοῦ γυναικωνίτιδος, ἀνεκαλύφθησαν ἕνδεκα πτώματα· εὑρέθησαν δὲ καὶ ἐνώτια, καὶ ἄλλα κοσμήματα, καὶ μακρὰ ἅλυσις, καὶ ἑπτακόσια νομίσματα χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ. Πάντες οἱ κάτοικοι τῆς οἰκίας εἶχον καταφύγει μετὰ τῶν πολυτιμοτέρων αὐτῶν πραγμάτων εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν ὀροφὴν, νομίζοντες ὅτι δὲν ἤθελον φθάσει μέχρις αὐτῶν αἱ ἐκ τοῦ ἡφαι-

στείου ὕλαι αἵτινες ἐγέμιζον μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ κάτω ἔδαφος· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι νέος σφοδρότερος σεισμὸς, καταῤῥίψας τὴν οἰκίαν, κατεπλάκωσεν αὐτούς. *(Ἕπεται τὸ τέλος.)*

ΠΕΡΙ ΣΕΙΣΜΩΝ

Ὑπὸ τοῦ Διδάκτορος ΙΟΥΛΙΟΥ ΣΜΙΘ,

Διευθ. τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπείου (*).

Ἡ νεωτάτη κατὰ τὴν Στερεὰν καταστροφὴ, ἐκ τῶν μεγίστων ἃς ἡ ἡμετέρα ἤπειρος ὑπέστη, ἐπέσυρε καὶ πάλιν τὴν γενικὴν προσοχὴν πρὸς τὰς σκοτεινὰς δυνάμεις, αἵτινες ἐνίοτε, κινοῦσαι γῆν καὶ θάλασσαν, δύνανται εἰς ὀλίγα δευτερόλεπτα νὰ καταστρέψωσιν ὅλας ἐπαρχίας. Εἰ καὶ ἡ ἐπιστήμη, τοὐλάχιστον μέχρι τοῦδε, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ τὰς αἰτίας τῶν σεισμῶν καὶ πολὺ ἀφίσταται τοῦ νὰ προλέγῃ τοιαῦτα φαινόμενα, οὐχ ἧττον μακρὰ πεῖρα καὶ εἰδικαὶ παρατηρήσεις δύνανται νὰ λύσωσιν ἀπορίας τινὰς καὶ νὰ διασκεδάσωσι φόβους, οἵτινες καὶ πάλιν ἀνεφάνησαν παρὰ τῷ κοινῷ. Ἐνῷ οἱ προγενέστεροι σεισμοὶ δὲν ἐξητάζοντο ἐπιστημονικῶς, ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου (1858) ἤρξατο νέα ἐποχὴ, καθόσον ἡ κυβέρνησις κατὰ πρῶτον ὠνόμασεν ἐπιτροπὴν ἐπιστημονικὴν, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν παρουσιασθέντων φαινομένων. Αἱ τότε δημοσιευθεῖσαι ἐκθέσεις τῶν Κ. Κ. Αρεταίου, Σταυρινάκη καὶ Κούστα πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς αἱ πρῶται τοιούτου εἴδους ἐν Ἑλλάδι ἐργασίαι· δὲν πρέπει ὅμως νὰ μὴ μνημονευθῇ, ὅτι ἤδη ἀπὸ πρὶν, ἀπὸ τοῦ 1840, ἀνεγράφησαν σεισμοὶ ὑπὸ τῶν Κ. Κ. Βούρη καὶ Παππαδάκη. Ἀπὸ τοῦ 1859 τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ἐπὶ τῇ αἰτήσει μου, μετὰ μεγίστης προθυμίας ἐδέχθη, ἐπισήμως νὰ ζητήσῃ ἀπὸ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους ἐπισήμους πληροφορίας περὶ τῶν σεισμῶν. Οὕτω τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν, ἰδίως διὰ τῶν φροντίδων τοῦ ἄλλοτε ὑπουργοῦ Κ. Χριστοπούλου, ἐγένετο κάτοχον πολλῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς ποτὲ συμπαραθέσεως καὶ ἐρεύνης αὐτῶν θὰ ἀγάγωσιν εἰς σπουδαῖα διὰ τὴν ἐπιστήμην συμπεράσματα. Ὡς πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἐν γένει μὲν διὰ τὴν Ἀνατολὴν, ἰδίως δὲ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐξήγαγον ἐκ τῶν πλείστων καὶ μάλιστα τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, τοὺς σεισμοὺς, καὶ τὸ αὐτὸ ἔπραξα καὶ διὰ τὰς πρὸ 4 ἐτῶν δημοσιευθείσας ἀξιολόγους ἱστορικὰς πραγματείας τοῦ Κ. Σάθα. Πολυάριθμοι ἀνταποκρίσεις καὶ ἀνακοινώσεις συνεπλήρωσαν ἔτι μᾶλλον τὸ περὶ σεισμῶν ὑλικόν.

Τὰς παρατηρήσεις ταύτας προέταξα, ἵνα κάμω γνωστὸν τί διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐγένετο ἐνταῦθα, καὶ ἵνα κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην καταστῇ καταφανὲς, ὅτι ἡ ἐπιστήμη πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ᾖναι κάτοχος χρησίμων παρατηρήσεων, καὶ τοῦτο εἰς μέγα ποσόν· ὅτι εἶτα ὀφείλει νὰ συνδυάσῃ καὶ ἐξηγήσῃ αὐτὰς, καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστος πάσης αὐθαιρέτου ὑποθέσεως, διὰ τῆς παραδοχῆς καὶ ὑπερασπίσεως τῶν ὁποίων οὐδέποτε ἐξευρέθη ἡ ἀλήθεια.

Ὅπως νῦν τὰ πράγματα ἔχουσιν, ἀφότου κατέχομεν λίαν περιεκτικοὺς καταλόγους σεισμῶν τοῦ Μαλλέτου καὶ Περρέυου, τὸ περὶ σεισμῶν πρόβλημα δύναται νὰ διαφωτισθῇ καὶ εἰς τὰ καθόλου καὶ κατὰ τὰ μέρη αὐτοῦ, εἰς ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιπτώσεις οὐχὶ ἄνευ ἐπιτυχίας. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον λ. χ. πρέπει νὰ ἐρευνηθῇ ἡ σχέσις τῶν σεισμῶν, τῆς θέσεως τῆς σελήνης, ἢ τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ, ἴσως δὲ καὶ τὰ μὴ ἐξίσου ἐπὶ τῆς γῆς διαμοιρασμένα κέντρα τῶν δονήσεων. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, περιοριζόμενοι εἰς τὴν ἔρευναν τῶν σεισμῶν *ἑνὸς* μόνου τόπου, πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν τὴν σχέσιν τοῦ κλονισμοῦ πρὸς τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, τὴν ἐξάρτησιν, ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους εἴτε πλησιοχώρων ἡφαιστείων. Ἑκάστη δὲ τῶν ὁδῶν αὐτῶν ἄγει εἰς ὠφέλιμα ἐξαγόμενα, διότι ἑκάστη στηρίζεται ἐπὶ δεδομένων τῆς πείρας, δηλαδὴ παρατηρήσεων. Τέλος δὲ ἡ στατιστικὴ ἐξακρίβωσις τοῦ χαρακτῆρος τῶν καταστροφῶν καὶ δυστυχημάτων, ὅπως καθαρισθῇ τὸ ζήτημα, ποῦ πρέπει νὰ γίνωνται αἱ οἰκοδομαὶ καὶ εἰς τίνας περιπτώσεις δέον νὰ μετατοπίζωνται ὁλόκληρα χωρία. Τὰ ζητήματα ταῦτα εἰσὶ σπουδαιότατα, ὡς ἀμέσως θίγοντα τὸ συμφέρον τοῦ τόπου, τὰ ὁποῖα εἰς προτέρους χρόνους, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως αὐθεντικῶν πληροφοριῶν, τὸ πλεῖστον ἀτυχῶς ἐλύθησαν.

Ἐκ τοῦ ἐκτάκτου μεγέθους τῶν δυστυχημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἐπροξένησαν πάντοτε οἱ σεισμοὶ, ἐξηγεῖται εὐκόλως, ὅτι πάντες οἱ λαοὶ, ὑπὸ τὴν καταπληκτικὴν ἐπήρειαν τοιούτων καταστροφῶν, ἔπλασαν ὑποθέσεις περὶ τῶν αἰτίων καὶ παραδίδονται εἰς φόβους περὶ τοῦ μέλλοντος. Διὰ τῆς φαντασίας μεγεθύνεται τὸ κακὸν καὶ εἰς τὴν θέσιν κατεστραμμένων πόλεων, νεκρῶν καὶ τραυματιῶν, ὀνειρεύονται οἱ πολλοὶ ἔτι μείζονα μέλλοντα κακὰ, τὸν καταποντισμὸν δηλαδὴ ὁλοκλήρων ἐκτάσεων, τὴν ἀνύψωσιν νέων ἡφαιστείων, καὶ οὕτως ἀπεικονίζουσι τὸ μέλλον διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων. Οὕτως ἐγένετο ἀνέκαθεν καὶ οὕτω θὰ γίνεται, μεχρισοῦ γνῶσις ἀκριβεστέρα τῶν πραγμάτων εἰσδύσῃ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων. *(Ἕπεται τὸ τέλος.)*

(*) Τὴν ἀνωτέρω διατριβὴν, γραφεῖσαν μὲν γερμανιστὶ, μεταφρασθεῖσαν δὲ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Κοκκίδου, δανειζόμεθα ἐκ τοῦ «Αἰῶνος.»